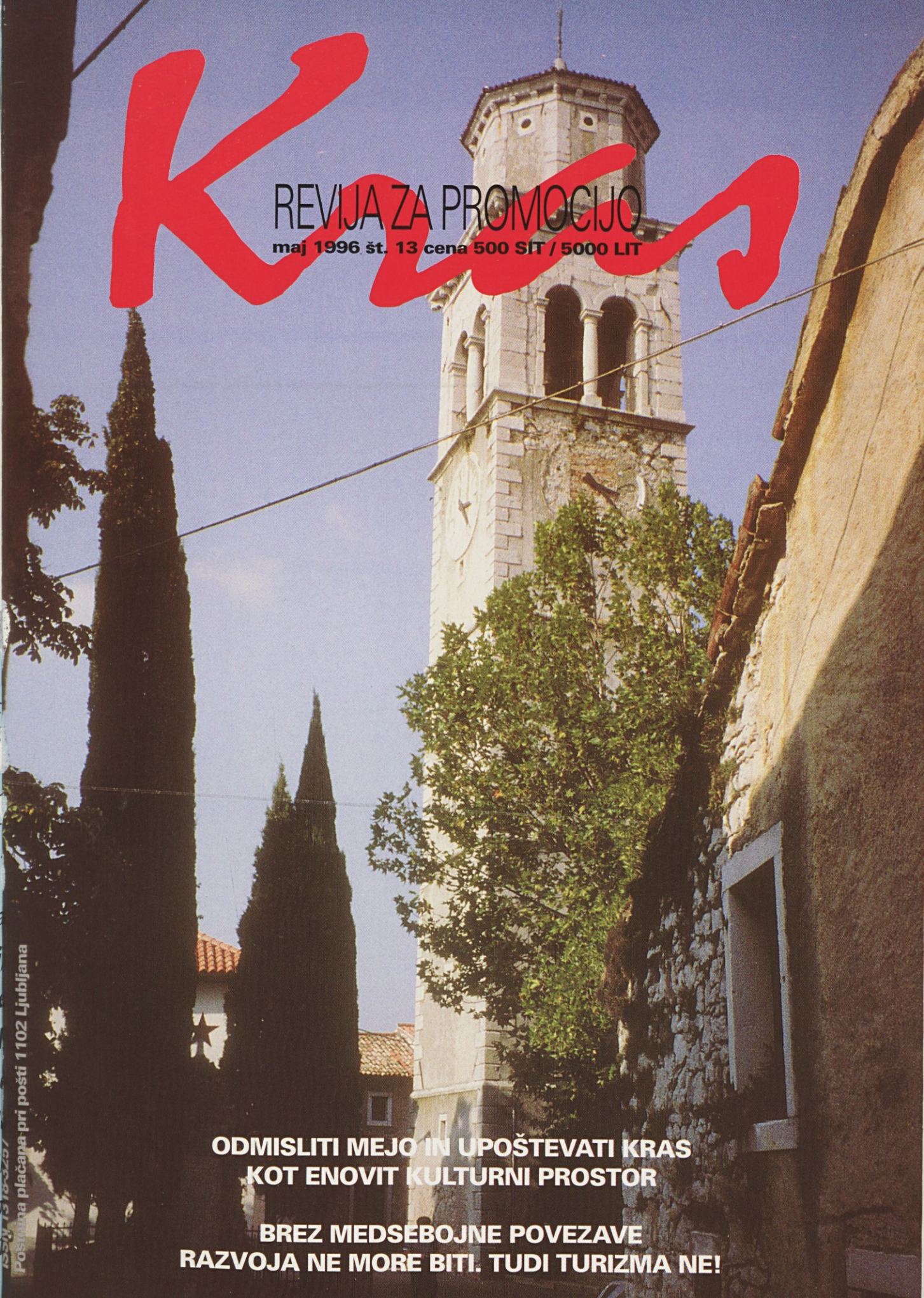

Kras

REVIJA ZA PROMOCIJO

maj 1996 št. 13 cena 500 SIT / 5000 LIT

**ODMISLITI MEJO IN UPOŠTEVATI KRAS
KOT ENOVIT KULTURNI PROSTOR**

**BREZ MEDSEBOJNE POVEZAVE
RAZVOJA NE MORE BITI. TUDI TURIZMA NE!**

ŠKOCJANSKE JAME

Unesco 1986

Liste du Patrimoine Mondial

Na tisoče jam je po svetu.

Med vsemi izstopajo

Škocjanske jame,

srce matičnega Krasa.

*Kdo se poda v njihovo globoko
podzemlje, se za večno zagleda*

v čudoviti svet kapnikov,

velikih podzemeljskih dvoran,

globokih prepadnih sten

in divje šumeče Reke.

Ta lepota se mu za večno vtisne

v spomin in ga znova zablja

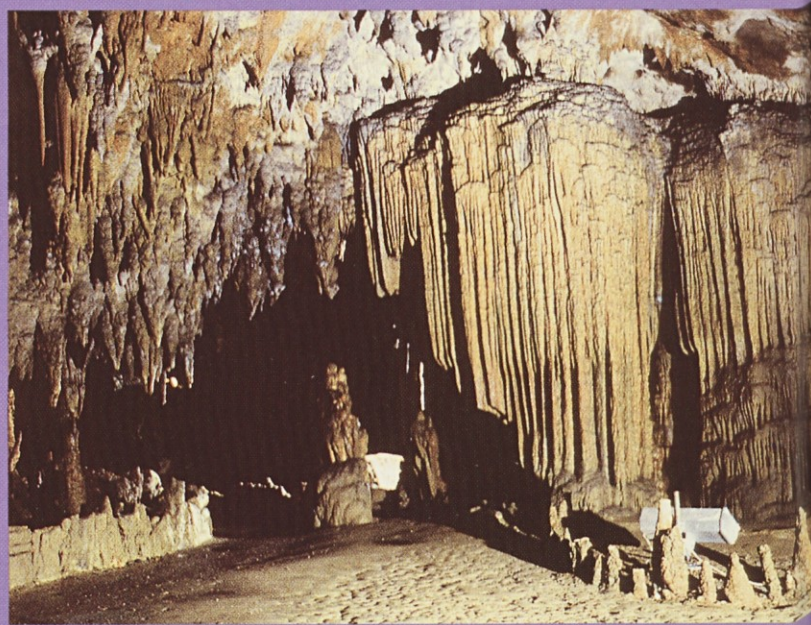
v ta skrivnostni

podzemeljski svet.

Škocjanske jame so vpisane

v Unescov seznam svetovne

naravne in kulturne dediščine.

OBISKI SO VSAK DAN:

VI - IX ob: 10⁰⁰, 11³⁰, 13⁰⁰, 14⁰⁰, 15³⁰ in 17⁰⁰

IV, V, X ob: 10⁰⁰, 13⁰⁰ in 15³⁰

XI - III ob 10⁰⁰ in ob nedeljah ter praznikih še ob 15⁰⁰

INFORMACIJE: tel: 067/60-122, 60-169, fax : 067/73-384.

Škocjanske jame - HTG, 66215 Divača, Matavun.

NA POTI PO KRASU VAS PODJETJE HTG SEŽANA VABI,

da obiščete njegove turistične in gostinske objekte:

HOTEL KOZINA, KAMP - tel: 066/82-611 in 82-689, fax: 066/81-395

GOSTILNA PRI JAMI - tel: 067/60-122 in 60-169, fax: 067/73-384

PENSION RISNIK - tel: 067/60-008

HOTEL TABOR - tel: 067/31-551, fax: 067/73-101

HOTEL TRIGLAV - tel.: 067/31-361, fax: 067/73-384

RESTAVRACIJA MAHORČIČ - tel: 067/72-130

**V
KOZINI
MATAVUNU
DIVAČI
SEŽANI**

HTG - HOTELI TURIZEM, GOSTINSTVO, P.O. SEŽANA
66210 Sežana, Partizanska 1, Tel: 067/31-361, fax: 067/73-384

HTG

IZ VSEBINE

Kras

MAJ 1996 št. 13

*Na naslovnici:
Cerkev sv. Mihaela izpred leta 1500
v Zgoniku v Tržaški pokrajini
Foto: Lojze Abram*

*Na naslovnici 12. številke revije
je cerkev Device Marije v Britofu
v Tomaju in ne cerkev Matere božje
Vnebovzete v Šmarju pri Sežani,
kakor smo pomotoma napisali!*

Informativno revijo Kras izdaja podjetje Mediacarso, d.o.o., 1000 Ljubljana, Rimska 8 - telefon +386-061/125-14-22 - Glavni urednik Lev Lisjak; odgovorna urednica Ida Vodopivec-Rebolj - Naslov uredništva: Revija Kras, 6223 Komen, p.p. 17, telefon: +386-067/78-434 - Maloprodajna cena 500 SIT, 5.000 Lit, 6,00 DEM, 4,00 \$; naročnina šestih zaporednih števil s pošto dostavo v Sloveniji 3.000 SIT, za tujino s pošto dostavo 80.000 Lit, 80,00 DEM, 60,00 \$ - Fotografije: fotoagencija Mediacarso - Nenaročenih rokopisov in fotografij uredništvo ne vrača - Brez izdajateljevega pisnega dovoljenja ponatis ali kakršno koli povzemanje objavljenih prispevkov iz revije Kras ni dovoljeno - Po mnenju Urada vlade R Slovenije za informiranje št. 23/142-92 od 27.5.1993 sodi revija Kras s prilogi med proizvode informativne narave, za katere se plačuje davek od prometa proizvodov po 5-odstotni stopnji - Mednarodna standardna serijska številka ISSN 1318-3257.

Mag. Daniel Rojšek:	STROKOVNO POSVETOVANJE IN OKROGLA MIZA	3
Pogovor s Petrom Vesenjekom:	"BREZ MEDSEBOJNE POVEZAVE RAZVOJA NE MORE BITI. TUDI TURIZMA NE! PONUDIMO TISTO, KAR JE ZNAČILNO ZA KRAS!"	4
Nataša Pobega	"NEPRIZADEVNI KRAŠEVCI"	8
Prof. dr. France Rihtar:	PAPEŽ PRIHAJA K NAM TUDI KOT VODITELJ VATIKANSKE DRŽAVE...	11
Pogovor s škofom Alojzom Uranom:	POSPEŠILI BOMO OLAŠTINJENJE IN RAZVOJ PODJETJA VAROVANJKE KRAŠKE PODTALNICE	12
Stane Furlan	PRED ONESNAŽEVANJEM Z GOSPODINJSKIMI IN KOMUNALNIMI ODPADNIMI VODAMI	16
Agencija Kras:	VAŠČANI SVETEGA S SAMOPRISPEVKOM DO ZVONA V CERKVI SV. TILNA	20
Ivan Švara:	OSMICA PRI OSTROUŠKOVH V COLJAVI	22
Agencija Kras:	ZGONIK V TRŽAŠKI POKRAJINI	26
Uredništvo:	"POKRAJINA JE DRUGAČNA"	27
Rinaldo Rossi:	POVEZOVANJE V IMENU SKUPNIH INTERESOV	28
Ida Vodopivec-Rebolj	JE ŠE, ŽAL, NEPOPISAN LIST!	30
v pogovoru z Vero Tuta-Ban:	SPOZNAVANJE ETNOLOŠKEGA BOGASTVA NA TRŽAŠKEM	33
Martina Repinc:	ODMISLITI MEJO IN UPOŠTEVATI KRAS KOT ENOVIT KULTURNI PROSTOR	34
Živa Pahor-	MAJI V BREGU	36
Andrej Furlan:	"TA TRAVA JE ŠACANA"	38
Damiana Ota:	KO VAŠE TELO POTREBUJE POMOČ PRI UREJANJU PREBAVE...	40
Kristina Kovačič	SOŽITJE SKULPTUR IN SLIK V AMBIENTU PRODAJNEGA SALONA	41
- Martina Repinc:	MANJ JE VEČ...	42
Krka, Zelena zdravila:	KRAŠKA POKRAJINA KAŽE POT DO GLASBE	44
I.V.R.:	GOSPOD CUSCER	46
Mojca Sekulič:	MLINI IN ŽAGE NA VODNI POGON NA PIVKI IN PLANINSKEM POLJU	48
Boris Čok v pogovoru z Danijelom Černetom:		
Andrej Arko:		
Agencija Kras:		

UVODNIK *Kras*

Spoštovani bralci!

Pred nami so meseci, ki so na Krasu turistično najbolj razgibani. Zato namenjam precejšen del te izdaje vprašanjem, kako Kras in tradicionalne kraške turistične značilnosti medsebojno povezati v tržno zanimivo ponudbo. Hkrati širimo sodelovanju s Slovenci na Tržaškem Krasu in predstavljamo njihovo skrb za ohranjanje slovenske identitete. In v teh strem-ljenjih pripravljamo tudi predstavitev revije Kras med Slovenci v zamej-stvu...

Maj je tudi mesec, v katerem se spominjamo pesnika Srečka Kosovela in njegovih sorodnikov. Letos s posebno izdajo! Ne samo zaradi 70. obletnice Srečkove smrti, pač pa tudi zato, ker je končno razrešeno vprašanje o usodi Kosovelove hiše v Tomaju. Sedanja lastnica Aino Kosovel jo prepušča občini Sežana, občina pa prevzema med drugim tudi obveznost, da hišo Kosovelovih obnovi in uredi v kulturni spomenik.

Sredi junija bo obiskal Slovenijo generalni direktor Unesca g. Major. Ob deseti obletnici vpisa Škocjanskih jam v Seznam Unescove svetovne dediščine si bo ogledal, kaj je Slovenija v zadnjem desetletju storila za ta svetovni naravni in kulturni spomenik. Od njegove ocene bo v mnogočem odvisno, kaj bo s predlogom slovenske vlade, da se v ta seznam vpiše še območje Krasa, območje fužinskih planin v Bohinju in rudarsko mesto Idrija.

Revija Kras od izdaje do izdaja poudarja nujnost, da se čim prej sprejme zakon o regijskem parku Škocjanske jame. To vedo tudi naši poslanci. Pred osrednjo slovenostjo ob obletnici vpisa teh jam v Unescovo svetovno dediščino konec septembra bo celovito predstavila to našo naravno in kulturno znamenitost svetovnih razsežnosti. In 28. novembra bo v Matavunu, v sodelovanju z Zavodom za varstvo naravne in kulturne dediščine Gorica iz Nove Gorice, pripravila posvetovanje o desetletnih raziskovalnih dosežkih na območju regijskega parka Škocjanske jame ter okroglo mizo o uresničevanju zakona o tem parku.

Na Krasu se začne tudi obsežen petletni raziskovalni projekt o kraški kulturni in naravni dediščini "Podoba Krasa". Revija Kras bo o njem sproti poročala...

Naslov uredništva:
1000 Ljubljana, Rimska 8
Telefon: 061/125-14-22

Vabimo vas, spoštovani bralci, da s svojimi pisnimi in fotografskimi prispevki o Krasu in kraških zanimivostih sodelujete v uresničevanju ciljev revije!

Ob 10. obletnici vpisa Škocjanskih jam
v Unescov Seznam svetovne dediščine
28. novembra v Matavunu

STROKOVNO POSVETOVANJE IN OKROGLA MIZA

Mag. Daniel Rojšek

prof. geografije in dipl. etnolog,
Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Gorica v Novi Gorici,
5000 Nova Gorica, Delpinova 16

V četrtek, 28. novembra 1996, bosta v Sprejemnem centru Matavun nad Škocjanskimi jamami ob deseti obletnici vpisa teh jam v Seznam svetovne dediščine (World Heritage List) pri UNESCO strokovno posvetovanje in okrogla miza. Udeleženci bodo poročali o znanstvenih in drugih raziskavah na zavarovanem ozemlju bodočega regijskega parka Škocjanske jame in v njegovi okolici predvsem iz obdobja po vpisu, v pogovoru za okroglo mizo pa se bodo posvetili prihodnjim dejavnostim. Posvet in okrogla miza bosta sklepno dejanje zaznamovanja tega pomembnega dogodka za našo naravno in kulturno dediščino, prebivalce Škocjanskega Krasa, občino Divača in našo mlado državo.

Posvet in okroglo mizo organizirata Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Gorica v Novi Gorici ter revija Kras pod okriljem Ministrstva za okolje in prostor oziroma njegovega sektorja za varstvo narave v Upravi za varstvo narave, Ministrstva za gospodarske dejavnosti in Slovenske nacionalne komisije za Unesco.

Seveda bodo kot gostitelji svoje prispevali podjetje HTG Sežana, ki upravlja Škocjanske jame, občina Divača in Turistično društvo Škocjan.

Teme posveta

Na posvetu bodo v ospredju pozornosti naravoslovne in kulturno-zgodovinske značilnosti Škocjanskega Krasa ter varstva njegove naravne in kulturne dediščine. V okviru prvih naj bi udeleženci predstavili najnovejše rezultate fizično-krasoslovnih, hidrogeoloških oziroma hidrogeografskih, jamarskih, klimatoloških, speleoloških, speleobioloških in podobnih raziskav. V okviru drugih pa naj bi predstavili rezultate "družbeno-krasoslovnih (arheoloških, arhitekturnih, didaktično-metodoloških, etnoloških, geografskih, "revitalizacijskih", socioloških, "turističnih", umetnostno-zgodovinskih in drugih) raziskav. To naj bi bila tudi priložnost za predstavitev pomembnejših odkritij s porečja Velike vode - Reke (Brkini, Vremska dolina) in z matičnega Krasa, pokrajine med Tržaškim zalivom in Vipavsko dolino.

Pogovor za okroglo mizo, ki bo po posvetu, pa bo usmerjen v prihodnost in predvsem v najbolj aktualne naloge v zvezi z regijskim parkom Škocjanske jame ter s Škocjanskim Krasom.

Okvirni urnik in priglasitve

Posvet in okrogla miza bosta v dvorani Sprejemnega centra Matavun. Posvet se bo začel ob 10. uri in se bo po odmoru za kosilo med 13. in 15. uro končal ob 16,30. uri, pogovor za okroglo mizo pa se bo začel ob 17,45. uri in trajal do 19. ure.

Organizatorja posveta in okrogle mize vabita vse posameznike in ustanove, ki nameravajo sodelovati na posvetu, naj najpozneje do 31. maja letos pisno sporočijo svoje sodelovanje na posvetu, okvirni naslov morebitnega referata in ime, priimek, akademski naslov ter poklic referenta, pa tudi naslov njegovega prebivališča ter telefon, po katerem je najpogostejše dosegljiv. Ker bo izvlečke referatov v obsegu ene tipkane strani (1800 znakov) objavila septembrska številka revije Kras, bo treba besedila za njihovo objavo predložiti do 26. julija letos.

Dodatna pojasnila o strokovnem posvetovanju ob 10. obletnici vpisa Škocjanskih jam v Seznam Unescove svetovne dediščine dajejo: mag. Daniel Rojšek in Martina Stupar, dipl.inž., Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Gorica v Novi Gorici, tel.: 065/28-688. faksmodem 065/28-690, E-mail: daniel@ng.sik.si, in dr. Ana Barbič, Biotehniška fakulteta v Ljubljani, tel.: 061/123-11-61, fax: 061/123-10-61, E-mail: ana.barbic@uni.lj.si. Informacije o okrogli mizi daje uredništvo revije Kras, tel./fax.: 061/125-14-22.

"BREZ MEDSEBOJNE POVEZAVE RAZVOJA NE MORE BITI. *Tudi* TURIZMA NE!"

Agencija Kras

Revija Kras je s svojo vsebino in s cilji usmerjena tudi v spodbujanje turizma in v popularizacijo turistične ponudbe Krasa. Zato smo se pogovarjali z državnim sekretarjem za turizem Petrom Vesenjacom z ministrstva za gospodarske dejavnosti. Je človek, ki ima poleg ustrezne izobrazbe tudi veliko praktičnih izkušenj, pomembnih za odgovorno funkcijo državnega sekretarja za turizem. V letih pred prevzemom te dolžnosti je v nekdanji občini Ptuj skrbel za razvoj tamkajšnjega turizma, za družitev vseh prodornih in ustvarjalnih sil v ustanovitve gospodarskega interesnega združenja za turizem in za postopno izoblikovanje za Ptuj in njegovo širšo okolico tipičnega turističnega proizvoda.

Gospod državni sekretar!
Strategija slovenskega turizma
je zakoličena. V njej je poudarek na nekaj
značilnih slovenskih turističnih
proizvodih, ki bodo v naslednjih letih
nosili nekakšno zastavo naše turistične
ponudbe za domače turiste in za turiste
iz tujine... Kakšne so te značilnosti?

SPetrom Vesenjacom smo se pogovarjali o strategiji slovenskega turizma v tem letu in v naslednjih letih in čemu bo ministrstvo za gospodarske dejavnosti predvsem namenjalo skrb za nadaljnje povečevanje nacionalnega iztržka od te gospodarske dejavnosti. Pogovarjali smo se o tem, kako je opredeljen v strategiji slovenskega turizma Kras in s katerimi svojimi značilnostmi, kakšni so lahko stvarni

obeti od gospodarskega interesnega združenja Turistična skupnost Krasa in Brkinov, ki ga namerajajo ustanoviti v bližnji prihodnosti, kako bo država spodbujala ponudnike turističnih storitev in lokalne skupnosti pri nadaljnjem razvijanju in pospeševanju turizma in kaj si lahko obeta mo od novega slovenskega centra za promocijo turizma.

"Tisto, kar bo opredeljevalo slovenski turizem v letošnjem letu in v naslednjih letih, je res zastavljeno kot strategija trženja slovenskega turizma v že sprejetih in še nastajajočih dokumentih. Predvsem je to potreba, da dvignemo kakovost slovenskega turizma, da profesionaliziramo njegovo trženje in da uredimo sistemske okvire, v katerih se bo lahko razvijal, deloval in se uspešno prodajal.

Na področju kakovosti moramo priti do ustreznih instrumentov in sredstev, ki bodo kakovost spodbujali. Na področju profesionalnega trženja in razvoja kakovosti pa bomo z zakonom o pospeševanju turizma, ki je že v vladni proceduri, v Sloveniji končno le uredili sistem usklajenega delovanja vseh subjektov, ki morajo sodelovati v oblikovanju integralne turistične ponudbe. Mislim na javni sektor in občine ter državo, na turistično gospodarstvo kot temeljnega nosilca turizma, in na turistične društvene organizacije, torej civilno družbo, ki tudi pomembno vplivajo, da je turistična ponudba v državi kot celoti dovolj kakovostna. In zakon bo urejal združevanje ter usklajevanje vseh dejavnikov na lokalni in na državni ravni; tudi sistemsko financiranje razvoja ter trženja turizma! Prav to pa bo dalo instrumente in vzvode na lokalni in nacionalni ravni za dvig kakovosti turizma, za njegovo bolj profesionalno trženje in za uspešen nastop Slovenije navznoter in navzven v turizmu!"

Kaj bo predvsem opredeljevalo slovenski turizem v letošnjem letu in v naslednjih letih?

"Slovensko ponudbo na področju turizma smo opredelili tako za potrebe njegovega pospeševanja kakor tudi za potrebe njegovega trženja v šestih sklopih ponudbe, v okvirih katerih so opredeljeni še številni turistični proizvodi, kakor rečemo v žargonu turističnega trženja. Slovenijo ponujamo tako v sklopih: gore in jezera, slovenska riviera in Kras, slovenska zdravilišča ali pokrajina zdravja, slovenska zgodovinska mesta, igralništvo in zabava ter turizem na podeželju.

Sklop gore in jezera Slovenije pomeni turistične proizvode, kot so zeleni in modri športi, beli športi pozimi, aktivne počitnice in podobno.

Sklop slovenska riviera in Kras predstavlja proizvode, kot so modri športi na obali, pasivne počitnice, odkrivanje zanimivosti, avanturistične počitnice in podobno.

Sklop slovenska zdravilišča ali pokrajina zdravja predstavljajo programi zdravilišč, kurativni programi, lepotni programi, veliko kulinarike in etnične posebnosti.

Sklop zgodovinska mesta zaobsega Ljubljano, Maribor, Kranj, Ptuj, Piran, Škofjo Loko in še nekatera druga mesta s produkti, kot so poslovni in kongresni turizem ter kulturni turizem, zgodovinske in kulturne znamenitosti, prireditve ipd.

Sklop igralništvo in zabava je finančno najmočnejši in daje velik devizni priliv slovenskemu turizmu. Je osredotočen bolj v zahodnem delu Slovenije ob italijanski meji in zelo pomemben zaradi prihodkov v slovenskem turizmu.

Sklop turizem na podeželju oziroma turizem na vasi je v rapidnem vzponu tako po povpraševanju kot po primernosti slovenske ponudbe, zajema pa izletniške programe, ponudbo izletniških kmetij, stacionarno bivanje na kmetijah, slovensko kulinariko, aktivne počitnice za družine ipd.

Teh šest sklopov nekako zaokroža slovensko turistično ponudbo in v tem smislu bomo z novim centrom za promocijo turizma pospeševali posamezne turistične proizvode, njihovo kakovost in jih tržili v Sloveniji in zunaj nje."

Lansko leto je Slovenija s turizmom iztržila več kot milijardo ameriških dolarjev. Čemu bo predvsem dajala poudarek za nadaljnje povečevanje tega iztržka država in kaj bo za to storilo ministrstvo za gospodarske dejavnosti?

"S sedanjimi sredstvi, ki so na voljo v turizmu, lahko malo storimo! Skromna sredstva bo treba vlagati v dejavnosti, ki bodo dajale največje možne učinke. Na vsak način pa se bomo še naprej zavzemali v vladi in zunaj nje, da pridemo do normalnega obsega sredstev za razvoj in trženje turizma, kar je navsezadnje tudi cilj nastajajočega zakona o pospeševanju turizma in vseh naših aktivnosti, saj imamo v primerjavi z nekaterimi primerljivimi državami ali deželami le neznatni denar za razvoj in trženje turizma. In tako slabo, kot je letos glede tega, še nikdar ni bilo! Še nikdar v državnem proračunu ni bilo za turizem, za njegovo pospeševanje in trženje tako malo denarja, kot ga je predvidenega letos.

Poudarek bomo dali tistim instrumentom, ki niso dragi. Mislim na odnose z javnostmi, na delo z novinarji, na razne praktične delavnice ali bolj moderno workshope, na študijske izlete in na podobne dejavnosti, ki ne stanejo veliko, a lahko

dajejo velike učinke... Seveda pa želimo čim prej začeti z ustreznimi načini oglaševanja skupnih akcij z gospodarstvom.

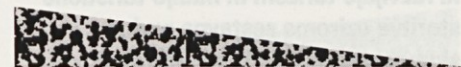
Velik poudarek pri uveljavljanju bolj uspešnega trženja slovenskega turizma bo storjen s končno postavitvijo centra za promocijo turizma v Sloveniji. Ta bo s profesionalno ekipo ljudi skrbel, da bodo skupaj z gospodarstvom potekale tiste trženjske aktivnosti, ki bodo strateško pravilno naravnane in profesionalno opravljene, za razliko od dosedanjega načina, ko smo morali vse to opravljati sami v našem ministrstvu, kar je v bistvu dokaj nenormalno. Center za turistično promocijo Slovenije bo popolnoma operativno začel delovati v maju letos. Imamo že njegovega direktorja, to je **Franci Križan**, ki je bil prej direktor Rogaške. Ima veliko marketinških izkušenj tako na področju neposredne prodaje v turizmu kakor tudi v posredni prodaji in hkrati tudi dobro pozna slovensko turistično gospodarstvo. V maju bo centru že tudi zagotovljena sedemčlanska strokovna ekipa, ki se bo profesionalno ukvarjala s promocijo in trženjem našega turizma.

S postavitvijo tega centra ter vseh njegovih instrumentov, kot so baze podatkov, diateke in še marsikaj drugega, kar je nujno za delovanje sistema trženja, bodo zagotovljene možnosti za njegovo uspešno delovanje. Prav tako bomo okrepili delo turističnih predstavništev v tujini na pomembnejših trgih, kot so v Avstriji, Italiji, Nemčiji, v državah Beneluksa, zaradi česar smo se v predstavništvih v tujini odločili za določene spremembe..."

V strategiji slovenskega turizma se načrtuje razvoj turizma na slovenskem Krasu še vedno v tesni povezavi z razvojem turizma na slovenski obali z oznako "riviera in Kras".

Kaj so, po vašem mnenju, prednosti našega krasa, ki jih kaže popularizirati, nuditi in prodajati kot bodoči celoviti kraški turistični proizvod s svojim zaščitnim znakom KRAS glede na njegove naravne, kulturne, socialne, ekološke in infrastrukturne značilnosti?

"Mislim, da je osnova za učinkovit in uspešen pristop k trženju nekega območja v povezavi vseh tistih nje-

POGOVOR

govih dejavnikov, ki lahko samo skupaj vodijo uspešen razvoj in učinkovito trženje. Zato bo velika prednost tudi za Kras novi, nastajajoči zakon o pospeševanju turizma, ki predvideva sistem povezovanja vseh takih dejavnikov. Združiti se bodo morali gospodarstvo, občine in turistična društva na Krasu ter si izbrati tako organizacijo, ki bo profesionalna za razvoj in trženje storitev in izdelkov Krasa v turističnem smislu. To je institucionalna forma ali oblika, ki se mora uveljaviti, saj danes brez profesionalnega dela ni razvoja. Brez medsebojne povezave tistih, ki imajo nek skupen interes za razvoj neke dejavnosti, razvoja ne more biti. Tudi turizma ne!

Kras ima zagotovo številne privlačnosti oziroma raritete, ki so predmet velikega turističnega povpraševanja. Pa ne mislim samo na njegov podzemeljski svet s Postojnsko jamo, s Škocjanskimi jamami, z Vilenico ter z vsemi drugimi podzemskimi jamami! Mislim tudi na vse njemu značilne naravne pojave, na primer na Cerkniško jezero, na Planinsko polje, na njune ponikalnice in na Ljubljano - reko sedmerih imen. In mislim tudi na Lipico, pa na posebno kraško kulinariko in na vso njeno kulturno dediščino ter krajino z njeno tipično bivanjsko kulturo! Toda, vse to, privlačno in tržno zanimivo za turizem, nam prav nič ne pomaga, če tega smiselno ne povežemo na osnovi določenih komercialnih načel. Dokler ostajamo le na ravni občudovanja tega, to še ni turizem! Šele, ko oblikujemo in uveljavimo komercialne vzgibe, ko razvijemo čisto praktične, konkretne in celovite storitve oziroma izdelke - tudi turistične, na osnovi katerih se vse te značilnosti in privlačnosti lahko tudi vnovečuje, zanje iztrži denar, in če se le da pod določeno skupno blagovno znamko, lahko govorimo o turizmu!"

Matični Kras z Brkini je pred ustanovno skupščino gospodarskega interesnega združenja "Turistična skupnost Krasa in Brkinov". Nekaj podobnega se bo prej ali slej izoblikovalo tudi za območje Notranjske in za Vipavsko dolino. Kaj sodite o takih oblikah interesnega povezovanja gospodarskih subjektov, ki razvijajo turizem in nudijo turistične storitve oziroma sestavne prvine skupnega turističnega proizvoda?

"Po mojih izkušnjah je to zelo jasna in konkretna pot do postopne uresničitve ciljev in koristi ponudnikov turističnih storitev oziroma proizvodov in občin nekega območja. Osnova so zelo konkretni cilji, ki združujejo zaradi skupnega interesa, in seveda ljudje - vsaj en človek ali več ljudi, ki se profesionalno ukvarjajo s pridobivanjem udeležencev oziroma članov takšnega združenja. Če se nekdo poklicno ukvarja s pridobivanjem članov, se pogovarja z njimi, jim nazorno predstavlja vse možne koristi ob določenem hkratnem vlaganju, jih prepričuje in navdušuje ter vse skupaj tudi dobro organizira, mora zamisel uspeti. Seveda pa morajo takemu človeku ali skupini takih ljudi vsi zainteresirani zaupati, kajti samo po sebi se ne zgodi nič. Zato je verjetno smiselno, da občine, ki vidijo izboljšanje gmotnega položaja in zaposlitev svojih občanov v turizmu, zaposlijo profesionalca ali nekaj profesionalcev, ki bodo vse to pripravili in turistično interesno združenje tudi pognali. V imenu občanov in v njihovem interesu ter v občinskem interesu!

O tem imam namreč izkušnje. V Ptuj sem bil zaposlen na občini in bil v takratnem izvršnem svetu zadolžen za turizem, zato sem si za svojo delovno nalogo zadal pripravo in ustanovitev takega interesnega združenja za turizem. Najprej sem moral ljudi, ki jih turizem kakor koli zanima, seznanjati z zamisljo o združenju in jih pridobiti za njegovo ustanovitev ter s tem predvsem za včlanitev vanj. Potem so sledile povsem konkretne dejavnosti, ki so včlanjenim ljudem prinašale čisto otipljive koristi. S tem se je prvotna zamisel potrdila. In prav to je spodbujalo nove pridružitve, nove člane. Spoznanje, da moraš v uresničitve neke skupne ideje nekaj tudi sam vložiti, če hočeš od tega tudi kaj imeti, se je potrdilo in se potrjuje s konkretnimi gospodarskimi učinki".

Če vas bodo organizatorji ustanovne skupščine gospodarskega interesnega združenja Turistična skupnost Krasa in Brkinov povabili nanjo, boste prišli?

"Obljubim, saj je to zelo pomemben vidik pospeševanja slovenskega turizma. In to je tisto, kar navsezadnje želimo doseči z zakonom o pospeševanju turizma..!"

Slovenija je dobila svoj turistični promocijski center in tudi svoj nov slogan z zaščitnim znakom za promocijo doma in na tujem. Kaj bo predvsem opravljal promocijski center in kaj bo, na primer, lahko storil za promocijo slovenskega Krasa zlasti na tujem?

"Notranja organizacijska sestava centra za promocijo turizma v Sloveniji zagotavlja, da bo poleg vodij za posamezne funkcionalne dejavnosti, kot so tržno komuniciranje, prodajni sistemi in informacijski sistem, imel center tudi vodje za posamezne turistične produkte. Eden med njimi bo tudi odgovoren za kakovostno razvijanje turističnih produktov Krasa na lokalni ravni ter za njihovo uspešno trženje doma in na tujem. Vodje turističnih produktov bodo v tesnem stiku z gospodarstvom in z lokalni-

mi ravni ter jim pomagali načrtovati razvoj turizma, dvigovati njegovo kakovost in čim bolj uspešno tržiti njihove proizvode na nacionalni ravni, torej na tujem."

Promociji slovenskega Krasa, spodbujanju naravi prijaznih gospodarskih dejavnosti in vzgajanju njegovih prebivalcev ter obiskovalcev za varovanje kraške naravne in kulturne dediščine je namenjena tudi revija Kras... Kako ocenjujete njeno vsebinsko naravnost, njen pristop k bralcem in njen način obravnavanja izbranih tem?

"Revija Kras je prav gotovo pomemben instrument za spodbujanje interesnega povezovanja kraškega gospodarstva in informiranja Kraševcev doma in na tujem, kaj ponujajo in kako delujejo. Moja ocena je, da bi morala biti takšna revija tudi skupen projekt nastajajočega turističnega združenja Krasa in Brkinov, saj je s svojo vsebino, naklado in ciljnim skupinam, katerim prihaja v branje, kot naročen medij za informiranje, osveščanje

in mobiliziranje. Takšnemu interesnemu združenju je revija Kras lahko z nekoliko več komercialne vsebine turistične narave čisto pravi oblika promocije in popularizacije Krasa in Brkinov, z vloženim denarjem interesnega združenja pa revija lahko razširi svoj domet na nove potencialne interesente za turistične storitve oziroma proizvode tega območja Slovenije.

Uredništvu svetujem dodati reviji nekoliko bolj komercialen del, nekakšno kataloško prilogo za ponudbo in prodajo tipičnih storitev oziroma proizvodov Krasa in njegovih mejnih območij. To bi zagotovo spodbudilo večje povpraševanje po kraških turističnih produktih, njihovo dejansko prodajo, bi pa tudi finančno okrepilo revijo v njenem poslovanju.

Mislim, da je revija vsebinsko dobro zasnovana in ima veliko prihodnost, saj ima še veliko rezerve. Njeno nadaljnje uspešno razvijanje pa je tudi v določeni meri povezano s tem, v kolikšni meri se bo na Krasu uveljavilo napovedano interesno združenje za turizem, ki bo skrbelo za razvijanje in trženje turizma na tem območju."

V kolikšni meri se torej revija Kras lahko vključi v koncept delovanja novega centra za promocijo slovenskega turizma?

"Ko bo postavljena tudi na lokalni ravni organizacija za razvijanje in pospeševanje turizma, bo center za promocijo slovenskega turizma podpiral tudi skupaj dogovorjene in sprejete projekte na lokalnih ravneh. Tako je tudi možnost, da se prek tega promocijskega centra ali pozneje prek nacionalne turistične organizacije zagotovi denar tudi za revijo Kras in da center po njej na lokalno raven sporoča, informira o smereh turističnega razvoja, o kakovosti v tej dejavnosti in podobno, pa tudi obratno, da lokalne ravni po reviji Kras seznanjajo slovensko javnost o turizmu in turističnih proizvodih Krasa ter njegovih mejnih območij."

Nataša Pobega, svetovalko vlade
v ministrstvu
za gospodarske dejavnosti,
o oblikovanju konkurenčne
turistične ponudbe

naravne ter kulturne dediščine pred nesmotrnimi posegi. In ker je Kras s svojimi izjemnimi naravnimi pojavi in lepotami ter s svojo kulinariko pomembna slovenska turistična pokrajina, smo se pogovarjali z gospo Natašo Pobega, svetovalko vlade za gostinstvo v ministrstvu za gospodarske dejavnosti. Že več kot dve desetletji se strokovno ukvarja z razvijanjem gostinstva pri nas in z njegovim umeščanjem v slovensko turistično ponudbo.

S svetovalko vlade gospo Natašo Pobega smo se pogovarjali o mestu gostinstva v strategiji slovenskega turizma, kaj naj bi se na Krasu predvsem iz njegove kulinarčne ponudbe razvilo in izoblikovalo v prvine kraškega turističnega proizvoda, kaj za celovitost turističnega produkta nekega območja pomeni vinska turistična cesta, kako naj bi gostinci in ponudniki kulinarike svoje goste spodbujali za obiske in ogleda okoliških zanimivosti in znamenitosti in kaj storiti, da bi Štanjel končno le doživel nekakšno renesanso...

Kakšno mesto ima v strategiji slovenskega turizma gostinstvo in katere prvine našega gostinstva naj bi v bodoče prevladovala v našem, slovenskem turističnem proizvodu?

"Gostinske storitve sodijo v osnovno turistično ponudbo, brez katere ne moremo povabiti izletnika ali turista v nek kraj, saj navsezadnje mora jesti in spati. Je pa lahko gostinska ponudba tudi sama po sebi osnovni motiv in cilj turističnega obiska, ostala rekreativna ali kulturna ponudba pa je le obrobnegega pomena.

TURIZEM IN GOSTINSTVO

PONUĐIMO TISTO, KAR JE ZNAČILNO ZA KRAS!

Agencija Kras

Revija Kras je namenjena promociji Krasa in vsega, kar je povezano s krasom kot občim pojmom. Hkrati si prizadeva prebivalce tega območja Slovenije in tiste, ki prihajajo občudovat in uživati njegove lepote, spodbujati za varovanje narave in

Če bi se zadovoljili le z dejstvom, da turist pač mora dobiti osnovno ponudbo in zato nuditi kakršne koli jedi in sobe, se s turističnim obiskom in zaslužkom ne bi mogli pohvaliti. Zato v razvojnih ciljih slovenskega turizma govorimo o tem, da goste lahko privabimo le s konkurenčno gostinsko in širšo turistično ponudbo.

Kako oblikovati konkurenčno ponudbo? Odgovor je lažji, kot kaže praksa, ki, žal, zanemarja domače surovine in izdelke, ambiente in arhitekturo ter rajši sega po značilnostih, ki sodijo v druga oko-

lja. Na ta način, seveda, zmanjšujemo svojo privlačnost za turistični obisk, saj se nihče ne odpravlja v tujino kupovat ponaredke svojih domačih izdelkov ali storitev!

Ponudimo torej gostinske storitve, ki jih gost v izbranem kraju za obisk ali bivanje pričakuje! Če gredo prebivalci mest na počitnice ali na izlet na deželo, potem je jasno, da si v gostilni ne želijo mestnega ambiena in hotelskega jedilnika. Želijo si jedi, ki so vsaj v malenkostih tipične za tisto okolje. To je vsa skrivnost in hkrati ključ do uspeha. Zato pustimo medenino in marmor v mestnih barih in samopostrežnih restavracijah ter rajši uporabljajmo surovine in izdelke iz svojega okolja, pri tem pa hkrati upoštevajmo tudi njegovo tipično arhitekturo, pa tudi domača imena!"

Slovenski Kras
z vsemi svojimi naravnimi danostmi
in s turističnimi zanimivostmi postaja
obetavna sestavina nacionalne turistične
ponudbe. Kaj je po vašem mnenju
v kulinarčni ponudbi Krasa, kar bi bilo
predvsem treba razvijati in izoblikovati
v prvine kraškega turističnega proizvoda
s svojo blagovno znamko KRAS?

"Kras ima na srečo že uveljavljene blagovne znamke, kot so pršut, teran, pa brinjevec in še kaj. Značilnostim teh proizvodov, ki so že poznani, dodajmo še druge, ki so z njimi skladni. Za to je treba nekaj znanja in veliko ustvarjalnosti, seveda pa tudi poznavanja okusa gostov. Vsekakor pa je nujno, da se s filozofijo kraške kuhinje in sploh s kraško kulinariko nekdo sistematično, strokovno ukvarja in jo pospešuje. Tako kot noben razvoj se namreč tudi to področje ne more razvijati samodejno... Nekdaj sem menila, da je to predvsem naloga strokovnega šolstva, vendar očitno ni tako. Zato bi se morali gostinci med seboj povezati in zahteve po sistematičnem, strokovnem uvajanju v filozofijo kraške kuhinje in kulinarike postaviti svoji gospodarski zbornici".

Dobro poznate vseslovenski projekt
o vinskih turističnih cestah in o vlogi ter
pomenu gostinskih in vseh drugih
tovrstnih obratov, ki nudijo hrano

"Kako oblikovati konkurenčno ponudbo? Odgovor je lažji, kot kaže praksa, ki, žal, zanemarja domače surovine in izdelke, ambiente in arhitekturo ter rajši sega po značilnostih, ki sodijo v druga okolja. Na ta način, seveda, zmanjšujemo svojo privlačnost za turistični obisk, saj se nihče ne odpravlja v tujino kupovat ponaredke svojih domačih izdelkov in storitev!

Ponudimo torej gostinske storitve, ki jih gost v izbranem kraju za obisk ali bivanje pričakuje! Če gredo prebivalci mest na počitnice ali na izlet na deželo, potem je jasno, da si v gostilni ne želijo mestnega ambiena in hotelskega jedilnika. Želijo si jedi, ki so vsaj v malenkostih tipične za tisto okolje. To je vsa skrivnost in hkrati ključ do uspeha. Zato pustimo medenino in marmor v mestnih barih in samopostrežnih restavracijah ter rajši uporabljajmo surovine in izdelke iz svojega okolja, pri tem pa hkrati upoštevajmo tudi njegovo tipično arhitekturo, pa tudi domača imena!"

in pijače, pri uresničevanju vinskih turističnih cest v smislu organiziranega usmerjanja turistov na določena območja... Da turist kot obiskovalec nekega območja, kraja ali turistične točke ne bi užil samo tamkajšnje kulinarike, marveč tudi užival, spoznavajoč okoliško naravo ter naravne in kulturne znamenitosti, spomenike, ljudi! Kako gledate vi na ta projekt?

"Tistega, ki omenja vinsko cesto, najprej vprašam, ali bi na tako cesto, brez zadrege, povabil svojo družino. To pa zato, ker mislim, da ima vinska cesta v očeh potrošnika - možnega obiskovalca - preveč enoznačen, ozek pomen. Najbrž bi bilo bolj prikladno snovati projekt za celovito gostinstvo in drugo rekreativno turistično ponudbo nekega območja in jo tudi označiti z imenom, ki odraža ustrezno vsebino. Na ta način bi sporočali izbranemu trgu več stvari hkrati in zato lahko tudi upravičeno pričakovali večji odziv. Ali ne pove več o ponudbi, če za to, kar sicer je vsebina vinske ceste, rečemo na primer: KRAS - VESELI NARAVNI PARK? Ali ne bi vanj brez zadrege povabili svojo družino ali svoje prijatelje? Seveda pa mora potem ponudba dejansko ustrezati lastnostim, ki so v tem imenu zajete!

Razumeti je treba, da je tudi turizem nekakšna industrija, v katerem celotno območje ustvarja oziroma nudi posamične sestavine nekega skupnega in končnega proizvoda - turističnega proizvoda. Če zanemarimo to osnovno načelo o razvijanju turizma, je naša konkurenčna sposobnost manjša od zaželene."

Kaj storiti, da bi gostinci in ponudniki kulinarike (lastniki vinotočev, prireditelji osmic, lastniki tako imenovanih kmetij odprtih vrat, ipd.) znali svoje goste motivirati za obiske in ogled okoliških znamenitosti?

"Če bo vsak ponudnik, gostilničar in kmet sam vabil goste v svojo gostilno ali osmico, galerist v svojo galerijo in hotelir v svoj hotel, potem bo rezultat enak, kot če iz puščice, ki je sposobna zadeti cilj, naredimo več majhnih puščic in z njimi streljamo v isti cilj. S kupčevega vidika pa vas vprašam, ali greste nakupovat čevlje za

svojo družino v ulico, v kateri je samo ena trgovina s samo eno vrsto čevljev?

Mislim, da samo skupaj in z združenimi sredstvi lahko uspešno tržimo! To pa pomeni, da si znotraj območja konkurirajmo v pestrosti in kakovosti ponudbe, navzven pa to pestrost in kakovost lahko skupaj in združeni ceneje predstavljamo ter veliko ceneje tudi prodajamo. Če pa je praksa prav nasprotna, potem pomeni, da je naše početje kratkovidno in v nasprotju z našimi gospodarskimi interesi. Da bi takšne pojave preprečili in usmerili razpoložljivo energijo ter denar v večjo učinkovitost, smo v ministrstvu za gospodarske dejavnosti pripravili predlog zakona o turizmu. Ta predvideva povezovanje vseh, ki se ukvarjajo s turizmom, na neobvezen, vendar gospodarsko spodbuden način."

Dolga leta že spremljate najrazličnejša iskanja, kaj storiti za revitalizacijo enega izmed kraških biserov - Štanjela. Kaj bi bilo treba po vašem mnenju storiti, da bi Štanjel končno le doživel svojo renesanso?

"Štanjel zahteva dve ravni razreševanja vseh nakopičenih problemov... Prva raven je zavarovanje tega kulturnega spomenika v celoti in njegova prenova, ki zahteva tudi pravno ureditev na podoben način, kakor je to na primer urejeno ponekod v tujini. Gre za to, da občina, neglede na lastnino objektov, zahteva njihovo določeno ureditev zaradi varnosti, videza ipd. Če lastnik nekega objekta v določenem roku tega ne stori sam, mu to uredi občina na račun hipoteke. To je, poenostavljeno povedano, bistvo za rešitev problema. Vendar je takšno ukrepanje zelo učinkovito.

Na drugi, turistični ravni, pa je treba gledati na Štanjel kot sestavni del in kot eno izmed znamenitosti ter privlačnosti širšega območja Krasa. Le tako, skupaj z drugimi ponodbami, lahko postane zares zanimiv za obiskovanje širšega kroga možnih obiskovalcev, predvsem izletnikov. Za obisk bo Štanjel mnogo bolj zanimiv, če z njim obiskovalcem ponudimo še, na primer, bližnje Goče in Lanthierjev grad v Vipavi ali pa na drugem koncu Krasa

ponudimo še Lipico, jamo Vilenico in vinsko klet.

Ne bi pa v tej zvezi želela govoriti le o bodočnosti. To me v turizmu vedno najbolj jezi. Vprašati se moramo, kako to, kar imamo sedaj, najbolje prodati? To ni povezano niti z velikimi naložbami, niti s posebno zahtevanimi študijami. Gre bolj za to, da vse možnosti za rekreacijo, kulinarike, razvedrilo itn. na tem območju skupaj predstavljamo na najbližjih trgih in da stalno možne kupce informiramo o svoji ponudbi in o njenih prednostih.

Pripraviti je treba ponudbo, ki povezuje izlet v naravo in ogled kulturnih, naravnih in drugih znamenitosti, s ponudbo dobre kuhinje in še kaj, ter poudariti prednosti, kot so bližina, domačnost, cena in druge posebnosti. Vedno in povsod zagovarjam načelo, da moramo najprej zaslužiti s tem, kar imamo, in na tej podlagi šele investirati. Sicer se hitro zgodi, da svojih dolgov ne moremo vračati. Pa saj to je navsezadnje zelo preprosta logika, ki se je drži vsak dober gospodar!

S takim gledanjem na stvari pričakujem, na primer, da bo galerija ponudila obiskovalcu v nakup reprodukcije razstavljenih eksponatov, če že ne razstavljenih originalov, pa tudi kavo in osvežilno pijačo, zemljevid in razglednice o okoliških privlačnostih pa še kaj za spomin na obisk kraja ter se tako poskušala sama vzdrževati!"

Ker poznate revijo Kras, svetujte, čemu tudi v njej namenjati pozornost, da bi naredila čim več tudi za razvoj turizma na Krasu in s tem tudi v Sloveniji?

"Menim, da je reviji Kras pisana na kožo vloga pospeševalke razvoja in marketinga. S tega zornega kota naj bi morebiti še nekoliko bolj strukturirala svojo vsebino in s tem pritegovala k sodelovanju strokovnjake. Tako jo bomo jemali v roke tudi kot enostaven in zanimiv priročnik za vse, ki na Krasu in od Krasa živijo, in za vse, ki nam je Kras blizu!"

KRAS IN NJEGOV RAZVOJ

Odmev na sestavek o turistični privlačnosti in usodi Štanjela

"NEPRIZADEVNI" KRAŠEVCI

Prof. dr. France Rihtar

Fakulteta za arhitekturo, 1000 Ljubljana, Zoisova 12

Redno prebiram revijo Kras, ki lahko pomembno prispeva k čistejšim predstavam o eksistencialnih možnostih Krasa. V taka prizadevanja sodi tudi razprava "Projekt Kras" Lenke Molek, dipl. inž. arh., višje svetovalke za varstvo kulturne dediščine v Upravi R Slovenije za kulturno dediščino v 11. številki. Zato tudi odmev!

Preživetje Krasa je pogosta tema v občilih. Tudi 11. številka revije Kras jo načenja z razmišljanjem o turistični privlačnosti in usodi Štanjela. Mnenja so razpeta na eni strani med tista z neko globalno vizijo ali videnjem ter s celovito rešitvijo in na drugi strani med bolj pragmatična ali splošno koristna gledanja posameznikov, ki v stvarnih okoliščinah rešujejo svojo življenjsko stisko ali pa iz zanesenjašstva vztrajajo v tem načetem okolju. Ne enim, ne drugim ni uspelo zaustaviti propadanja Krasa, niti izseljevanja iz njegovih jeder. Kajti okrog njih nastaja nova podoba z raztresenimi tipskimi hišami na rodni zemlji, ki gotovo presega obseg stoletnega razvoja in se jo že desetletja podpira z investicijsko evforijo in zagledanostjo v "napredek".

Kako ustvariti prednostne pogoje za prenovu in vrniti prebivalce v identično ali istovetno okolje s polnovrednimi možnostmi? Kako to okolje turistično vpeti v mrežo posebne ponudbe, ki jo Kras začinja kot vitalni del tržaškega zaledja?

Življenjska prepletenost je razvila obliko turizma, ki tradicionalno odpira prostore na borjač za kozarec vina, za hišna slavlja in opravila in za druge vaške prireditve čez vse leto, v vseh vaseh in hišah. Ohranjanje Krasa za bolj odprto naselitev in profesionalizacijo ponudbe lahko pomeni izjemno privlačnost in zvečanje kulturnih oblik življenja in dejavnosti.

Le skromne možnosti lahko zagotavlja lastni gospodarski potencial, saj materialno ali gmotno breme dediščine gotovo presega njegove zmogljivosti. Toda demokratična država ne spregleda, da gre za njen eksis-

tenčni ali bivanjski prostor in zapuščino, ki se jima ne more in ne sme odpovedati; celo iz gospodarskih razlogov ne!

Kamnita pokrajina, zrasla z naselji, s polji in s kočami, morda manj slavna kot Gordes, z mističnimi grižami že iz halstata, z oblikami in z množico posebnosti ustvarja izjemnost ponudbe Krasa.

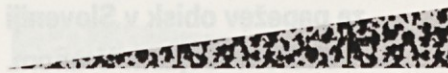
Vrsta odličnih strokovnih del oblikuje podobo o bogastvu Krasa, ki gotovo spada v zaključeno monografijo, ne samo za promocijo, predvsem za vrnitev zavesti ljudem, ki so desetletja izgubljali orientacijo.

Razvojna vizija o globalnem Krasu je v ocenah tako opredeljena, ni pa opredeljena vloga države v podpiranju življenja in odpiranju možnosti, kljub številnim apelom iz preteklosti. Tukaj gre za male korake prenov, za finančna, materialna, intelektualna in fizična sredstva posameznikov, za njihove interese in pomene; gre za številčnost primerov in za povezanost v prostoru. Gre končno za odgovornost, ki mora prvenstveno ostati domačinom, v njihovem zavestnem ravnanju z dragoceno dediščino in v njihovem vrednostnem opredeljevanju življenjske vloge. Na usmerjevanje in ravnanje pa močno lahko vplivata stroka in znanost, vendar ne avtoritarno ali nasilno, oblastno. Z vedenjem in s seznanjenostjo o postopkih in konkretnih razmerah in potrebah lahko bolj obogatita še ohranjeno tradicionalno obliko gradbene dejavnosti, v kateri so izražene vrednosti same izvedbe, pomoči, strokovnega dela, uporabe materialov... Prav s tem pa lahko zaznamujemo oblike grajenega prostora, njegove kulturne posebnosti, identiteto Krasa.

Morda bi tako s podpiranjem možnosti država izpolnila pričakovanja tistih Kraševcev iz razprave "Projekt Kras" v reviji Kras, ki z vero, voljo in delom vztrajajo v tem pogosto neprijaznem okolju,

obenem pa bi vrnila Štanjelu domačine, brez katerih tudi evropski svetovalec ne vidi njegove prenov in tudi pomoči ne. Izpolnila pa bi se tudi zagrenjena misel pokojnega Sandrja iz Volčjega grada: "Zaščititi morajo predvsem Kraševce, in z njimi bo preživel tudi Kras!"... Ali ni v tej misli skrita orientacija ali usmeritev tudi za bolj organizirano akcijo?!

Škof Alojz Uran
in predsednik
pripravljalnega odbora
za papežev obisk
v Sloveniji pravi:

PAPEŽ PRIDI K NAM

TUDI KOT VODITELJ VATIKANSKE DRŽAVE

Papež je sprejel v svoji knjižnici voditelje slovenskega državnega in cerkvenega odbora s sodelavci. V sredini ob papežu Janezu Pavlu II. je slovenski veleposlenik pri sv. sedežu dr. Falež, na papeževi levi strani pa predsednik državnega odbora minister Andrej Šter.

Med 17. in 19. majem letos bo na uradnem obisku v Sloveniji papež Janez Pavel II. To bo prvi pastoralni obisk poglavarja rimskokatoliške Cerkve v naši državi, ne pa tudi prvi papežev obisk na naših tleh. Ne prav daleč od Postojne, kjer bo papež Janez Pavel II. praznoval 18. maja svoj 76. rojstni dan, v Vipavi, se je v marcu leta 1782 v Lanthierijevi palači ustavil na počitku pri Francu Antonu II. Lanthieriju papež Pij VI., ko je potoval na Dunaj. Bilo pa je še nekaj takih obiskov oziroma bivanj papežev po slovenskem ozemlju...

Da bi v reviji Kras predstavili pomen papeževega obiska v naši državi in bralcem tudi svetovali, kako naj ravnaajo tisti, ki bodo prišli na srečanje z njim v Postojno, smo se pogovarjali s predsednikom pripravljalnega odbora za papežev obisk v Sloveniji škofom Alojzom Uranom.

Obisk papeža Janeza Pavla II. v Republiki Sloveniji je pastoralni obisk poglavarja rimskokatoliške Cerkve in zgodovinsko prvi neposredni stik papeža s slovenskimi verniki. Kakšnega pomena je papežev obisk v Sloveniji za slovenske katoličane in kakšnega pomena za republiko Slovenijo v zdajšnjih njenih mednarodnih odnosih ter neposredno po njeni osamosvojitvi?

"Papežev obisk je vedno in povsod naprej pastoralne narave. Kot naslednik apostola Petra je tudi vrhovni voditelj vesoljne Cerkve in vez edinosti med vsemi njenimi člani ter krajevnimi Cerkvami. Njegova glavna naloga pa je, da po Kristusovem naročilu potrjuje brate v veri. Geslo papeževega obiska v Sloveniji je: Oče, potrdi nas v veri!

Obisk svetega očeta je priložnost, da se verniki zavemo svojih krščanskih korenin, ki segajo 1250 let nazaj h krstu karantanskih knezov Gorazda in Hotimira. Odločitev naših prednikov za krščanstvo je pomenila vključitev v evropski kulturni prostor, obenem pa trden temelj naše narodne identitete ali istovetnosti ter oporo posameznikom v boju za preživetje. Krščanstvo je prišlo k nam po blagi irski benediktinski metodi, ki je upoštevala vse, kar je bilo v narodu zdravega in dobrega. Številnim narodnim običajem, ki izvirajo še iz poganskega obdobja, je krščanstvo dalo novo vsebino in jih tako ohranilo do današnjih dni. Iz krščanstva izvirajo tudi naša kultura, umetnost pa tudi vzgojno-izobraževalno delo. Brez poznanja osnovnega

krščanskega izročila ne moremo prav ovrednotiti svoje zgodovinske poti. Težko pa si brez njega tudi predstavljamo našo prihodnost.

Za vsem zgodovinskim dogajanjem posredno ali neposredno stojijo tudi papeži. Čeprav bi bil za to potreben še temeljit študij, vendar lahko omenimo papeža, ki je bil za razvoj naših krajev izredno pomemben. To je papež Pij II. Kot Enej Silvij Piccolomini se je rodil v Pienzi blizu Siene. Že v mladosti se je navduševal nad življenjem in deli velike toskanske rojakinje sv. Katarine Sienske. Vendar je zaradi izrednih sposobnosti najprej opravljal službo tajnika avstrijskega cesarja Friderika III. V tej službi je prepotoval tudi vse slovenske dežele in januarja ter februarja 1444, torej kar dva meseca, preživel v Ljubljani. Ko je s štiridesetimi leti postal duhovnik, se je začela vzpenjati njegova pot v cerkveni službi. Postal je najprej tržaški škof, nato sienski škof, leta 1458 pa so ga izvolili za papeža. Kot dober poznavalec razmer na Kranjskem je, po takratnem običaju, predlagal cesarju in dobremu prijatelju Frideriku III. ustanovitev ljubljanske škofije, kar se je zgodilo leta 1461. Papež sam pa je s posebno listino - bulo - to škofijo potrdil in Ljubljani podelil značaj "odličnega mesta" ter jo izvil iz uprave oglejskega patriarha. To je imelo za Ljubljano in za ves slovenski prostor daljnosežne posledice, saj je kot

"stolno" mesto dobila možnost za vsestranski razvoj. Zelo verjetno je, da je prvega ljubljanskega škofa Žiga Lamberga posvetil papež sam in tako še bolj utrdil pomen nove škofije.

Letošnje leto pa nam ponuja, da spoznamo sedanjega papeža, njegovo življenje, delo ter njegovo povezanost s Slovenijo.

Janez Pavel II. prihaja k nam tudi kot voditelj suverene vatikanske države, ki je 13. januarja 1992 med prvimi priznala našo samostojnost in neodvisnost. V tistem kritičnem obdobju, ko so vplivne države, razen Nemčije, s tem priznanjem oklevale, je bilo prav vatikansko priznanje kot zelena luč, ki je prevesila tehtnico v prid naše samostojnosti. To dejanje je bilo za poznavalce vatikanskih odločitev nekaj neobičajnega, saj se Sveti sedež navadno odloči šele potem, ko se politične razmere stabilizirajo.

Zato bo papežev obisk tudi na zunaj potrdil zgodovinsko odločitev v dobro našega naroda in naše države. Med obiskom pri nas se bo srečal z glavnimi političnimi voditelji Slovenije, pa tudi s svetom kulture ter znanosti in umetnosti".

Papež Janez Pavel II. je pripadnik slovanskega naroda, kot študent je proučeval staroslovansko jezikovno izročilo in tako dodobra spoznal tudi slovenski narod, njegovo zgodovino in usodo. Kakšen je papežev odnos in odnos sv. Sedeža v Vatikanu do Republike Slovenije in do njenega povezovanja v evropske integracije?

"Papež Janez II. pozna Slovenijo že od prej. Čeprav je doslej še ni nikoli obiskal, je že kot študent spoznaval značilnosti slovanskih jezikov in kultur. Kot krakovski nadškof Karel Wojtila je dolga leta prejemal naš list Družina in jo tudi prebiral. Na zadnjem koncilu, ki se je končal leta 1965, je namreč ves čas zasedanja sedel skupaj z ljubljanskim nadškofom Jožefom Pogačnikom. Razumljivo, da sta se tako spoznala in si izmenjala izkušnje. Ko mu je Pogačnik pokazal Družino, se je tako navdušil zanj, da jo je želel redno prejemati. In to je trajalo kar trinajst let! Slučaj ali čudovita režija Božje previdnosti?

Slovenija, razen začetne Karantanije, nikoli ni imela svoje države. In je bila torej za nepoznavalce tudi brez takšnih perspektiv... Toda pojavi se edini slovanski papež v zgodovini, ki kot študent odkriva tudi slovensko narodno samobitnost, pozna njene možnosti in lahko v odločilnem trenutku pomaga k uresničitvi narodovih stoletnih sanj! In tudi sedaj z zanimanjem spremlja dogajanje v naši mladi državi ter jo podpira v njenih notranjih težavah in pri vključevanju v evropske integracije.

Ali ne bomo z veseljem sprejeli takšnega prijatelja - papeža Janeza Pavla II. - vsi, ki zares ljubimo svojo domovino in svoj narod?"

Kako se pripravljate na papežev obisk v slovenski Cerkvi, kako se pripravlja na to država in kakšno je v zvezi s tem obiskom medsebojno sodelovanje Cerkve in države Slovenije? Čemu dajete zlasti prednost?

Škof Alojz Uran na zadnjem srečanju s papežem Panezom Pavlom II. 7. marca 1996 kot pripravi na obisk v Sloveniji

"Ker je papežev obisk povezan tudi z množičnimi srečanji, je njegova priprava zelo zahtevna. V cerkvenem odboru smo dali glavni poudarek duhovni pripravi. Za blagoslov obiska veliko molimo. Vemo, da se v tem času naš narod srečuje z globokimi notranjimi problemi, kot so brezposelnost, korupcija, politične zdrahe in zrežirane stavke. Posledice nazadovoljstva se kažejo v samomarih, alkoholizmu, mamilih, majhni rodnosti, agresivnosti vseh vrst, itn. Zato potrebujemo zdravljenje notranjih moralnih ran. In lahko rečem, da duhovna priprava dobro poteka in da zajema vedno večje število ljudi.

Seveda pa je potrebna tudi tehnična priprava, usposabljanje sodelavcev. V zadnjem času podpisujemo v cerkvenem odboru pogodbe z najrazličnejšimi izvajalci del pri urejanju prostorov in vsega drugega, kar je treba urediti za papežev obisk. Veliko skrb namenjam

tudi zbiranju prijav udeležencev in sprotne-
mu obveščanju javnosti.

Državni odbor, ki ga vodi minister Šter, pa ima na skrbi vse, kar spada k običajnemu protokolu državnih obiskov, poskrbeti mora za varnost na vseh področjih, za urejanje prometnih težav, zdravstveno oskrbo, telekomunikacije, informacijsko službo in še za marsikaj. Cerkev in državni odbor od vsega začetka dobro sodelujeta, kar so nam povedali tudi zastopniki Vatikana ob svojih obiskih".

Zakaj se je Janez Pavel II. odločil praznovati svoj 76. rojstni dan 18. maja popoldne z mladimi in zakaj je izbrana za kraj slovesnosti ob tem jubileju Postojna?

"Zakaj se je papež odločil, prvič v osemnajstih letih, obhajati svoj rojstni dan zunaj Vatikana, mi ni znano. Je pa zanimivo! In tudi dolžina obiska, tri dni za eno

državo, je pri njegovem sedanjem zdravju nekaj izrednega... Gotovo je vse to znanje posebne pozornosti, ki jo papež želi pokazati Sloveniji!

Sicer pa datume potovanj vedno določajo v Vatikanu in poskušajo, zlasti pri njihovi dolžini, upoštevati želje, ki jih izražajo gostitelji. In mi smo imeli željo, naj papež obišče vse tri slovenske škofije ter s tem potrdi Slovensko škofovsko konferenco in enotno cerkveno pokrajino - metropolijo.

Pri izbiri krajev je bilo treba upoštevati več dejavnikov: zmerne razdalje od središča, prometne povezave za prevoz potnikov, določeno infrastrukturo, predvsem možnosti za parkiranje, prostore za množična srečanja, itn. Postojna je ustrezala vsem kriterijem. Bo pa ta dogodek tudi možnost za promocijo Postojnske jame.

Srečanje z mladimi je papeževa skrita želja povsod. Zaveda se namreč, da je treba prav mlademu človeku pomagati, da bo zmogel sprejeti odgovornost za prihodnost. Koprška škofija meji z Italijo. Prav ta meja pa je najbolj delikatna, saj se je večkrat spreminjala in povzročala številne zgodovinske konflikte, na primer soško fronto v prvi svetovni vojni. In prav mladi so tisti, ki lahko s prijateljskimi povezavami med pripadniki različnih narodov, jezikov in kultur ustvarijo povezanost, ki bo drug drugega bogatila namesto razdvajala!"

Kakšen je program papeževega obiska v Sloveniji in kakšen zlasti v soboto, 18. maja popoldne v Postojni? Kaj priporočate vernikom in vsem drugim, ki bodo prišli na srečanje z njim na Primorsko?

"Okvirni program papeževega obiska v Sloveniji napoveduje v petek, 17. maja, njegov prihod z letalom na Brnik. Po tradicionalnem poljubu zemlje, ki jo bodo papežu prinesli iz geometrijskega središča Slovenije, bo zanj protokolarni sprejem na letališču ter potem še srečanje s državniki na Brdu pri Kranju. Proti večeru se bo papež pripeljal v Ljubljano, kjer se bo srečal v ljubljanski stolnici s slovenskimi duhovniki, redovniki, redovnicami in predstavniki duhovnih gibanj.

V soboto, 18. maja, bodo zjutraj papežu najprej voščili za njegov rojstni dan otroci, potem bo ob 9. uri na hipodromu Stožice pri Ljubljani zahvalna sveta maša

ob 1250. obletnici navzočnosti krščanstva med Slovenci. Po opoldanskem kosilu bo papež s spremstvom prispel v Postojno, kjer se bo ob 16,30. uri srečal z zbrano mladino iz vse Slovenije in iz sosednjih držav.

V nedeljo, 19. maja, bo papež pripotoval na mariborsko letališče, kjer bo med slovesno mašo ob 10. uri verjetno razglasil Antona Martina Slomška za blaženega, po maši bo obiskal Slomškov grob v mariborski stolnici, se srečal s predstavniki kulture, znanosti in umetnosti ter se po protokolarnem slovesu z mariborskega letališča vrnil v Vatikan.

Mladina se bo na srečanje s papežem Janezom Pavlom II. pripravljala že v soboto, 18. maja, dopoldne in se med nastopi različnih ansamblov ogrevala za prihod v romarskih procesijah na postojnsko športno letališče. Seveda bo vsak udeleženec moral imeti posebno vstopnico, ki jo bo v začetku maja lahko dobil v svojem župnišču in drugod, kjer že zbirajo prijave. Skupaj z vstopnico bo prijavljeni udeleženec srečanja s papežem dobil še dežni plašč za primer slabega vremena, na samem prizorišču srečanja pa bo prejel še vrečko s stolčkom, posebnim spominskim šalom, knjižico s programom in skromno malico. Cena vstopnice, v kateri so všteti tudi stroški za prevoz in za vse našete pripomočke, je 1500 SIT. Plača se jo ob prijavi ali po dogovoru s pooblaščenimi osebami na vpisnih mestih. Zaradi varnosti na srečanje ne bo dovoljeno prinašati dežnikov, steklenic in drugih trdih predmetov.

Ker v Postojni ne bo svete maše s papežem, ampak bo posebno bogoslužje in program za papežev rojstni dan, saj je program pripravljen z mladino in za njo, odraslim in družinam z manjšimi otroki priporočamo srečanje s papežem v Ljubljani ali v Mariboru!

Vse ljudi dobre volje, posebno bralke in bralce revije Kras, prisrčno vabim na majniška srečanja z našim skupnim prijateljem Janezom Pavlom II. Toplo vas pozdravljam!"

Agencija Kras

TURIZEM NA KRASU

Stane Furlan,
direktor podjetja HTG Sežana:

"POSPEŠILI BOMO OLASTNINJENJE IN RAZVOJ PODJETJA"

Agencija Kras

Podjetje HTG - hoteli, turizem, gostinstvo iz Sežane je poleg Konjensiškega centra Lipica zanesljivo največje in v svoji nastanitveni, turistični in gostinski ponudbi najcelovitejše podjetje na Krasu. Z modrimi poslovnimi odločitvami in s smelimi potezami je kljubovalo vsem nevšečnostim, ki jih je razpad Jugoslavije prizadejal slovenskim hotelirjem, gostincem in turističnim organizacijam. In o tem, kaj vse so storili v zadnjih letih in kakšni so njihovi načrti, smo se pogovarjali s Stanetom Furlanom, dolgoletnim direktorjem podjetja HTG, ki je hkrati tudi predsednik odbora za turizem občine Sežana.

Letos pričakujemo za kakšnih 15 odstotkov večji promet od lanskega

"Po razmerah na našem tržišču turističnih in gostinskih storitev v zadnjih šestih mesecih sem kar optimistično razpoložen," pravi direktor HTG Stane Furlan in

napoveduje: "Pričakujem, da bo letošnja sezona boljša od lanske, kar pomeni več gostov v naših hotelih in gostinskih lokalih ter zlasti več obiskovalcev Škocjanskih jam. To obetajo podatki o gostih med letošnjimi velikonočnimi prazniki v primerjavi z lanskoletnimi. Pa tudi to, da je vojne v Bosni in na Hrvaškem vendarle konec in da se v novih državah nekdanje Jugoslavije razmere umirjajo. Nekdanje zanimanje ljudi in podjetij s tega območja Balkana za povezovanje z zahodnoevropskimi državami se obnavlja. In velik del poti od tod proti Zahodu vodi čez Kras ter s tem mimo naših objektov v Sežani, Kozini in v Matavunu.

Posebnost je obisk gostov iz Italije. Tudi oni so po svoje čutili jugoslovansko krizo zaradi močnega zmanjšanja jugoslovanskih kupcev v Trstu, na Tržaškem in Goriškem. Hkrati so jim njihova sredstva obveščanja odsvetovala letovanje v Jugoslaviji in s tem tudi obiskovanje Slovenije. Svoje pa je naredila še njihova zmanjšana kupna moč zaradi znatnega razvrednotenja lire... Vse to velja še posebej za Tržičane! Ti so po svoji logiki še zlasti preračunljivi in gledajo dobesedno na vsako liro, kako bi jo prihranili, kje bi lahko kaj kupili ceneje, čeprav na račun kakovosti. Zaradi vsega tega so se obiski Italijanov močno zmanjšali. Odrekli se niso edinole obiskom naših igralnic... A zdaj se tudi

Italijani spet vračajo. Vsaj tako kaže po njihovem obisku med velikonočnimi prazniki.

Če povzamem, pričakujemo letos za kakšni 10 do 15 odstotkov večji promet od lanskega in skladno s tem tudi za tak delež boljši poslovni uspeh."

Izšolani in dobri kadri so prvi pogoj za uspešno poslovanje

HTG Sežana je po zakonu o družbah srednjeveliko podjetje s 140 zaposlenimi, z enajstimi hotelskimi, restavracijskimi in gostinskimi objekti ter s posebno ponudbo Škocjanskih jam. Svojo dejavnost opravlja na območju občin Sežana, Divača in Hrpelje-Kozina že od konca druge svetovne vojne, nekdanj pa jo je opravljal tudi na območju občine Komen. Njegove ciljne usmeritve so vseskozi: biti povsod tam, kjer so glavne prometne žile in zlasti njihova križišča. Letno ustvari za več kot 5 milijonov DEM ali 450 milijonov slovenskih tolarjev prometa, kar ni malo. In kljub velikemu izpadu prometa v letih po slovenski osamosvojitveni vojni je vendarle uspelo poslovati vsaj s tako imenovano pozitivno ničlo. "To pa pomeni," pripoveduje gospod Furlan, "da nam je bil osnovni cilj krizo preživeti brez neugodnih posledic in čim manj boleče. S pomočjo in razumevanjem ministrstva za delo nam je uspelo ohraniti vse strokovne ljudi, kajti

izšolani in dobri kadri so prvi pogoj za uspešno poslovanje. In ves ta čas smo se s šolanjem zaposlenih in s štipendiranjem novih kadrov strokovno dopolnjevali."

V trikotniku slovenskih turističnih središč južne Primorske Obala-Nova Gorica-Postojna se sežansko podjetje HTG povezuje predvsem s konceptom turistične ponudbe slovenske obale. Njegova nadaljnja poslovna usmeritev pa je naravnana v premostitev novih, nič kaj ugodnih razmer zaradi odmika prometnih tokov po novih avtocestah s prejšnjih prometnih žil in križišč, ob katerih so njegovi objekti. Zato so se odločili, da postopno razvijejo svojo ponudbo na počivališčih ob sežanski avtocesti ter na divaškem počivališču, na katerem je podjetje obratovalo že v lanski sezoni. Imajo že tudi obetaven načrt za vključitev največjega objekta - motela Kozina - v celovito turistično ponudbo avtocestnega koridorja proti slovenski obali.

Direktor Furlan pravi: "V našem razvojnem konceptu je tudi obnovitev hotelskih zmogljivosti in Sežani. Kakor smo že obnovili restavracijski del hotela Tabor, moramo obnoviti še njegov nastanitveni del. Razvojni koncept tega objekta smo izoblikovali skupaj s podjetjem Rebus, ki ima v Taboru igralnico. V hotelu je sedaj 85 prenočišč, glede na veliko zanimanje italijanskih gostov za igralnico in gostov v tranzitu pa bi jih moralo biti precej več.

Poseben problem je hotel Triglav. To staro hišo, ki je delno tudi spomeniško zaščiten, naj bi prenovili tako, da bo njena zunanost ostala nespremenjena, notranjost pa bodo preuredili v udoben hotel, ki naj bi bil dom za starejše goste. Bil naj bi nekakšen rekreacijski objekt, namenjen udobnemu bivanju in zabavi. Na območju Sežane in v njenem širšem zaletju tega ni, blizu pa je tudi Trst s prebivalstvom, ki je relativno staro. Tu so še lep botanični vrt, obsežna sprehajališča in še marsikaj, kar

daje osnovo za sodoben rekreacijski center s hotelom. Hrupnega prometa skozi mesto pa tudi ne bo več, ko bo zgrajena avtocestna obvoznica za Taborom proti Fernetičem!

Mislim, da je nekdanji lastnik teh objektov Tržačan Scaramanga vedel, zakaj se jih je splačalo zgraditi. Že takrat so Tržačani cenili to lepo kraško pokrajino, njen mir, čist zrak in veliko sončnih dni v letu!"

Zaposleni, bivši zaposleni in upokojeni delavci podjetja bodo večinski lastniki

Podjetje HTG je sredi postopka lastninjenja. Program za to so pripravili pred poldrugim letom. Odločili so se za notranji odkup, kar pomeni, da bodo zaposleni, bivši zaposleni in že upokojeni delavci podjetja postali njegovi večinski lastniki. Prvo soglasje agencije za privatizacijo so prejeli v začetku januarja letos, sedaj pa se pripravljajo na fizični odkup kakšnih 60 odstotkov podjetja. Od tega bo

V razvojnem konceptu podjetja HTG Sežana je obnove in razširitev nastanitvenega dela hotela Tabor v Sežani
foto A. Rebolj

odpadlo 20 odstotkov na interno razdelitev za vložene certifikate, 40 odstotkov pa bodo odkupili v notranjem odkupu. Preostalih 40 odstotkov podjetja bo po zakonu razdeljeno med sklad za razvoj, odškodninski sklad in pokojninski sklad.

Žal je predolgo trajalo dogovarjanje med podjetjem HTG in ministrstvom za okolje in prostor, kako urediti zadeve o lastništvu Škocjanskih jam, ki jih HTG upravlja že skoraj trideset let. Direktor Furlan razlaga: "Cenilci agencije za privatizacijo so ocenili, da je naše podjetje samo v zadnjih desetih letih vložilo v Škocjanske jame in v njihovo infrastrukturo več kot 3 milijone DEM. Izoblikoval se je predlog, da se našemu podjetju za prenos lastnine na območju Škocjanskih jam državi ta vložek poplača z nekaj več kot petnajstletno neodplačno koncesijo za upravljanje s temi jamami. Žal pa zamuja ustrezna zakonodaja. Predlog zakona o regijskem parku Škocjanske jame je še vedno v drugi fazi parlamentarne procedure in vse kaže, da bo sprejet na zadnjem zasedanju državnega zbora pred poletnimi počitnicami."

Ko bo podjetje dobilo vsa soglasja, bo v Primorskih novicah objavilo program in razpis za interni odkup, ki bo trajal 60 dni. Ker je temu naklonjenih več kot devet desetih zaposlenih v HTG in njegovih nekdanjih, zaposlenih ter upokojenih delavcev, ki so certifikate zvečine že predložili, v podjetju pričakujejo, da bo večji del internega odkupa opravljen že v tem roku.

HTG in deseta obletnica vpisa Škocjanskih jam v seznam Unescove svetovne dediščine

Ker bo letos 28. novembra deseta obletnica vpisa Škocjanskih jam v seznam Unescove svetovne dediščine, poudarja gospod Furlan, da bi morali sedaj vsi za to odgovorni storiti vse, kar je v njihovi moči, da se zakon o regijskem parku Škocjanske jame sprejme do konca julija. Generalnemu diorektorju Unesca g. Majorju moramo med njegovim obiskom sredi junija v Sloveniji pokazati, da smo v desetih letih vendarle marsikaj naredili za Škocjanske jame in glede na nekatere sprejemljive okoliščine tudi opravičiti, zakaj vsega, kar smo se Unescu zavezali storiti v zvezi s

TURIZEM NA KRASU

tem, še nismo storili. Mislim, da bi sedanjemu mečkanju z zakonom morali narediti konec, zakon sprejeti in ga začeti uveljavljati.

Praznovanje desete obletnice vpisa Škocjanskih jam v Unescovo svetovno dediščino pa je treba opraviti primer-no času in našim gmotnim možnostim ter tako, da bo vse skupaj pomenilo nov korak v ustvarjanju ustreznega odnosa ljudi do naravnega in kulturnega spomenika, kakršne so Škocjanske jame s tamkajšnjimi vasmi Škocjan, Betanja in Matavun.

HTG bo letos v maju ponovno odprl v Škocjanskih jamah za javnost obisk Tominčeve jame in Naravnega mostu, kajti pred štirimi leti se je v tem njenem spodnjem delu vsulo veliko skalnih gmot. Te so porušile kar precejšen del poti, zaščitnih ograj, električne napeljave in osvetlitve, zaradi zmanjšane obiska in pomanjkanja denarja pa tega do sedaj niso zmogli popraviti. S Pošto Slovenije so se dogovorili, da bo ob deseti obletnici vpisa izšla v septembru priložnostna poštna znamka o Škocjanskih jamah, prvi izvod take znamke pa bodo na slovesnosti ob tem jubileju podarili predsedniku Republike Slovenije Milanu Kučanu. Do obiska Unescovega generalnega direktorja g. Majorju v Sloveniji in v Škocjanskih jamah 18. junija pa bo Pošta Slovenije natisnila priložnostno barvno dopisnico o Škocjanskih jamah, tako da bodo njen prototip podarili visokemu gostu. Letos so v HTG založili in izdali tudi 200.000 barvni prospektov, letakov in barvnih plakatov o Škocjanskih jamah ter na vseh propagandnih medijih posebej označili 10. obletnico njihovega vpisa v seznam Unescove svetovne dediščine. Sprejemni center v Matavunu bodo polepšali in uredili, kot se to takemu objektu spodobi. V okviru gospodarskega interesnega združenja (GIZ) Slovenske turistične jame bodo 23. junija v Matavunu podelili značke prvim ljubiteljem jam, ki so v lanskem letu obiskali vseh enaindvajset jam Jamske transversale Slovenije. To bo združeno z vsakoletnim slovenskim tekmovalnim harmonikarjev Ljubečna 96 za kraško in obalno območje. Sodelovali bomo tudi z občino Divača, s Turističnim društvom Škocjan ter z vsemi drugimi

ustanovami, ki bodo organizirale druge prireditve.

"Ko se sedaj še dogovarjamo, kako slaviti to obletnico," poudarja Stane Furlan, "smo zelo enotni, da bi vse skupaj moralo na nek pregleden, popularen in tudi v javnosti odmeven način prikazati, kaj vse je bilo storjeno za Škocjanske jame, za regijski park Škocjanske jame in za ljudi, ki na tem območju živijo. Predstaviti je treba vse številne raziskave in raziskovalne dosežke Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU, drugih raziskovalnih ustanov in raziskovalcev ter divaških, sežanskih in tržaških jamarjev. Pa tudi dosedanje krasoslovske šole, učne delavnice in prispevek revije Kras za promocijo, popularizacijo in celovito vrednotenje vsega tega! In v okviru tega slavljenja bi bilo treba storiti vse, da Zavod za šolstvo R Slovenije spoznavanje krasa z ogledom Škocjanskih jam vgradi v osnovnošolski učni program!"

Prva bolj celovita turistična ponudba Krasa na tujem je uspela...

Prizadevanja podjetja HTG za nov kakovostni razvojni skok v svoji ponudbi in za primerno izvedbo proslave 10. obletnice vpisa Škocjanskih jam v

Motelu Kozina bo treba vsebino gostinske in turistične ponudbe prirediti novim transportnim tokom čez Kras...
foto A. Rebolj

Unescovo svetovno dediščino so v veliki meri povezana prav z osebnostjo Staneta Furlana, direktorja HTG. To pa velja tudi za načrtovano gospodarsko interesno združenje Turistična skupnost Krasa in Brkinov, za ustanovitev katere si že precej časa tudi zelo prizadeva. Ne le v vlogi prvega človeka najcelovitejšega turističnogostinskega podjetja na Krasu, marveč tudi kot predsednik odbora za turizem občine Sežana. Zato je zanimivo, kaj pravi gospod Furlan o tem drugod že preverjenem in uveljavljenem "projektu", ki pa na Krasu in v Brkinih ne more in ne more zaživeti!

"Turistična skupnost Krasa in Brkinov ni samo stvar Staneta Furlana in Viljema Borjančiča, kakor se tu in tam po Sežanskem sliši govoriti. Ta načrtovana in za ustanovitev že pripravljena skupnost je zelo pomembna poslovna zadeva za celotno območje Krasa in Brkinov. Zamisel smo po prvih pogovorih, ki jih je pripravila revija Kras, ponudili vsem štirim občinam na Krasu. Te so jo sprejele in na tej osnovi smo imenovali iniciativni odbor, ki je pripravil vse potrebne ustanovitvene listine ter jih objavil v sodelovanju z revijo Kras ter s tem ponudili zamisel v premislek prav vsakomur, ki bi od take skupnosti lahko

imel kakršno koli korist. Kljub zelo široko zastavljeni informacijski akciji po sredstvih javnega obveščanja, katere cilj je bil skupnost ustanoviti in začeti uresničevati pričakovanja njenih ustanoviteljev, žal ugotavljam, da je bilo formalnih pristopnih izjav manj, kot smo pričakovali. Zato smo v začetku tega leta ponovili to vabljenje k sodelovanju in se na zadnji seji iniciativnega odbora dogovorili, da še v osebnih pogovorih z vodilnimi delavci vseh večjih podjetij in ustanov na Krasu in v Brkinih pridobimo soglasja za njihovo včlanitev v skupnost in za njeno ustanovitev. To zlasti zaradi tega, ker nam prav ti ljudje v vsakdanjih poslovnih pogovorih že precej časa potrjujejo nujnost ustanovitve takšnega interesnega združenja. In da ne bi preveč zaostajali za izoblikovanim konceptom skupnosti, smo vsem štirim občinam ponudili, naj bi sofinancirale zaposlitev profesionalnega strokovnjaka in koordinatorskega dela v taki skupnosti. Amatersko in ljubiteljsko delo je tudi v turizmu že preživeto, kajti turizem je stroka, kakor so stroka tudi druge gospodarske dejavnosti".

Da zanimanje za takšno povezovanje je, kaže nekaj uspešnih akcij za promocijo Krasa in kraških turističnih za-

nimivosti, ki sta jih spodbudila prav gospoda Furlan in Borjančič. Na pobudo ministrstva za zunanje zadeve ter še nekaj ljudi, ki so nedavno tega delali v turizmu, je Kulturni center R Slovenije na Dunaju ponudil Kraševcem sodelovanje na razstavi arhitekta Gabrijelčiča Mostovi v avstrijski metropoli s kraško kulinariko ter hkrati predstavitev biserov našega Krasa. Imenovana sta pridobila za sodelovanje Mesno industrijo Kras z njenimi suhomesnatimi izdelki in s čislanim pršutom, kraške vinogradnike s ponudbo izbornih vin in seveda terana, aktiv kmečkih žena s svojo tipično kraško hrano, Konjeniški center Lipica in seveda HTG oziroma Škocjanske jame. Na sicer kratki otvoritveni prireditvi ob odprtju razstave so poželi takšno odobravanje, da so predstavitelji kraške kulinarike ter Krasa kmalu ponovili. In, zanimivo, vsi sodelujoči so stroške za to predstavitev pokrili sami, saj je bila to prav gotovo pomembna in odmevna predstavitev Krasa in njihove ponudbe na tujem...

"Prav taka promocija Krasa in kraškega turističnega proizvoda pa je ciljna usmeritev vseh prizadevanj za ustanovitev Turistične skupnosti Krasa in Brkinov. In da bi že letos, na letošnjem vinskem sejmu junija v Ljubljani, v okviru te skupnosti nastopili združeno in enotno. Zato sem tudi vztrajal na seji občinskega sveta, da se to vnese v program in da v občinskem proračunu za to namenimo vsaj milijon slovenskih tolarjev. Po tem programu naj bi poleg vinogradnikov s Krasa in Kmetijske zadruge VINAKRAS sodelovali tudi vsi drugi ponudniki, ki kaj pomenijo na Krasu. Sodelovalo naj bi tudi Društvo kmetič sežanske regije, to je nekdanji aktiv kmečkih žena, zveza kulturnih organizacij s predstavitev folklorne, primeren pevski zbor, študentje arhitekture s projekti tipične kraške hiše ali kaj podobnega in, seveda, vsi kraški turistični biseri, kot so Škocjanske jame, Vilenica, Konjeniški center Lipica, Štanjel in še kateri kraj. Revija Kras pa naj bi obiskovalce sejma ustrezno informirala o vsej tej kraški ponudbi in jih vabila, naj pridejo na Kras in v Brkine..! Nekako tako, kot se je na zadnjem sejmu Alpe Adria v Ljubljani predstavila celovito Vipavska dolina!" Je svojo pripoved sklenil direktor podjetja HTG Sežana Stane Furlan.

Okrogla miza revije Kras
v Matavunu nad Škocjanskimi jamami

VAROVANJE **KRAŠKE** PODTALNICE

PRED ONESNAŽEVANJEM Z GOSPODINJSKIMI IN KOMUNALNIMI ODPADNIMI VODAMI

Agencija Kras

V Sprejemnem centru v Matavunu nad Škocjanskimi jamami je bila 13. marca okrogla miza revije Kras. Za njo so govorili o varovanju kraške podtalnice pred onesnaževanjem z gospodinjskimi in komunalnimi odpadnimi vodami. Udeležilo se jo je več kot 90 strokovnjakov, svetovalcev v državnih upravnih organih, naravovarstvenikov in novinarjev, ton pa ji je dal minister za okolje in prostor dr. Pavel Gantar.

Pri organizaciji okrogle mize so sodelovali in jo omogočili: HTG - hoteli, turizem, gostinstvo Sežana, Komunalno stanovanjsko podjetje Sežana, Kraški vodovod Sežana, Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU Postojna, Limnos, d.o.o., Ljubljana, Vodnogospodarski inštitut Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Center CRPOV Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ekološki forum LDS in občine Divača, Hrpelje-Kozina, Komen, Miren-Kostanjevica in Sežana.

V tej številki revije Kras objavljamo osnovne ugotovitve udeležencev pogovora in predloge za nadaljnje aktivnosti ter temeljni razlog, zaradi katerega se je uredništvo revije Kras odločilo za okroglo mizo. V naslednjih izdajah pa bomo predstavili uvodna sporočila devetih poročevalcev, razprave in replike o uvodnih sporočilih ter seznam udeležencev pogovora.

Po devetih uvodnih sporočilih in po več kot dvajsetih razpravah in replikah o njih je akcijska skupina, katere usklajevalec je direktor Komunalnega stanovanjskega podjetja Franko Iulita, predlagala ugotovitve in predloge za nadaljnje aktivnosti pri varovanju kraške podtalnice pred onesnaževanjem z gospodinjskimi in komunalnimi odpadnimi vodami. Udeleženci pogovora so jih soglasno sprejeli. Po pogovoru za okroglo mizo pa so si udeleženci ogledali še rastlinsko čistilno napravo v Droginem obratu Sudest v Gradišču pri Materiji in mehansko čistilno napravo v Sežani.

Sklepi okrogle mize

Udeleženci pogovora za okroglo mizo v Matavunu so 13. marca sprejeli naslednje ugotovitve in predloge za nadaljnje aktivnosti:

1. Komunalne vode na Krasu so zaradi prevladujočega neustreznega in preživetega razvojnega vzorca preobremenjene.

2. Zaradi posebnih hidrogeoloških in ekoloških razmer, ki povzročajo nizko samočistilno sposobnost kraškega podzemlja, je tudi kakovost podtalnice, kraških vodnih izvirov in vode v vodovodnih zajetjih na Krasu čedalje slabša.

3. Utemeljena je napoved, da bo zaradi čedalje manj razpoložljive kakovostne vode na Krasu razvoj otežen, to pa posledično zmanjšuje tudi gospodarske zmožnosti Krasa in Slovenije.

4. Kras z vsem svojim neposrednim vplivnim območjem je treba obravnavati enovito ter pri tem presegati lokalne in državne omejitve. Nujno je še večje sodelovanje lokalnega prebivalstva od dosedanjega ter tudi zaradi tega zagotoviti redno obveščanje javnosti z vseh ravni o izsledkih spremljanja in raziskovanja kraškega okolja in narave ter o njihovem pomenu za razvoj kraških območij v Sloveniji.

5. Razen večjih gospodarskih družb in večjih

naselij z večjimi centralnimi čistilnimi sistemi so kraškemu prostoru, njegovi gospodarski zmogljivosti in okolju v celoti primernejše manjše, poleg vira onesnaževanja postavljene čistilne naprave. Po mnenju ministrstva za okolje in prostor naj bi tudi na Krasu glede na tamkajšnje okoliščine zavzeto postavljali decentralizirane čistilne sisteme, ki so za kraški prostor najustrenejši.

6. Akcijska skupina bo, skladno s sodobno pojmovanimi razvojnimi spoznanji, pripravila do konca junija 1996 program ukrepov z nastavki za lokalno Agendo 21 za vode na Krasu. Na vseh ravneh usklajen in v zadostni meri podprt program naj bi začeli uresničevati jeseni 1996.

Pitna voda na Krasu ni povsem čista!

Matični Kras tvori s svojo podtalnico prevladujoč vir v njegovem podzemlju zbirajočih se voda, ki zagotavljajo vodo črpališču Kraškega vodovoda Klariči pri Brestovici. Iz njega se s pitno vodo oskrbujejo ne samo Kraševci; v sušnih mesecih jo uporabljajo tudi prebivalci slovenske obale iz Rižanskega vodovoda, izpod Krasa pa se z njo polnijo tudi številna vodna zajetja na

Tržaškem... Ker ta voda ni več povsem čista, bo moral Kraški vodovod zgraditi v Selih na Krasu, blizu zajetja Klariči, napravo za prečiščevanje, kondicioniranje pitne vode. Z njenim delovanjem pa vseeno še ne bo zaustavljeno vse bolj preteče onesnaževanje kraške podtalnice iz mnogih neustreznih, napačnih ali namenoma pomanjkljivo zgrajenih greznic, zadrževalnikov gospodinjskih in komunalnih odpadnih voda ter gnojnikov, da posebej ne omenjamo številnih prepovedanih odlagališč trdih odpadkov!

Strokovnjaki vse bolj svarijo na samo pred stalno grozečo ekološko nevarnostjo, ki jo predstavlja vsak prevoz strupenih snovi, mineralnih olj in naftnih derivatov po cestah čez Kras. Sverijo tudi pred gospodinjskimi in komunalnimi odpadnimi vodami, ki zaradi bistveno povečane porabe pitne vode iz Kraškega vodovoda (na Krasu letno povprečno 36 kubičnih metrov na prebivalca!) nezadostno prečiščene odteka iz obstoječih greznic in zadrževalnikov odpadnih voda v podzemlje in onesnažujejo kraški vodonosnik - to je podzemeljske vode, ki zvečine polnijo tudi vodno zajetje Klariči.

Pogovor za okroglo mizo v Matavunu je z različnih zornih pogledov

opozoril na opisane razmere, na vzroke zanje in na posledice ter izoblikoval in ponudil možne rešitve. Poročevalci so predstavili krasu primerne naprave za prečiščevanje gospodinjskih in komunalnih odpadnih voda, ki ustrezajo manjšim naseljem in zaselkom, v katerih je gradnja klasičnih kanalizacijskih in čistilnih sistemov predraga. Pogovor je tudi spodbudil zamisel o organizirani zunajšolskih dejavnostih učencev osnovnih šol na Krasu, katerih cilj je mlade pritegniti v prizadevanja, da se nasploh spremeni odnos od ravnanja z vsemi vrstami odpadkov. Ogled čistilnih naprav v Gradišču in Sežani pa je pokazal, kako delujejo in varujejo kraško podtalnico pred onesnaževanjem.

Pri izvedbi okrogle mize o varovanju kraške podtalnice pred onesnaževanjem z gospodinjskimi in komunalnimi odpadnimi vodami so za prijetno počutje udeležencev poskrbeli kolektiv **Sprejemnega centra podjetja HTG v Matavunu**, gostilna **"Pri hribu" Perhavec iz Povirja**, **Kmetijska zadruga VINAKRAS Sežana**, **Pan butique iz Lokve** in **Pršutarna ljubljanske Mesne industrije Emona iz Lokve**.

EKOLOGIJA

Slika zgoraj: Več kot 90 udeležencev okrogle mize v Sprejemnem centru v Matavunu
Slika levo: Ton okrogli mizi je dal dr. Pavel Gantar, minister za okolje in prostor (drugi z leve!)

Predsednik
vaške skupnosti
Sveto pri Komnu
Ivan Švara pripoveduje...

SAMOPOMOČ NA KRASU

VAŠČANI SVETEGA S SAMOPRISPEVKOM DO ZVONA V CERKVI SV. TILNA

"Več kot 70 odstotkov polnoletnih vaščanov Svetega pri Komnu se je odločilo dve leti s samoprispevkom namenjati 2 odstotka svojih dohodkov za nakup velikega zvona, ki bo do 1. septembra v cerkvi sv. Tilha nadomestil počenega..." Tako je pripovedoval s ponosom o nedavnem uspešnem referendumu v tej kraški vasi s kakšnimi sto hišnimi števkami novi predsednik vaše skupnosti Ivan Švara. Hkrati je povedal še marsikaj drugega, kar izpoveduje odnos vaščanov do svojega okolja in njihovo željo, obuditi nekdanj daleč naokrog poznani sejem ob prazniku sv. Tilna ali po domače sv. Tilha - zaščitnika vasi Sveto

preden je zvon odpovedal, v vaškem svetu tipali med vaščani, kako do novega zvona in kako navsezadnje petdeset let po vojni cerkvi sv. Tilna vrniti manjkajoča zvonova. Toda vsaka pobuda se je ustavila pri vprašanju, od kod denar, saj bi bil že nakup enega zvona za vas s sto hišnimi števkami prevelik zalogaj.

V Svetem so že kar navajeni, da vaščani nekaj zbirajo za svoje skupne potrebe. Tako je bilo to s poznanimi samoprispevki nekdanje občine Sežana, hkrati pa so vseskozi na lastno pobudo zbirali tudi denar za vaške potrebe. Zbrali so ga za popravilo cerkvene strehe, za ureditev cerkvene okolice, za pokopališče in za asfaltiranje poti po vasi. Zadnja taka nabilna akcija je zagotovila denar za notranje beljenje cerkve, za ureditev zidu okrog nje in za popravilo stopnic v zvoniku. Ta zalogaj je za vsako hišno številko v vasi pomenil prispevek po 15.000 slovenskih tolarjev.

Ker je cena za nakup in namestitev novega, 800 kilogramov težkega zvona okrog 20.000 nemških mark ali nekaj več kot 1,6 milijona slovenskih tolarjev, so vaški odborniki sklenili, da

Preostali zvon v cerkvi sv. Tilna je potem desetletja služil svojemu namenu, pred nekaj leti pa začel zveneti razglašeno, ker je počil. In 1. novembra lani se je razpoka tako razširila, da ni bil več za rabo.

Vaščani so vse od prvih znakov poškodbe vedeli, da bo treba zvon preliti ali ga nadomestiti. Zvonenje je zanje tudi neke vrste kulturno izročilo, saj se je vabljenje prebivalstva z njim k maši, poslavljanje od umrlega in priporočanje Bogu, naj vas obvaruje pred strelo in ognjem, prenašalo iz generacije v generacijo. Zato so že prej,

V Svetem je bila samopomoč vedno doma!

Arhitektonsko zelo zanimiva cerkev sv. Tilna v Svetem, ki ima edina v Evropi osmerokrako streho nad ladjo iz planet in korcev, oprto na leseno dežnikasto ogrodje in podprto z vitkim kamnitim stebrom, je imela nekdanj v svojem zvoniku tri zvonove. Leta 1942 pa so jo Italijani oropali dveh zvonov, podobno kot drugod po Primorski, in v njej pustili le enega. Odnegli so, kar so v stoletjih trudoma zbrali naši dedje.

Slika levo:

*Pod lipo ob cerkvi sv. Tilna
je bilo v sejemskih dneh plesišče,
seveda pa ni manjkal vrtiljak.*

Slika spodaj:

*Kal v Svetem so obnovili,
popravili zidove okrog njega in uredili okolico
Slavko Kovačič in sosedge...*

poskusijo z referendumom za nov samoprispevek, čeprav je v zadnjih letih prevladalo splošno mnenje, češ da je taka oblika urejanja gmotnih vprašanj v lokalnih skupnostih že preživeta. Toda Ivan Švara pravi, da je bila samopomoč v Svetem vedno doma. Le malo je takih, ki ne prispevajo za urejanje vasi. Pa so na glasovalnih lističih, ob poprejšnjem informiranju vaščanov s cilji referenduma, ponudili z glasom "za" dvaintridesetmesečno plačevanje dvoidstotnega samoprispevka od osebnega dohodka, pokojnine ali katastrskega dohodka zbrati dovolj denarja za dolgo pričakovani zvon. In niso se ušteli! Referendum je potrdil tradicionalno voljo Sečanov, kakor se imenujejo vaščani Svetega. Na glasovanje je prišlo 82 % volilnih upravičencev in kar 87 % med njimi jih je glasovalo za samoprispevek... Se pravi, da je bilo za njegovo uvedbo več kot 70 odstotkov polnoletnih vaščanov.

Na takšno zavzetost vasi se je odzval tudi komenski župan **Jožef Adamič**. Obljubil je, da bo občina zagotovila polovico denarja za drugi, nekaj več kot štiristokilogramski zvon, ki bo stal približno en milijon slovenskih tolarjev, in da bo pridobil za plačilo druge polovice tega zvona sponzorje. In občina je zagotovila še jamstvo pri najetju posojila za plačilo velikega zvona, ki se ga bo v dvaintridesetih obrokih vračalo iz sredstev, zbranih s samoprispevkov prebivalcev Svetega.

Predsednik vaške skupnosti gospod Švara zato pričakuje, da bosta oba zvonova - veliki in srednji, že zvonila za letošnji praznik sv. Tilna, to bo 1. septembra!

Pohvala vaščanom, ki so polepšali kraj

"Če bo po plačilu vaškega zvona ostalo še kaj denarja iz sedanjega samoprispevka," pravi novi predsednik vaške skupnosti, "bomo z njim plačali stvari, ki smo jih napovedali v vaškem biltenu pred referendumom. To pa so: ureditev javne razsvetljave do pokopališča in po vasi, postavitve koritca za vodo na pokopališču in nasproti pokopališča asfaltiranje parkirnega prostora, odstranitev sicer lepih cipres ob pokopališkem zidu, da se ne bo

*Slika zgoraj:
Obiskovalci Svetega se radi ozirajo v Pahorjevo hišo, ki ima sicer majhen borjač, pa vseeno vedno lepo urejenega.*

*Slika levo:
Za suhi zid v Svetem ob cesti proti Škrbini pravijo krajinski arhitekti, da je med najlepšimi na Komenskem. Žal na vrhu že manjka kamenje!*

*Slika spodaj:
Ivan Švara, predsednik vaške skupnosti Sveto s fotopovečavo oltarne slike sv. Notburge iz cerkve sv. Tilna*

podrl, ureditev prireditvenega prostora ali placa ob cerkvi, nakup cementa za popravilo posutih suhozidov ob javnih poteh po vasi z raboto in še kaj..." Pohvalil je vaščane, ki so - ne da bi zahtevali denar - uredili okolico svojih bivališč in s tem polepšali kraj. Poleg svojih domačij, ki so v Svetem, razen nekaj izjem, zelo čiste in vzorno vzdrževane, so Slavko Kovačič in sosedje, na primer, obnovili opuščeni kal nad vasjo in uredili zidove okrog njega.

Žal je v vasi tudi nekaj nevalgičnih točk, ki kazijo njen videz. To so kupi odložene lesene in kartonske embalaže, ostanki avtomobilov pri kalu, razmetani deli kmetijske strojne opreme nasproti pokopališča, del neurejenega zaselka Jašče ter črna odlagališča "škavac", odpadkov. Vse to kazi lepoto Svetega, zato v vaški skupnosti pričakujejo, da bodo vaščani do letošnjega praznika sv. Tilna storili vse za čim lepši videz vasi.

Sejem v Svetem nekdanj bil je živ...

Praznik sv. Tilna v Svetem - 1. september - je bil nekdanj poznan daleč naokrog po romarjih, ki so prihajali v Sveto, in po sejmu. Ta dan je bila v nabito polni cerkvi maša, v nedeljo po prazniku pa je bila tudi peta maša za doprinosanje sv. Tilna.

"Če ste drugod povedali, da ste iz Svetega", pravi Ivan Švara, "ljudje niso vedeli, kje je to. Če pa ste rekli, da ste od svetega Tilha, so takoj vedeli, da je to iz kraja z romarsko cerkvijo in iz kraja, kjer je

vsako leto 1. septembra velik sejem, poznan po vsem tržaškem Krasu, Brdih, v Vipavski dolini in gornjem Krasu do Kraškega roba. Slovel je predvsem po izdelkih za vinogradništvo, ki so bili nekdanj v rabi. Naprodaj so bile brente, brentači, orange, sodi - skratka vse, kar je vinogradnik potreboval in moral pripraviti do skorajšnje bendime, to je trgatve. Posebnost sejma so bili tudi škarabaci, biči iz koprivovca, to je drevesa, ki uspeva na spodnjem Krasu, zlasti okrog Opatjega sela in Kostanjevice. Izdelovanje škarabacov je bila nekdanj pomembna obrt na tem delu Krasa. Seveda pa ni manjkalo krošnjarjev s svojim blagom, z igračami in s sladkarijami. Pod lipo za cerkvijo se je obvezno vrtel vrtiljak, na brjarju, to je lesenem odru, je bilo mogoče za plačano vstopnino plesati na živo muziko, zvečine Prvačkovcev. Za hrano in pijačo pa so skrbeli v gostilni Žvokelj, po domače Pri Lucijanovih, in v gostilni Della Schiava, po domače pri Žvanovih... In ljudje so prihajali od vsepovsod, od Dutovelj in iz Vipavske doline. In še sedaj je tako! Škoda je le, da Braničani, včasih so bili to Rihemberžani, prirejajo svojo kvaternico prav za praznik sv. Tilha! Najbrž bi bilo smiselno, prirejati jo teden prej ali teden pozneje?"

Slika sv. Notburge se vrača...

Predsednik vaške skupnosti Ivan Švara je s ponosom pokazal tudi barvno fotopovečavo restavrirane slike sv. Notburge, ki jo je naslikal baročni slikar Antonio Paroli. Do leta 1992 je bila obešena v velikem masivnem oltarnem okviru v levem delu cerkve sv. Tilna ter krasila njeno notranjost, potem pa so jo odpeljali v Narodno galerijo v Ljubljani v popravilo. "Vesel sem, da bo obnovljeni original še pred koncem tega leta na svojem mestu," je dodal, "saj sem pred referendumom kar s strahom pričakoval, da bodo vaščani spet vprašali, kaj je z njo. Zato sem poklical kustosa Narodne galerije gospoda Ferdinanda Šerbelja. Obljubil je, da bo postavljena na svoje mesto v naši cerkvi takoj po junijski razstavi v Narodni galeriji in po septembrski razstavi v starogoriškem muzeju. Dan pozneje pa je prinesel njeno barvno povečavo, da vaščani lahko vidijo, kakšna je sv. Notburga po restavriranju".

A.K.

OSMICE

V maju na Krasu...

... OSMICA

PRI OSTROUŠKOVIH V COLJAVI

Agencija Kras

Spomladanski meseci so čas, ko ob križiščih cest po Krasu popotnike opozarjajo nase fraske, na kole obešeni šopi bršljana ali vej, in kažejo smeri k "osmicam", to je k tako imenovanim vinotočem pod vejo... Na tak dogodek so se zelo zavzeto pripravili tudi pri Ostrouških ali Gjernih po domače v Coljavi št. 5 pri Gabrovici, med cestama Štanjel-Komen in Dutovlje-Komen. Osmico so odprli 4. maja...

Pogled na domačijo Gjernih v Coljavi, kjer je bila pred drugo svetovno vojno tudi gostilna... Potomci to dejavnost sedaj oživljajo s kmetijo odprtih vrat in letos so že priredili osmico...

Pri Gjernih so imeli nekdaj poleg kmetije, ki ima sedaj več kot 2100 novih trt refoška in nekaj pinota, še kovačijo in gostilno, pa tudi sobe so oddajali turistom. Po drugi svetovni vojni je oblast gostilno prepovedala, za kovačijo zaradi industrializacije kmalu ni bilo več naročil, samo z vinogradništvom pa se družina mi mogla preživljati. In so šli mladi v šole ter v službe...

Da tradicija ne bi izumrla, se je družina Ostrouška-Pelicon odločila za temeljito prenovno trt na Krasu, ki dajejo izboren teran, in za ožvitev nekdanje gostinske ter turistične dejavnosti s tako imenovano kmetijo odprtih vrat. Domačijo Pri Gjernih obnavljajo in preurejajo v veliko kraško kantino ali hram, v kateri bo ob kaminu dovolj prostora za strežbo gostov. Nad hramom pa urejajo prostor za najrazličnejše kulturne prireditve.

In za začetek, za nekakšno predstavitev svoje dejavnosti, so odprli osmico. Ponaša se z vsemi tradicionalnimi kraškimi

domačimi jedmi in vini, kot so: pršut, posebne Pepijeve salame, klobase, pa črn domač kruh in frtalja, da med vini posebej ne poudarjamo kraški teran, pinot in malvazijo!

Po stari pravici in tradiciji, ki izvira iz časov nemškega cesarja Karla Velikega (1519-1555) in ki je prišla k nam z Avstroogrske po odloku cesarice Marije Terezije (1717-1780), so tudi Pri Gjernih odločili osem dni v letu streči v svoji kleti in na borjaču pod frasko jedi domače kuhinje in vina s svojih vinogradov na Krasu in v Šempasu.

ZGONIK V TRŽAŠKI POKRAJINI

Za premoščanje pregrad med Slovenci, ki bivajo na Krasu na italijanski in slovenski strani, se je revija Kras odločila v vsaki izdaji opisati po eno izmed kraških občin, obiskati nek njen kraj in se v njem predstaviti... Tako pišemo tokrat v kratkem o občini Zgonik v Tržaški pokrajini. Vse, ki jih zanima revija Kras, pa vabimo na njeno predstavitev v Zagradec pri Repniču v petek, 24. maja ob 20,30 v agriturizmu Milič!

Pri Samatorci - foto: L. Abram

V Krajevnem leksikonu piše, da je bil Zgonik leta 1494 središče župe, ki ji je načeloval župan. Leta 1811 je z določbo guvernerja Ilirskih provinc nastala zgoniška občina, ki je do leta 1825 spadala v upravno enoto Istra. Potem je prešla pod goriško grofijo, pozneje pod Goriško pokrajino, od leta 1923 pa pripada Tržaški pokrajini. V občini je sedaj deset samostojnih naselij: Božje polje, Brišče, Briščiki, Gabrovec, Koludrovica, Repnič, Salež, Samatorca, Zagradec in Zgonik.

Občina meri 31,31 kvadratnega kilometra površine in obsega 14,8 % ozemlja Tržaške pokrajine. Na 7 kilometrov dolgi državni meji Italije s Slovenijo ni nobenega mejnega prehoda, zato je občina Zgonik edina med občinami na Tržaškem brez obmejnih komunikacij.

Najvišja vzpetina je Volnik (it. Monte Lenaro, 546 m), najnižje (do kakšnih 200 metrov nadmorske višine) pa se občinsko ozemlje spusti pri Križu. Tam je tudi največja in najbolj znana podzemna jama na Tržaškem Krasu - Briškova jama (it. Grotta Gigante), ki si jo letno ogleda več kot 100.000 obiskovalcev.

Najstarejši dokazi človekove prisotnosti na ozemlju občine Zgonik segajo v srednji paleolitik. Našli so jih v Pejci na sv. Lenartu pri Samatorci in v Čotarjevi pečini pri Zgoniku. Neolitski človek je zapustil sledove tudi v Pečinki pri Gabrovcu, v

Pečini pod Muzarji in v Briškovi jami. V bronasti in železni dobi so bila na ozemlju občine štiri gradišča: sv. Lenart, Leskovec, Gradišče pri Saležu in Gradec nad isto vasjo. Konec 2. stoletja pred našim štetjem so območje naselili Rimljani... O naselitvi naših prednikov na ozemlju občine ni arheoloških ali drugih neposrednih pričevanj, po posvetitvi pa se da domnevati, da je cerkev sv. Mihaela v Zgoniku iz dobe slovenske naselitve... Zgonik je prvič pisno omenjen leta 1275, Koludrovica, Brišče in Salež leta 1325 in Samatorca leta 1327.

Število prebivalcev v občini Zgonik je od leta 1951 upadalo in po letu 1961 naraščalo od 1318 na 2085 v letu 1981. Takrat je družina štela povprečno 2,8 člana. Leta 1981 je 116 obratov v občini zaposlovalo 622 oseb ali 65,8 % vseh aktivnih prebivalcev. Prevladovali so skladiščni obrati in storitvene dejavnosti. Poleg kmetijstva je bila tradicionalna še kamnoseška dejavnost okrog Repniča in Zagradca, kjer sta še pred nedavnim obratovala kamnoloma. Kmetijstvo se zadnje čase obnavlja, predvsem s pospeševanjem cvetličarstva. Dokaj razvito je tudi vinogradništvo. Vino se prodaja zvečine na osmicah. Nekateri se ukvarjajo z živinorejo, zlasti mlečno.

V Zgoniku so županstvo, ambulanta, družinska posvetovalnica in poštni urad. Prvo šolo je imel Zgonik leta 1805. V

občini so sedaj slovenska otroška vrtca v Zgoniku in Gabrovcu ter slovenske osnovne šole v Zgoniku, Saležu, Gabrovcu in Briščikih, v Zgoniku pa sta še italijanski vrtci in italijanska osnovna šola. V Briščikih sta geofizikalni observatorij in speleološki muzej. V Saležu je sedež Kulturnega društva Rdeča zvezda, ki deluje na občinski ravni. V Zgoniku je osrednji družbeno-športni center s telovadnico in z drugimi večnamenskimi prostori. Na občinskem ozemlju so še nogometno igrišče proseškega društva Primorje, igrišče za baseball in Pristaniški športni center.

Pomembnejši kulturno-zgodovinski objekti so poleg cerkve sv. Mihaela v Zgoniku cerkva sv. Urha pri Samatorci iz 16. stoletja, delno obmovljeno vaško jedro v Repniču in ostanki prazgodovinskega gradišča sv. Lenart. V Briškovi jami s 130 m dolgo, 65 m široko in 107 m visoko dvorano so naprave za proučevanje krasotvorja in podzemne klime, za merjenje plimovanja in seizmičnih gibanj. Zanimiv je tudi botanični vrt Carsiana med Gabrovcem in Zgonikom, v katerem so zbrane najbolj značilne kraške vegetacijske vrste.

Rinaldo Derossi:

"POKRAJINA JE DRUGAČNA"

Pričujoči sestavek o Brkinih je napisal učitelj in priznani novinar Rinaldo Derossi, po rodu Tržačan. V dvajsetih letih je napisal veliko člankov o naravnem kraškem ambientu v Brkinih in Čičariji ter več knjig o Krasu in kraški naravi, kot sta na primer Zelena puščava (Il deserto verde) in Kraški dnevnik - Povesti in domišljija planote (Taccuino carsico - Storie e fantasie dell'altopiano). Napisal je tudi knjigo Ob ognju s Julijem Kugyjem in iz nemščine prevedel Kugyjevo knjigo Anton Oitzinger - življenje alpskega vodiča... Objavljene slike pa je prispeval avtorjev sin Sergio Derossi, fotograf in ilustrator. Sodeloval je v več speleoloških in alpinističnih odpravah v Aziji in Afriki. Je avtor več naslovníc iz serije Oscar Fantascienza, ki izhaja pri založniški hiši Mondadori Editore. Riše za naturalistično didaktično publikacijo Klonacije, ki je namenjena osnovnim šolam in vrtcem. Pri založniški hiši LINT pa je izdal tudi vodnik Športno plezanje v Trstu.

Nekoč sem v brkinskem gozdu, sredi šelestečega listja, srečal skupino lovcev. Vsi so bili oblečeni v zeleno. Njihove uniforme so imele okrasne našitke, nosili so klobuke s peresi, nekateri so imeli brke in zalizce. Videti so bili, kot da so pravkar izstopili s slike, kakršne ponavadi visijo v starih vaških gostilnah; s slike, motne zaradi cigaretne dima. Skratka, želeli so pokazati, da so lovci tudi samo v obleki, čeprav so že odložili puške in naboje in čeprav so se samo sprehajali in kramljali, očitno uživajoč v omami lepote in v popolni umirjenosti gozda. Njihovi psi, bilo jih je veliko in vsi so bili plemenitih pasem, so tavalí naokoli z nekoliko zgubljenim pogledom, kakršnega imajo psi, ko nimajo prave zadolžitve, pa zato ovohavajo travo in grmičevje kar tako, za užitek.

Nadaljeval sem svojo pot in kmalu nisem več videl skupine, nisem slišal tudi nobenega strela ne lajanja, le lahek odmev glasov, ki se je zgubljal v šepetanju vetra med vejami, se je še slišalo nekaj časa...

Včasih so navidezne stvari kot vizitke: mogoče je bil tisti gozdni prizor varljiv, mogoče so se lovci pravkar vrnili z bogatega lova, vendar se je meni zdelo, da so bili ubrani s podobo kraja. To je bil dobrohoten uvod v Brkine. Kot oljna slika.

Kadar navajamo kako ime, nas vedno zamika, da bi natančno določili meje območja, o katerem pišemo. Kako je mogoče biti natančen? Lahko bi rekel, da Brkini "niso" Kras niti "niso" Čičarija; ker pa so v bližini, jih je v naglici zlahka mogoče pripisati enemu ali drugemu. Edini, s katerim si lahko pomagam, je Guido Depoli, avtor sedaj že redkega Vodnika po Reki in okoliških hribih, izdanega leta 1913. Ko opisuje pot, ki povezuje Reko in Trst, pravilno poudarja, da je dobršen del te "meje" med Čičarijo in Brkini. Ta cesta ločuje "dve zelo različni geološki formaciji. Na levi v smeri proti Trstu - hribi iz apnenca, goli ali pa porasli z bukovimi gozdovi, hribi zelo pravilne koničaste oblike. Hribi na desni se krivijo v mehkih obrisih z mnogimi gubami; prekriti so s travo, okrašeni z makijo in drevjem, prav tako značilni kot v bistvu drugačni od tistih na levi".

Res je redko, da cesta tako jasno ločuje dve tako majhni, po videzu popolnoma nasprotni območji. Ko obrnete pogled na levo, proti Čičariji, na monotono valovanje, ki ga na robu preseka trojno pogorje, in ne opazite niti najmanjše oporne točke, na primer kakega zvonika ali hiše, se v človeku nenadoma porodita otožnost in resnobna samota.

Pokrajina na desni je drugačna in tudi način, kako se Brkini globoko dotaknejo duše in domišljije, je drugačen. Lahko bi se imenovala kar "otok", dokaj visok, na katerem se prepletajo in kot na gugalniku nihajo poti in steze, ki povezujejo vasi. Vasi, ki jih zlahka vidimo z enega ali drugega kraja, ker so vse na vrhu hribov.

Vasi kot petelinov greben, odprte proti vetru, in danes povsem prenovljene - le redki detajli, ki spominjajo na starodavno knežko arhitekturo - obdane z lepo zoranimi njivami in sadovnjaki. Tu in tam z gozdom pokrite široke površine, bukve in jelke, med katerimi je nekaj res ogromnih dreves. Mednje vstopimo kar naenkrat: v grobo in svežo dimenzijo.

Ko se spustimo v doline, zaslišimo šepetanje v gosti vegetaciji skoraj nevidnih potokov.

Vas z imenom Huje: nekaj hiš, cesta ostro zavije in premaga nekaj višinske razlike. In mahoma se odprejo vrata na veličasten razgled; prepoln zraka in neba, morje hribovja z vrhovi dreves, barvna šahovnica, rumena, zelena in rjava barva obdelanih njiv in travnikov, beli in rožnati oblaki sadnega drevja. Napet veter biča obešeno perilo, ki plapolja kot vesele zastave, iz dimnikov pa se v majhnih koščkih trga dim.

Popotnik je vedno predmet zanimanja. Otroci, psi in petelinčki, svetlikajoči se v vetru, ga pridejo zvedavo gledat. Otroci so nasmejani in se približajo s kančkom negotovosti, psi previdno raziskujejo, petelinčki pa se urno odpravijo nazaj, poskakovat po dvoriščih.

Iz Huj pridemo v Pregaro, še prej pa, na križišču, s pogledom objamemo hribe tega kraja in predvsem Snežnik, ki se, čeprav dokaj oddaljen, pokrit z novim snegom, jasno dviga iz neskončnega spreveda sivih in temnih vrhov. Na poti po Brkinih se ne moremo izogniti njegovi navzočnosti: kamorkoli se obrnete, prej ali slej se pogled ustavi na tem belem vrhu in zdi se, da hladni veter, drveč po vesolju, prihaja prav iz ledenih izvirov tega hriba.

Brkinski zvoniki so kot izraziti barvni poudarki v prevladujoči zeleni barvi pokrajine. Značilen je vrh: iz piramidne osnove se dviguje krepka konica in vse je izrazite rdeče barve, kot v otroških risbah. Drugi zvoniki imajo bolj izvirno konico, takorekoč sestavljeno iz zaobljenih kamnitih krhljev, ki se stikajo na vrhu kakor elegantna čebula. Take oblike je zvonik v Pregari, ki je zame središče Brkinov, srčika, od koder kot žarki spoznavamo celotno območje.

Ko sem vstopil v cerkev, da bi si jo ogledal, je bilo, kot da bi vstopil v gozd, kajti okrašena je bila z vejami in izza njih so me opazovale podobe svetnikov.

Hoditi po nekem okolju, opazovati naravne pojave in človekovo delo še ne pomeni vse to tudi razumeti. Pot ni lahka, treba je govoriti z ljudmi, se prepustiti toku časa, poslušati glasove in tišino.

Gotovo je v Brkinih najlepše hoditi po mehkih oblinah hribov, po brežinah, ki dajejo občutek zračne lahkote. Takrat občutiš harmonijo med nedotaknjenimi gozdnimi oazami in urejeno obdelanimi jasami, po katerih vozijo traktorji in stojijo konji, vpreženi v vozove, zvrhane gnoja. Če ima to majhno območje svojo zgodovino, je prav gotovo - pustimo zdaj kruto obdobje med vojno - utemeljena na delavnosti in na skrbi za rodovitnost, ki jo je tu narava radodarno delila.

Slika zgoraj: Suha raznolikost Brkinov - trop ovc pri vasi Skadanščina

Slika levo: Odolina - kmetica na svoji zemlji

Foto: Sergio Derossi

PREDSTAVLJAMO

Podžupanja
občine Devin-Nabrežina
Vera Tuta-Ban

POVEZOVANJE IMENU

SKUPNIH INTERESOV JE ŠE, ŽAL, NEPOPISAN LIST!

Podžupanja občine Devin - Nabrežina Vera Tuta - Ban
smo spoznali med pogovorom za okroglo mizo o vlogi ženske
pri varovanju naravne in kulturne dediščine Krasa maja 1995 v Komnu.
Na njeno pobudo smo navezali stike z več ustanovami in organizacija-
mi Slovencev, ki živijo v Italiji v Pokrajini Trst in v kraških občinah,
kjer živi še veliko Slovencev. Ker s to izdajo začenjamo bolj celovito
sodelovanje s slovensko manjšino v Italiji,
objavljamo pogovor z gospo Tutovo...

Na vprašanje, kako je postala
podžupanja občine Devin - Nabrežina,
kdo je župan v občini in koliko je
Slovencev v občini Devin - Nabrežina, je
podžupanja Vera Tuta - Ban odgovorila:

"Zadnje upravne volitve, ki so bile v naši občini novembra 1993, so potekale prvič po novem volilnem zakonu, ki določa neposredno izvolitev župana in uvedbo večinskega sistema namesto proporcionalnega. In stranke so se morale povezati v širše koalicije, da so zmogle zbrati zadostno število glasov. Na teh volitvah je zmagala lista Skupaj-Insieme, ki so jo sestavljali predstavniki tradicionalnih strank, to so Slovenska skupnost, Demokratična stranka levice in Komunistična prenova ter predstavniki civilne družbe. Prejela je 42 odstotkov glasov. Za župana je bil izvoljen prof. Giorgio Depangher, poleg njega pa

nas je bilo izvoljenih v občinski svet še enajst predstavnikov večinske koalicije in pet predstavnikov opozicije. Občinski svet ima tako 17 članov. Predseduje mu župan, ki obenem vodi krajevno upravo. Pri tem si izbere štiri sodelavce - odbornike. Ti skrbijo za posamezna področja. Jaz sem bila imenovana za kulturo, šolstvo in šport, hkrati pa opravljam še funkcijo podžupanje. Odkar imamo namreč v Nabrežini italijanskega župana (pred letom 1990 so bili župani vedno Slovenci!), je vsaj podžupan slovenskega rodu.

Občina Devin-Nabrežina obsega 14 vasi na 45 kvadratnih kilometrih površine: od Štivanca do Križa, kjer se Kras stika z morjem in kjer je bila skozi tisoč let vse do pred nekaj desetletij obala slovenska, je ozek italijanski prehod med Furlanijo in Trstom. Temu dejstvu gre pripisati velik politični pritisk, ki ga zadnja

štiri desetletja trpi - čeprav na prikrit način - domače prebivalstvo. Kapilarno izdelana strategija domačinom odtuja zemljo, s tem pa tudi oblast in nazadnje še identiteto!

Razlaščenja so se v petdesetih in šestdesetih letih kar vrstila za ceste in avtoceste, za begunska naselja, za naftovode, daljnovode ipd. In ko se je zgodilo, da se je župan v imenu vsega prebivalstva uprl gradnji dveh begunskih naselij, ga je prefekt za dva dni odstavil, poslal komisarja, ki je podpisal vse razlastitve in vsa gradbena dovoljenja, potem pa spet postavil na njegovo mesto župana, da je moral vse te sklepe izvajati. Zaradi tega se je etnična podoba močno spremenila...

Ob vrnitvi Italije po koncu druge svetovne vojne v naše kraje leta 1954 je štela občina kakšnih 3000 prebivalcev, od tega 92 % Slovencev. V naslednjih desetletjih se je njeno prebivalstvo potrojilo in sedaj je med 8.600 prebivalci občine le še 33 % Slovencev. Priseljevanje se še vedno nadaljuje in beležimo prirastek prebivalstva kljub močnemu upadanju celotne Tržaške pokrajine".

In kako podžupanja, župan, odbor in občinski svet upravljajo občino?

"Občinsko upravo vodi petčlanski odbor, ki ga sklicuje in vodi župan. Sestaja se tedensko, vendar so stiki med odborniki oziroma med odborniki in županom skoraj vsakodnevni, saj poteka naše delo po načelu kolegijalnosti, posvetovanja in sodelovanja. Občinski statut predvideva, da lahko opravljajo odborniško delo tudi neizvoljeni, po županu imenovani strokovnjaki; sedaj je naš odbor sestavljen iz dveh profesionalcev in dveh svetovalcev liste Skupaj-Insieme. Naloga občinskega odbora je, da sprejema vse upravne sklepe, za katere je pristojen, poleg tega pa pripravlja

tudi predloge za tiste sklepe, ki jih mora sprejeti občinski svet.

Občinski svet predstavlja celotno občinsko stvarnost, usmerja politične izbire in nadzira upravo. Predseduje mu župan. Odkar je v veljavi večinski sistem, je delovanje občinskega sveta nekako varno pred političnimi pretresi in krizami, ki so prej onemogočali daljnoročno načrtovanje in uresničevanje izbir. Mandatna doba traja štiri leta in v tem času se da izpeljati volilni program.

Glede uprave še to: po statutu je raba slovenščine enakopravna italijanščini, zato imamo na občinskih sejah zagotovljeno sočasno prevajanje in tudi zapisniki so sestavljeni v obeh jezikih. To seveda ne

pomeni, da nimamo z dvojezičnostjo nobenih težav, vendar poudarjam, da je občinski statut, ki je bil sprejet leta 1990, dovolj ugodno zakoličil temeljne pravice slovenske narodne skupnosti."

Na vprašanje, kakšne so prednostne naloge občine Devin - Nabrežina v letu 1996, je gospa Tutova odgovorila:

"Naša uprava je sedaj nekako na sredini svoje mandatne dobe, ki se bo iztekla konec prihodnjega leta. Potem, ko smo v prvem obdobju odpravili velik finančni primanjkljaj, ki smo ga podedovali od prejšnje uprave, smo zdaj nastavili nekatere pomembne ukrepe za nadaljnji

Devinske stene
z Devinskim gradom
v ozadju
foto: Saša Ota

razvoj teritorija. Novi regulacijski načrt bo poskušal zajeziti nove gradnje, ki so doslej že pozidale obalni pas in se poskušajo širiti v notranjost kraške planote. Gospodarsko načrtovanje smo zajeli v trgovinski plan, ki je ta čas v obravnavi občinskega sveta. Urejemo novi stalež občinskega osebja, kar zadeva 130 uslužbencev. Reorganizirali smo že šolsko mrežo, tako da delujejo zdaj v občini samo tri slovenske in tri italijanske osnovne šole (od teh sta dve celodnevni) ter po ena nižja srednja šola. Od sedmih občinskih otroških vrtcev smo uspeli poddržaviti štiri, tako da smo znižali stroške in obenem naslonili to sicer neobvezno izobraževalno strukturo na šolski sistem, ki je v primerjavi s spremenljivo občinsko politiko veliko zanesljivejši. Načrt za ureditev otroških jasli v opuščeni osnovni šoli Karla Štreklja v Sesljanu je že v operativni fazi. V Nabrežini po dolgih letih ponovno urejamo občinsko knjižnico, kar je prvi del načrta za Kulturni dom v središču vasi. In v Nabrežini tudi odpiramo Kamnarski muzej v rojstni hiši pesnika Iga Grudna.

Še bi lahko naštevala, vendar naj poudarim le še skrb za dobro sožitje v zapleteni etnični stvarnosti, kot se je zarisala v zadnjih desetletjih! V ta program sodi tudi povezovanje s sosednjo občino Komen ter s pobratenima občinama Ilirsko Bistrico in Bujami na Hrvaškem!"

Kakšen pa je, gospa podžupanja, vaš povprečni delovni dan na občini, kdaj imate čas zase in za družino, saj se močno vključujete tudi v družbeno in društveno življenje Slovencev v Italiji?

"Upraviteljske dolžnosti so v srednje-majhnih občinah, kot je naša, štete kot prostovoljska dejavnost, čeprav zahtevajo določeno poklicnost. To pomeni, da jih navadno opravljamo ob svojem delu. K sreči sva oba z županom upokojena profesorja in imava zato več časa, kot ga imajo drugi. V dopoldanskem času sem navadno v pisarni in, če je le mogoče, sklicujem v tem času sestanke, seje ali opravim obiske na terenu. Marsikdaj pa padejo te obveznosti tudi v popoldanski ali večerni čas. Po svojih

močeh poskušam slediti tudi kulturnim in športnim prireditvam.

Ugotavljam, da mi ostaja prav malo časa za družino in zase. Mož je zaposlen na Radiu Trst A in se v prostem času ukvarja z zborovodstvom; hčerki sta že odrasli, obe univerzitetni študentki. Po stroki sem slavistka in sem več let poučevala slovenščino, zgodovino in zemljepis na slovenskih šolah v Italiji. Pozneje sem raziskovala dvojezičnost slovenskih otrok v predšolski dobi in sem se preusmerila v pouk slovenščine za Italijane na privatnih tečajih za odrasle in otroke. Na tem področju bi rada še delala, saj ugotavljam, kako pomanjkljiva je predvsem didaktika jezika v našem prostoru. In primanjkuje tudi didaktičnega gradiva vseh vrst. Vendar zaenkrat ni misliti na kak temeljitejši projekt, saj mi politično delo jemlje preveč časa".

Kaj pa sodelovanje z matico? Kako doživljate povezovanje Slovencev posamično in v društvenih povezavah s Slovenijo, kaj deluje dobro, kaj bi morali storiti Slovenci in njihove organizacije na Tržaškem in kaj matica - država Slovenija?

"O tem bi se dalo napisati knjigo in zagotovo nimam recepta v žepu! Povezava z matico je življenjska nuja, sicer postane manjšina jezikovni otok, z vseh strani izpostavljen pritiskom večinskega naroda. V to je tudi usmerjena določena strategija italijanske državne politike, ki tega sodelovanja ne vidi rada, kakor tudi ne vidi rada enotnega političnega nastopanja manjšine. Dokler je bila državna meja tudi ideološka meja, je bilo za nas slabše, kot se stvari nakazujejo danes. Vendar ugotavljamo tudi v sedanjih razmerah, da se slovensko središče premalo zanima za svoje obrobne dele. Mislim na sredstva javnega obveščanja, ki le redkokdaj objavljajo informacije iz zamejstva, namesto da bi redno poročala o naših dogodkih.

Na drugem mestu naj opozorim na slabo politično strategijo, ki je tudi posledica dejstva, da smo zamejci strankarsko razdrobljeni in, čeprav je

jasno, da se miselnost ne more v kratkem času spremeniti, bi se v nekaterih projektih vendarle morali sporazumeti, sicer bo po nas. To se že grozljivo kaže ob problemu reorganizacije šolske mreže.

Povezovanje v imenu skupnih interesov pa pomeni predvsem za obmejne občine še nepopisan list. Tu se nakazuje veliko možnosti in če bodo kdaj dotekala tudi ustrezna sredstva, bo mogoče vsaj nekoliko spet povezati tiste družbene, gospodarske in človeške odnose, ki so bili pretrgani z železno zaveso in ki so še sedaj ločeni, kot niso bili nikoli prej v zgodovini".

Seveda smo gospo Tutovo tudi vprašali, kaj pomeni po dosedanjih izkušnjah za medsebojno povezovanje Slovencev na Tržaškem z matico revija Kras?

"Kolikor revija Kras prispeva k medsebojnemu spoznavanju in spoštovanju različnih stvarnosti na obeh straneh državne meje, toliko pripomore k utrjevanju zavesti o enotnem kraškem prostoru. Mislim, da je glede tega treba še marsikaj postoriti in tisk lahko opravi zelo pomembno nalogo, kajti Kras je, žal, zaradi zgodovinskih razlogov še sedaj razdeljen na slovenski Kras, na italijanskega, na goriškega, na tržaškega, tako da zgublamo izpred oči njegovo specifiko, ki je vendar vsem tem delom skupna. V resnici gre za določeno geografsko enoto in za določeno kulturno identiteto, ki so si jo v tem stoletju lastili različni politični in nacionalni sistemi. Vaša revija si prizadeva na zelo kultiviran način ovrednotiti lepote in značilnosti tega območja. Zato voščim reviji Kras, da bi svoje poslanstvo nadaljevala in utrjevala ob vse večjem krogu bralcev in sodelavcev z obeh strani meje!"

**Vprašanja:
Ida Vodopivec-Rebolj**

SPOZNAVANJE ETNOLOŠKEGA BOGASTVA NA TRŽAŠKEM

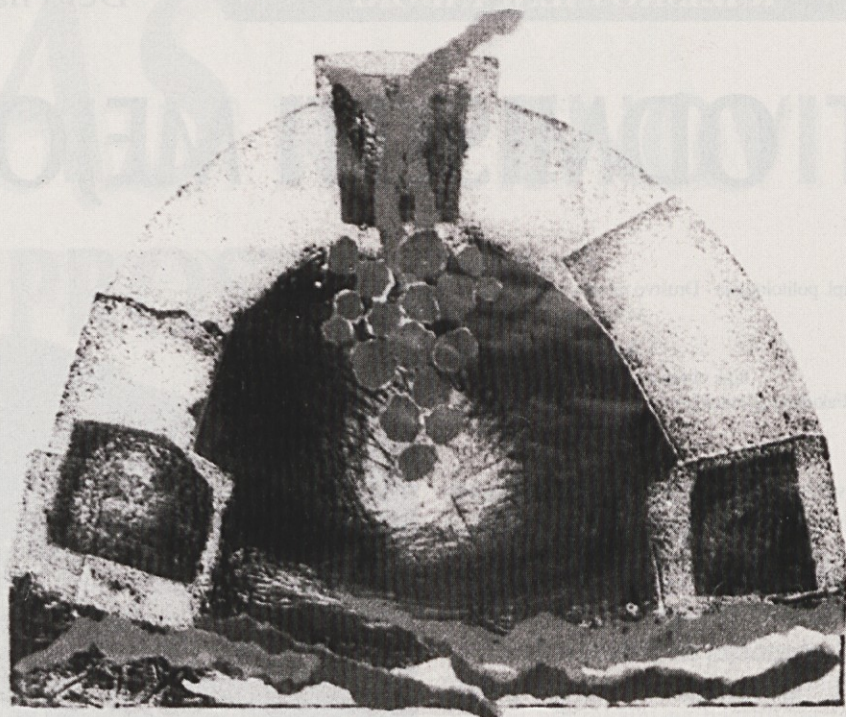
Martina Repinc

dipl. slovenistka in etnologinja -
urednica za slovenske programe na radiu Trst A
34100 Trst, Ul. Fabio Severo 7

Že drugo leto se v okviru razvejanega delovanja Odseka za zgodovino v Narodni in študijski knjižnici v Trstu enkrat mesečno sestaja etnološka skupina. Udeležba ljudi je dokaj stalna, kar pomeni zelo občuteno zanimanje za stroko oziroma za kulturno dediščino, čeprav se jo v javnosti še prepogosto ignorira ali namenoma prezre in celo omalovažuje.

Na sestankih etnološke skupine se srečujemo ne samo tisti, ki smo po poklicnem profilu blizu stroki. Na prva srečanja smo vabili vse, ki jim je tovrstno delovanje pri srcu in ki mu namenjajo precej svojega prostega časa. Prvotno smo v okviru Odseka za zgodovino delovali zelo neobvezno in neobvezujoče. V glavnem smo izhajali iz izkušenj mladinskih raziskovalnih taborov, v katerih smo spoznavali vrednost naše dediščine, raziskovalne metode, ki jih stroka uporablja, predvsem pa je bil pri tem odločilen odnos, ki smo ga na terenu navezali z informatorji.

Iz teh prvih izkušenj v osemdesetih letih so nastale nekatere izjemno dragocene izkušnje, bodisi kot razstave bodisi kot razstave s publikacijami. Na primer v letih:

1987 - Človek in trta, razstava in publikacija

1988 - Človek in les, razstava in publikacija

1989 - Stare poroke, fotografska razstava

1990 - Neminljivi čar preteklosti - defile ali mimohod narodnih noš

1991 - Ta trava je šacana - razstava in publikacija (Glej sestavek z enakim naslovom v tej izdaji revije Kras!)

1993 - Ondile čez stari vrh, razstava in publikacija.

Pripisati moram, da je bilo na tem področju zelo živahno že pred delovanjem Odseka za zgodovino. Bilo je nekaj razstav o domači obrti, tekstilu in noši. Zato ni čudno, da je odsekov arhivski fond ali zbirka zelo bogat in da nanj pri svojem delu lahko vedno računamo ter ga uporabljamo. To so v glavnem še neobdelano dokumentarno gradivo, družinski arhivi ter zelo bogati fototeka in diateka.

K vsemu napisanemu pa moram dodati, da za to odgovorni še vedno ne kažejo ustreznega posluha, saj že dolgo predlagamo, naj bi na Odseku za zgodovino zaposlili poklicnega etnologa. Ta bi že samo z urejanjem bogatega arhiva za dolgo obdobje zapolnil svoj delovnik, kaj šele, če bi še hodil na teren, na katerem je etnolog še kako potreben! Imamo že sicer nekaj strokovno usposobljenih ljudi, vendar se ti

ukvarjajo s to stroko le v prostem času, kar seveda jemlje raziskovalnemu delu tisto temeljitost in stalnost, ki sta v znanstvenem delu nepogrešljivi.

Kljub težavam, s katerimi se etnološka skupina ubada pri svojem delu, nam je uspelo navezati dobre stike z različnimi sorodnimi ustanovami v Sloveniji, med njimi tudi s Slovenskim etnološkim društvom in s Slovenskim etnografskim muzejem. Prav z njihovo pomočjo bomo nadaljevali načrtano pot, ki je naravnana predvsem k osveščanju našega človeka za vrednotenje in varovanje kulturne dediščine.

Pri vsem, kar delamo, pa ne pozabljamo na pripadnike italijanske narodnosti in na njihovo željo po spoznavanju slovenskega bogastva. To naj ne bi ostalo le na ravni občasnih folklornih manifestacij. V tej smeri se trudimo za karseda kakovostno ponudbo v obojestransko zadovoljstvo.

Zaenkrat je delo etnološke skupine Odseka za zgodovino v Narodni in študijski knjižnici v Trstu omejeno na Tržaško pokrajino, v kratkem pa se nameravamo povezati z etnologi in ljubitelji etnologije ter z etnološkimi skupinami, ki delujejo na Goriškem in Videmskem. To bo zagotovo dalo novega poleta našemu in njihovem delu!

ODMISLITI MEJO IN UPOŠTAVATI **KRAS** KOT ENOVIT KULTURNI PROSTOR

Živa Pahor

dipl. politologinja - Društvo mladih raziskovalcev,
34100 Trst, Ul. Denza 8

Andrej Furlan

dipl. ohranjevalec kulturne dediščine
Fakulteta za etnologijo in kulturno antropologijo,
43100 Trst, Donadoni 1

Mladinski raziskovalni tabori so namenjeni srednješolskim dijakom in univerzitetnim študentom obmejnega območja, na katerem prebiva slovenska manjšina v Italiji. Gostili pa so tudi mlade Slovence iz Avstrije in iz matične domovine Slovenije. Prvi raziskovalni tabor je bil leta 1981 v Barkovljah pri Trstu na pobudo in v organizaciji Odseka za zgodovino v Narodni in univerzitetni knjižnici v Trstu, Društva slovenskih naravoslovcev in tehnikov Tone Penko ter Slovenskega raziskovalnega inštituta. Zamisel se je izkazala za uspešno in je z lanskim taborom v Zgoniku slavila svojo petnajsto izvedbo. Leta 1984 se je omenjenim prirediteljem pridružilo še novo Društvo mladih raziskovalcev iz Trsta in Gorice.

Mladinski raziskovalni tabori imajo predvsem dva cilja. Po eni strani nudi tovrstna pobuda slovenski mladini možnost za večstransko in poglobljeno spoznavanje območja, na katerem živi slovenska manjšina v Italiji, se pravi Tržaške, Goriške in Videmske pokrajine. V šestnajstih letih so mladi v taborih raziskali že omenjene Barkovlje, nato pa še: Doberdob, Benečijo, Dolino, dvakrat Sovodnje ob Soči, Kanalsko dolino, Devin, Brda, dvakrat Rezijo, Repen, Laško, Bardo v Terskih

Udeleženci raziskovalnega tabora Rezija 94

dolinah in Zgonik. Po drugi strani pa so mladinski raziskovalni tabori priložnost, da se predvsem srednješolska mladina približa raziskovanju, ki ga italijanski sistem sicer kot sredstvo za pridobivanje novega znanja skorajda v celoti zanemara.

Tabor traja po dva tedna in je med koncem avgusta in začetkom septembra. Zadnji dnevi tabora so namenjeni pripravi na sklepno prireditev. Na tak način, s krajšimi poročili in z razstavo, udeleženci seznajajo skupnost, katere realnost ali stvarnost so raziskovali, z opravljenim delom in posredujejo javnosti prve obdelane podatke. V taboru zbrano gradivo hrani Društvo mladih raziskovalcev Odseka za zgodovino v Narodni in univerzitetni knjižnici v Trstu. Če je le mogoče, pa se v nekaj mesecih po taboru izoblikuje tudi publikacija z obsežnejšim prispevkom vsake skupine, v katerem je predelano taborsko gradivo. Največja ovira za natis je pomanjkanje denarja, ki ga zmorejo organi-

zatorji tabora za te namene. Do sedaj je bilo tako objavljeno gradivo devetih taborov in tako so za kraško območje izšle publikacije Doberdob 82, Devin 87, Repen 90 in Laško 91.

Raziskana področja so med dvotedenskim mladinskim raziskovalnim taborom pod drobnogledom raziskovalcev z različnih zornih kotov. Vedno deluje več različnih raziskovalnih skupin in sicer: arheološka, audiovizualna, geografska, jezikovna, naravoslovna, sociološka in zgodovinska. Nepretrgoma, od prvega tabora naprej, pa je raziskovala tudi etnološka skupina. Kot mentorji so ji že od leta 1981 v pomoč etnologi iz Slovenije **Mojca Ravnik, Zvona Ciglič, Zora Žagar, Inga Brezigar** in **Janez Bogataj**.

Pomembno in poudarka vredno je, da se je v šestnajstih letih iz samih mladih raziskovalcev izoblikovala skupina, katere tvorci so si s stalnim sodelovanjem v etnološki skupini nabrali dovolj izkušenj, da

so jo sami začeli voditi. To so **Martina Repinc**, sedaj diplomirana etnologinja, **Andrej Furlan**, sedaj raziskovalec na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani, **Maja Videgar** in **Živa Pahor**.

Tematika, ki so jo obravnavale etnološke skupine v mladinskih raziskovalnih taborih, je do sedaj zaobsegla: stopnjo ohranjenosti kmečke kulture, gospodarske panoge iz preteklosti in sedanjosti, kot so, na primer: morsko ribištvo v Devinu in jezersko ribištvo v Doberdobu, vinogradništvo, živinoreja in ovčarstvo, brusaštvo v Reziji, gojenje sviloprejk,

gojenje špargljev in gostilničarstvo v Sovodnjah ob Soči, nadalje duhovna in socialna kultura, stavbarstvo, arhitektura naselij in arhitektura na planinah, šege in navade iz življenjskega cikla, zdravljenje živine, prehrabne navade, pripovedništvo, katalogiranje predmetov etnološke zbirke v Terskih dolinah, evidentiranje predmetov za muzej v Reziji.

Na območju zgoniške občine so mladi raziskovalci zbirali gradivo za obširnejšo publikacijo, ki jo pripravlja tamkajšnja občinska uprava, študirali pa so predvsem verske praznike ter navade ljudi, povezane z letnim ciklom. Delo na terenu je

tudi v tem primeru potrdilo ugotovitev, da je za popolnejše raziskovanje kraške kulturne dediščine neobhodno odmisлити državno mejo in upoštevati Kras kot enovit kulturni prostor.

Pri izbiri raziskovalnih tematik se ponavadi upošteva tudi namige in želje, ki jih med pripravami na načrtovani tabor izrazijo predstavniki kulturnih društev ali občinska uprava območja, na katerem naj bi bil tabor.

Dokaz za notranji razvoj tovrstne pobude, poleg izoblikovanja lastnega mentorskega kadra, je tabor Rezija 94, ki se je že v svoji zasnovi razlikoval od drugih taborov. Delo vseh skupin, ne le etnološke, je bilo osredotočeno na pridobivanje osnovnega gradiva za muzej. Tako imenovana klasična etnološka skupina je med taborom evidentirala predmete, ki bi jih bilo kot materialno dediščino doline priporočljivo ohraniti in predstaviti v muzeju. Druga raziskovalna skupina se je ukvarjala izključno z raziskovanjem arhitektonske dediščine. Predvsem nova, vendar nad pričakovanji uspešna, pa je bila video skupina. Ta je, poleg fotografiranja za potrebe drugih skupin in za dokumentacijo tabora samega, posnela tudi več ur video-traku. Iz tega gradiva je v Audiovizualnem laboratoriju Slovenske akademije znanosti in umetnosti s pomočjo **Naška Križnarja** nastal skoraj polurni etnološki video. S tako izoblikovanim taborom so mladi raziskovalci poskušali pripomoči k uresničitvi dolgoletne želje Rezjanov po lastnem muzeju.

Raziskovalno delo na terenu, Rezija 1994

MAJI V BREGU

Damiana Ota novinarka-publicistka - organizatorica kulture na Zvezi slovenskih kulturnih društev, 34133 Trst, Ul. S. Francesco 20

Starodavni
ljudski
običaj
spomladanskega
člaščenja
narave

Slika na levi:

*"Barč'ca" pod majem v Boljuncu
sredi sedemdesetih let*

Slika na desni:

Majenca v Dolini leta 1987

*foto Mario Magajna,
fotoarhiv NŠK,
Odsek za zgodovino*

Breg na Tržaškem pravzaprav ni Kras, čeprav se bujno razteza ob vznožju tistega naravnega roba, ob katerem se kraški svet lomi istrskemu svetu in morju naproti.

Po naravnih, zemljepisnih in kulturnih značilnostih se breški prostor nekako ločuje od sosednjega na kraški planoti. Težko bi, denimo, med prebivalci breških vasi slišali tistega, ki bi se ne ponašal s svojo "nekraško" pripadnostjo. Želja, da glasno izpričaš svojo breško dušo, pa prihaja na dan predvsem ob vsakoletnem obujanju starodavnih krajevnih običajev.

Med najlepšimi in najbolj očarljivimi breškimi običaji so nedvomno *maji*, sloko visoka, s sadjem, s trakovi in z lučmi okrašena drevesa, ki v prvih dneh velikega travna oznanjajo prihod pomladi.

V Bregu smo na svoje maje ponosni: postavljamo jih svečano, spoštljivo, malodane ljubosumno, kot bi v tem znamenju prvobitne duše človeštva skrivali svoj zaklad. In res so maji znamenja naše zavesti, v kateri se poleg narodnostnega čuta prav v podoživljanju teh ljudskih obredov zakoreninja predvsem človeko-

va velika navezanost na zemljo, na ljudi, ki so tod pred nami prebivali, in na ljudi, ki jo še danes krčevito ohranjajo. Maji so zrcalo preteklosti in sedanjosti, so globoke oči, uprte v bodočnost. Predvsem pa so maji znamenje prebujanja iz zimskega spanja: polni so mladosti, življenja, ki se v človeku skoraj magično prebujajo vzporedno s pomladanskim brstenjem narave.

Maji imajo, seveda, še poseben pomen. Baje gre njihovo rojstvo pripisati starodavnim, še poganskim časom, ko je človek prihod novega letnega časa in torej ponovno prebujanje narave častil z vidnimi obrednimi dejanji. Naklonjenost naravnih sil in zato tudi rodovitnost zemlje si je želel pridobiti s posebnim poklonom življenjski skrivnosti; postavil je visoko drevo, ustvarjeno iz slokega droga, nanj pritrdil krošnjo in to okrasil s sadovi. Vdahnili ji je simbolični pomen, vrsto žlahtnih vsebin, ki so njegovemu življenju dajale smisel.

Nihče ne ve, če je nekoč res bilo tako. Dejstvo pa je, da maji v Bregu še danes - zloglasno odtujujoči sodobnosti navkljub - vlivajo smisel našim ljudem. Ob njih se zberejo mladi in starejši, ob

Pri Trstu, v vaseh občine Dolina, se iz leta v leto ohranja starodavni ljudski običaj spomladanskega čaščenja narave. To je postavljanje maja - sloko visokega, s sadjem, s trakovi in z lučmi okrašenega drevesa, ki oznanja prihod pomladi.

postavljanju majev se v vasi vračajo tisti, ki so se iz tega ali onega razloga oddaljili iz vaškega okolja. Pod maji se oglasijo ljudske pesmi, ki so se še do nedavnega prenašale po ustnem izročilu. Pod temi čudovito okrašenimi drevesi se spletajo človeške vezi, prijateljstva, ljubezni, utrjuje se pomen družabnega življenja in soudeleženosti v ustvarjanju skupne dobrine.

Za postavljanje majev v vseh breških vaseh skrbijo mladi, neporočeni vaščani. Take skupnosti imenujemo *fantovske* oziroma *dekliške*. Prva srečanja se začnejo nekje v pustnem času. Na prvem srečanju - pravimo mu *ura* - neporočeni mladi iz svojih vrst izberejo *župana*, ki bo pripravam sledil in jih ob pravem času tudi vodil. Biti izbran, pravzaprav izvoljen za župana, je sicer zahtevna in odgovorna naloga, je pa tudi velika čast.

Ljudski običaj zaživi ponekod že zadnje dni aprila, pravi čas dogajanja pa sta prvi maj in predvečer tega prazničnega dne. Maje običajno dvigujejo ponoči. Vaški trg tedaj zažubori v posebnem vzdušju, kot bi se živo in neživo v sozvočju pripravljalo na življenjsko važen dogodek. Obred ima stroga pravila. Krašenje,

dviganje in pritrdjevanje majev je izredno pomembno opravilo, ki mu vsako leto poleg vaščanov prisostvujejo številni obiskovalci. Čarobni trenutek pa napoči tedaj, ko maj ponosno kraljuje nad vasjo. Tedaj se mu v pozdrav oglasijo zvonovi in ubrano zapoje pesem pod njim.

V zadnjih letih smo ta svoj spomladanski obred zabeležili in obširno opisali. Gradivo je objavljeno v brošuri z naslovom *Maji v Bregu*. Starodavni običaj, ki ga vsako leto ponosno podoživljamo v Prebenegu, v Borštu, v Ricmanjih, v Boljuncu in v Dolini, je književnik Boris Pangerc umetniško ujel v mladinski pripovedi *Majenca*.

Da je v Bregu ljudski običaj postavljanja majev res tako globoko zakoreninjen in občuten, pa lahko posebej dokaže samo neposredna prisotnost v krajih, kjer se vse to dogaja. Pridite in podoživite z nami to enkratno vzdušje!

Po sledih razstave
in kataloga

LJUDSKO ZDRAVILSTVO NA KRASU

"Ta le erbe della salute... TRAVA JE ŠACANA..."

V Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani je bila decembra 1992 razstava "Ta trava je šacana...", ki so jo pripravili sodelavci odseka za zgodovino Narodne in študijske knjižnice Trst. Ob tej priložnosti je izšel tudi katalog z enakim naslovom. Napisali sta ga Kristina Kovačič in Martina Repinc, avtorici razstave, uredila pa ga je Sonja Kogej-Rus. Ker ta publikacija predstavlja zanimiv del slovenske ljudske kulture in ker zdravilna zelišča, njihovo nabiranje in prodajanje ter sploh ljudsko zdravilstvo na tržaškem Krasu predstavljajo pomemben del naše kulturne dediščine, tokrat povzemamo uvod v katalog, v naslednjih izdajah pa bomo predstavljali v njem opisana kraška zdravilna zelišča in njihovo uporabo ter prispevke farmacevtskih tovarn, kakšna zdravila sedaj izdelujejo iz njih ali na njihovi osnovi.

Avtorici razstave in razstavnega kataloga "Ta trava je šacana..." Kristina Kovačič in Martina Repinc sta v uvodu v katalog napisali:

"Priče smo pravemu razcvetu zeliščnih trgovin, mogoče pa ni vsem znano, da je zeliščarstvo, s posebnim ozirom na njegovo zdravstveno uporabo, že dolgo v zavesti in kulturi slovenskega človeka. Namen avtorjev (razstave in kataloga "Ta trava je šacana..." - op. uredništva) je bil, da se ta zavest v obiskovalcih narave utrdi, čeprav s pomočjo kar se da preprostih navodil za pripravo čajev ali mazil. Iskanje informacij je bilo kar najširše

zamišljeno tako, da bi se o tovrstnem vedenju zbralo čim več podatkov. Zanimale so nas "trave" in njih uporaba ter poznavanje njihove namembnosti. Izkazalo pa se je, da velikih specialistov ali poznavalcev na raziskanem območju ni bilo; tako izhaja iz pogovorov z informatorji. Njihovo znanje je bilo omejeno na najbolj razširjene, tako rekoč najbolj vulgarne vrste rastlin, ki pa so za manjše in tudi bolj zahtevne zdravstvene potrebe predstavljale pravo bogastvo. Pomembnost teh zelišč smo želeli poudariti z razstavo.

Vrnimo se sedaj k pomenu izbranega naslova! Iz njega izhaja odnos človeka do rastlin in širše gledano do narave. Beseda ŠACATI, sicer nemškega izvora (der Schatz - zaklad, bogastvo), je narečno še vedno v rabi, posebno med starejšimi ljudmi. Njena raba, v kakršnikoli zvezi, kaže na veliko spoštovanje do tako ocenjenega človeka, pojava, predmeta, v našem primeru rastline ali širše, trave. Gre torej predvsem za odnos spoštovanja, ki so ga zadnje generacije, tudi v luči spreminjenega načina življenja, večinoma razvrednotile. Prav v zadnjih letih pa se k rastlinam vračamo, čeprav je sedaj odnos do njih bistveno drugačen: kar je včeraj bilo del vsakdanjega odnosa pretežno kmečkega človeka z naravo, torej njegova totalna integracija v naravno okolje, prehaja sedaj v ideološko izbiro in nujno človeka, ki je naravi fizično in psihično odtujen.

Vse to so lahko izhodiščne misli oziroma povod za raziskavo in posledično za postavitev razstave o zdravilnih zeliščih. Gibali smo se predvsem na tržaškem Krasu, nekateri informatorji pa so tudi iz kraških

vasi v Sloveniji. Skupno jih je bilo 15, dodati pa moramo, da so to v glavnem bile informatorke. Izkazalo se je namreč, da se je znanje in vedenje o zdravilnih zeliščih prenašalo v glavnem po ženski sorodstveni liniji. Prav ženske so bile, poleg otrok, glavne uporabnice takega znanja, saj so se moški zdravilnih zelišč posluževali le redko. V primeru obolenj ali bolečin so moški raje spili "kaj močnega".

Mimo naših sogovornic pa obstaja tudi precejšnje število ljudi, predvsem starejših, ki še vedo, kako se je posameznim boleznim in težavam streglo. Primerjava njihovih receptov s teksti in navodili v strokovni literaturi je v večini primerov pokazala, da so bila zelišča kar se da ustrezno uporabljena.

Upravičeno bi bilo vprašanje, od kod ljudem tako znanje? Slonelo je predvsem na izkušnjah, ki so se prenašale tako v času kot v prostoru, in pa seveda na informacijah, ki so posredno prihajale iz pisnih virov. Iz antike je naša kultura to vedenje prevzela predvsem po menihih, ki so bili na širšem geografskem prostoru od 11. stoletja. V samostanih, tedanjih središčih kulture, so to znanje uporabljali, svoje izkušnje bogatili in, posredno, z njimi seznanjali ljudstvo. V 16. stoletju naj bi se začel oblikovati lik zdravnika, katerega delovanje se je v glavnem omejevalo na mesta. Znanje pa se je odtod neizogibno širilo tudi na vas. Iz istega obdobja (15., 16. stoletje) sta dve temeljni knjigi s tega področja (Ortus sanitatis, Kreuterbuch), ki sta se le z majhno zamudo pojavili tudi v slovenskem prevodu in ki sta, po pismenem prebivalstvu, prodirali do vseh slojev. Omeniti

moramo tudi delo slovenskih bukovnikov, ki so že od začetka 18. stoletja prepisovali in med ljudi širili tudi besedila o zdravilnih zeliščih. V obdobju razsvetljenstva so se oblasti temeljiteje lotile opismenjevanja širokih množic, kar je spodbudilo večje zanimanje za tiskano besedo in torej tudi za tovrstna besedila.

Tudi iz pogovorov z informatorji izhaja, da se je tako znanje še v novem času širilo po šolanih babicah, predvsem pa po lekarnarjih, ki so rade volje svetovali, katero zelišče naj se ob določenih bolezenskih znamenjih uporabi. Vsiljuje se vprašanje, zakaj se ljudje niso obračali raje na zdravnika? Odgovor kaže iskati predvsem v visokih cenah zdravniških storitev, pa tudi v oddaljenosti vasi od večjih središč, kjer so zdravniki delovali.

Zvedeli smo za primere, ko so bila zelišča tudi neprimerno uporabljena. To je lahko privedlo do hujših posledic, zato je bila določena mera previdnosti vedno na mestu. Nepoznanih zdravilnih nasvetov so se ljudje držali le, če so tistemu, ki je nasvet posredoval, zelo zaupali. Delno gre neuspehe pri zdravljenju pripisati tudi doziranju zelišč in pripravi ter uporabi zdravilnih sredstev; odmerki so bili le redko zelo točni, saj med pripravo zelišč niso tehtali ali merili. Vodi so dodali ščepec tega ali pest onega, ustreznost pa presodili kar po občutku. Podobno je bilo z ločevanjem raznih načinov priprave čajev (danes, na primer, ločimo zavretek od prevretka ali poparka). Večkrat smo slišali, da so ustreznost priprave ocenili po tem, "da je vrelo an cajt". Dogajalo se je tudi, da dolgo trajno zdravljenje ni dalo nikakršnega pozi-

tivnega rezultata; ljudska modrost je za take primere skovala rek, češ da je vse "kot žegen sv. Blaža, ki neč ne nuca, neč ne škoude".

Če smo že spregovorili o neučinkovitosti naravnega zdravljenja, naj podčrtamo, da so nekatere oblike bolezni povsem presegale terapevtsko zmogljivost zelišč. Tu je šlo predvsem za hude poškodbe ali razne oblike notranjih obolenj, med katerimi so še danes nekatera diagnostično težavna. Med zabeleženimi obolenji je zanimiv predvsem "madruon": definicija je lahko obsegala tako čir na želodcu kot vnetje slepiča ali celo raka na prebavilih. Seveda je bila v takih primerih moč zdravilnega zelišča preskromna.

Več pozornosti so ljudje namenili nabiranju in sušenju zelišč. Za nabiranje je veljal za ustreznega letni čas, ko so zelišča cvetela. Takrat so imela "največ v sebi". Nabiranju niso namenili posebno odmerjenega časa v delovnem dnevu; na vrsto je prišlo med enim in drugim opravilom. Pozorni so bili na to, da rastline med nabiranjem niso bile mokre zaradi rose. Pogosto so zelišča nabirali otroci med pašo. Nabrana zelišča so bila v glavnem za domačo rabo, zato niso pobirali prekomernih količin; približno so vedeli, koliko vsakega bodo potrebovali do naslednje sezone, ko so si lahko spet preskrbeli svežih. Skoraj v vsaki vasi pa je bilo tudi nekaj žena, ki so zelišča prodajale na tržaški tržnici ali tudi po mestnih lekarnah, in tem je nabiranje zelišč predstavljalo dodaten vir zaslužka.

Prav tako važno je bilo sušenje zelišč: priporočljivo je bilo sušenje na lesu

in v senčnatem ter dobro prezračenem prostoru. Sončni žarki naj bi namreč "vlekli nase muč", torej zdravilne lastnosti, slabo pa je nanje vplivala tudi vlaga. Nezaželen je bil stik zelišč s kovino. Tudi za shranjevanje je za najboljšega veljal temen in suh prostor. Posebnih posod za to niso imeli. Zelišča so hranili v platnenih vrečkah, kozarcih, steklenicah ali enostavno v papirju.

V pogovorih z informatoricami smo se v glavnem omejevali na odnos človek - zelišča, prav tako zanimiv pa bi bil pogled v živinozdravstvo. Kmečki človek je za domače živali skrbel prav tako, če ne še bolj, kot za sebe; bolezen v hlevu je lahko družini pomenila obubožanje in lakoto. Kar nekaj zelišč s spiska tistih, ki so lajšala bolečine človeku, je imelo tudi živinozdravstveno moč. Tudi pripravljalo se jih je na soroden način, le da so bile količine večje.

Z izborom najbolj razširjenih zelišč s tržaškega Krasa smo poskušali predstaviti način naravnega zdravljenja, ki se ga predvsem na podeželju še vedno uporablja. V drugačnem okolju, predvsem v urbanih središčih, pa človek to kulturo šele odkriva in poglobljeva spoznavno.

Pričujoče delo želi biti vezni člen med dvema načinoma zeliščarstva, želi pa predvsem potrditi veljavnost ljudskega znanja in ovrednotiti njegovo večkrat prezrto bogastvo".

KO VAŠE TELO POTREBUJE POMOČ PRI UREJANJU PREBAVE...

Zaradi hitrega tempa življenja pogosto neredno uživamo hrano, spijemo premalo tekočine, za telesno gibanje pa nam največkrat zmanjkuje časa. Vse to so razlogi za nepravilno delovanje prebavnega sistema.

KRKA, p.o.
NOVO MESTO
ZELENA ZDRAVILA

Pregovor pravi, da je zdravje naše največje bogastvo, mi pa vedno znova ugotavljamo, da se tega najbolj zavedamo takrat, kadar zbolimo. Težave so lahko večje ali manjše in so za tistega, ki jih občuti, nadležne. Kadar težave niso tako hude, da bi morali obiskati zdravnika, si lahko pomagamo sami. Pomembno je, da znamo poiskati dovolj strokovnih informacij in nasvetov bodisi o boleznih bodisi o najprimernejših načinih njenega zdravljenja.

Nezadostno uživanje vlaknin

Zelo pogosta težava, o kateri toži kar 40 do 60 odstotkov ljudi, je zaprtje (obstipacija), ki spada med najpogostejše funkcionalne motnje v delovanju črevesja. Redko se pojavlja kot obolenje; največkrat je posledica spremenjenih razmer oziroma porušenega ravnovesja v organizmu.

V preteklih tridesetih letih je mnenje, da so pogosta bolezenska stanja povezana s človekovimi prehrabnenimi navadami, spodbujalo številne raziskave o pomenu in učinkih vlaknin. Uživanje hrane z malo vlakninami je povezano z nastankom črevesnih obolenj. Kronično zaprtje najpogosteje tare starejše ljudi in bolnike, ki med okrevanjem dalj časa ležijo, pa tudi nosečnice in matere, ki dojijo.

Vzroki za nastanek kroničnega zaprtja so le redko organskega izvora; običajno so funkcionalne narave. Pri tem so pomembni različni dejavniki, ki so povezani predvsem s pomanjkanjem gibanja in z nepravilnimi prehrabnenimi navadami (hrana

Vzroki za zaprtje so ponavadi povezani predvsem s pomanjkanjem gibanja in z nepravilnimi prehrabnenimi navadami.

Prašek Verolax - S ureja prebavo na naraven način, brez obremenjevanja organizma in brez neprijetnih stranskih učinkov.

s premalo vlakninami, prehitro uživanje hrane, neredni obroki, pitje premajhnih količin tekočine).

Prašek Verolax - S

V Krkinem programu Zelena zdravila smo pripravili nov izdelek, ki bo mnogim olajšal težave s prebavo. Prašek Verolax - S je pripravljen iz semenskih lupin indijskega trpotca (*Platago ovata* Forsk.). Vsebuje topne vlaknine - sluzi, ki v prebavilih nabrekajo in mehčajo blato ter izboljšujejo njegovo drsnost. Povečan volumen črevesne vsebine pritiska na črevesno steno, kar sproži premik črevesne vsebine (peristaltiko) in olajša izločanje blata. Prašek Verolax - S ureja prebavo na naraven način, brez obremenjevanja organizma in brez neprijetnih stranskih učinkov.

Blago delovanje

Zaradi blagega delovanja in neškodljivosti tudi pri dolgotrajni uporabi v Krki svetujemo uporabo praška Verolax - S za uravnavanje delovanja prebavnega sistema predvsem pri kroničnem zaprtju in kadar je zaželeno praznjenje črevesja brez večjih obremenitev in pritiskov, na primer pri hemoroidih. Sluzi indijskega trpotca se ne absorbirajo in ne prehajajo v materino mleko. Zato priporočamo prašek Verolax - S tudi za odpravljanje težav z zaprtjem med nosečnostjo in dojenjem.

Uporaba je enostavna. Prašek Verolax - S razmešamo v tekočini in popijemo. Pomembno je, da čez dan popijemo dovolj tekočine (1 do 2 litra). Ker ne vsebuje sladkorja, je primeren tudi za vse, ki ne smejo ali pa ne želijo uživati sladkorja.

LIKOVNA UMETNOST

V vipavskem podjetju
DUKA razstavljali
Mojca Smerdu
in Klementina Golija

SOŽITJE SKULPTUR IN SLIK AMBIENTU PRODAJNEGA SALONA

Podjetje DUKA d.o.o., je v Vipavi na Gradiški cesti 9 v svojem salonu z razstavljenim pisarniškim pohištvom v marcu in aprilu gostilo likovno razstavo akademske kiparke Mojce Smerdu in akademske slikarke Klementine Golija. V ambient prodajnega salona postavljene skulpture in po stenah razporejene slike so delovale kot skladna celota in izpričevale ne le svojo umetniško marveč tudi praktično vrednost in uporabnost. Razstava v takem okolju je zgled, kako postajata umetnost in kultura del nove kulturne ponudbe in temeljna značilnost informacijske družbe. Lastniki podjetja za prodajo pisarniškega pohištva DUKA, ki so v sodelovanju z Galerijo R v Ajdovščini omogočili razstavo, se zavedajo, da ima v kulturo vložen denar množen poslovni učinek.

Foto: Tobias Putrih

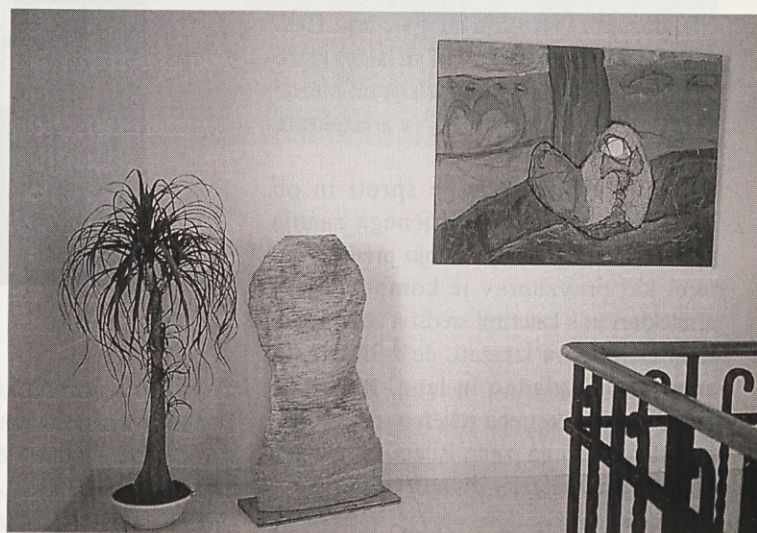
Za razstavno zloženko je likovni kritik **Aleksander Bassin** o umetnicah med drugim napisal:

"...Akademska kiparka **Mojca Smerdu** čuti dolžnost, da se odzove brezmejni, neulovljivi energiji, ki jo razkriva Narava, da se nanjo odzove, da jo obudi iz našega izginjajočega spomina... Kiparkina slojevita, prostor razkrivajoča forma je preveč čutno razvnet, da bi jo mimogrede vizualno obšli, jo prezrli. Molče kljubuje in opominja, kot tisto starodavno znamenje brez izrecno določene konotacije, ki so ga še pred prvimi prazgodovinskimi zapisi zgetle primitivne, toda močno izrazne roke.

V slikarstvu **Klementine Golija** je blizu konca desetletja slutiti predvsem miselne premike, potem ko je zavestno zapustila preprosto igro, sicer še vedno razpeto med poezijo barve in dramo materije. V posameznih ciklih, ki so se od leta 1990 vse intenzivneje stopnjevali, na videz zaključevali, v bistvu pa spontano, skoraj intuitivno prehajali drug v drugega, je Golijeva v specifičnem doživljajskem procesu zapisala vrsto novih listov. Listov doživljajskega dnevnika, iz katerega razpoznavamo predvsem naslednje: analizo videza stvari onkraj optičnega zaznavanja, ustvarjanja novih, svoji lastni presoji podvrženih podob..."

In kako je akademska kiparka Mojca Smerdu za revijo Kras opisala svoje umetniško ustvarjanje?

"Življenje teče v tem prelomnem času hitro, včasih kaotično, toda moč za ustvarjanje še vedno obstaja. Res pa sta potrebna velik pogum in energija, če živiš v svetu kreativnosti in v lastnem svetu, ki ti je dan ob rojstvu. Realnost je tista, pred katero bežimo in kateri sporočamo svoje videnje sveta. Večno prepletanje kontrastov-nesoglasij-harmonije.

Vsako delo ima veliko faz... Razmišljanje o določeni temi, ki lahko traja tudi mesece. Kdaj ostane takšna misel skrita v podzavesti tudi leta in šele pri delu na drugih projektih pride do njene uresničitve popolnoma nepričakovano. Nekateri objekti se lahko porodijo v sanjah, ko pa jih uresničim, zaživijo svoje pravo življenje... Delo oziroma izvedba zahteva vsakodnevno prisotnost v ateljeju in potrpežljivost. Kajti vsak material ima svoje zahteve. Z njim se moraš "spoprijateljiti", se mu podrediti, da se po nekajmesečnem delu na eni skulpturi lahko zadovoljno nasmehneš, ko vidiš pri odprti peči, da je delo tudi tehnično dokončano. In to je trenutek za spoznanje, da je še zadnja faza - peka - za mano.

Tu si moram potem vzeti čas, da v svojem svetu, v svojem notranjem miru pustim zlitje tega sveta in da ga doživim. Z željo, seveda, da si bodo tudi ljudje vzeli čas za razmišljanje ob opazovanju narejene skulpture..!"

Razstava
študentov arhitekture
o likovnem redu
v štanjelski galeriji
Stolp na vratih

RAZSTAVE

MANJ JE VEČ...

Mojca Sekulič

študentka arhitekture na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani

Kraško pokrajino je v petek, 15. marca, že zalila prva slutnja prihajajoče noči, ko so se v galeriji Stolp na vratih v znameniti kraški vasi Štanjel prižgale luči. Galerija je od tega večera naprej svoje častitljive prostore za en mesec prepustila sedemindvajsetim študentom Fakultete za arhitekturo, ki so v okviru izbirnega predmeta Likovni red I. pod mentorstvom docenta Črtomirja Mihlja v letu 1995 ustvarjali tisto, čemur bi se lahko reklo spoznavanje kompozicijskih metod v arhitekturi.

Vsak študent je sproti in ob počasnem srkanju teoretičnega znanja premišljeval in razvijal svojo predstavo o tem, kaj pravzaprav je kompozicija v arhitekturi in s katerimi sredstvi se jo lahko izraža. Se mora izražati, če želi narediti arhitekturo skladno in lepo. Rezultate izsledkov je bilo treba reliefno, po lastnem občutku, preliti na papir. Ritem, harmonija, kontrast, ravnotežje, dominacija in enotnost.

Osnova, iz katere so študentje izhajali, so bili: prvo in drugo Fibonaccijevo zaporedje, papirji formata $33 \times 33\sqrt{5}$, osnovne barve - rdeča, rumena in modra - ter materiali: les, lak, vosek ali lepenka. Vsakemu programu je kot poetika služila tudi neka pesem, leposlovno besedilo ali filozofska misel.

Šest programov in sedemindvajset ljudi je dalo neverjetno pisan rezultat. Ploskovne domenizije, nadahnjene s subtilno ali tenkočutno reliefno zaznavo, so nasprotovale pogumnim zamahom kruto živo, grobo v prostor segajočih elementov. Čipkasto varljivi vzorci so lovili protiutež z

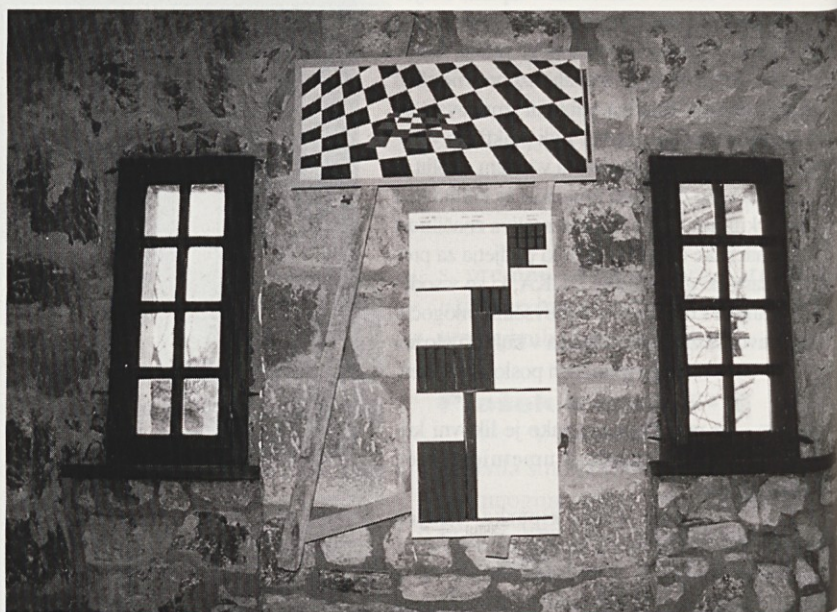
gladkimi čistinami neskončnih polj. Perspektiva v notranjost in polet iz programa je zabila togost čiste dimenzije na eni črti.

Fotografija koles, ki se kot domine nalagajo ob drevesu, je obtežena z ritmičnimi rumenimi okvirji. Šahovska ploskev se zarotira in pojavi se 3D prostor, ki ga podpira še ena taka, toda sferična delujoča ploskev. Na Spacala spominjajoča kraška pokrajina s čistimi liki in s skorajda nevzdržno lepo poetiko kombinacijo materialov in Kosovelovih pesmi. Ramovševa akuta s 3D okvirjem, ki dopusti gledalcu prosto pot domišljiji o glasbi, kadar je zaprta, ali pa ga, kadar je odprta, prevzame z mirnostjo skladateljevega obraza in mu poskuša odstreti tisto, kar je zadaj, za glasbo. Frfotajoči rdeči metuljčki, ki v begajoči svetlobi počivajo v bližini rumenih cvetov...

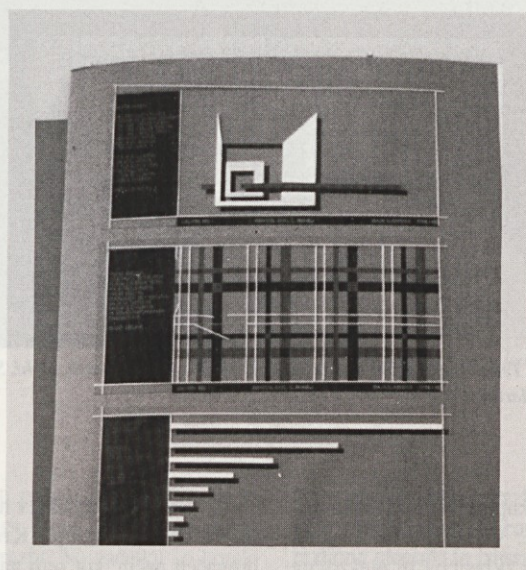
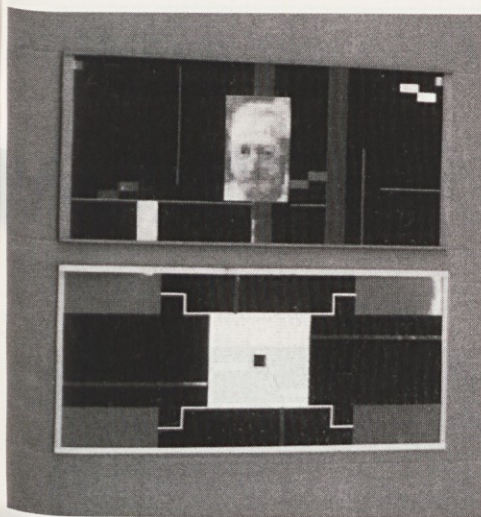
Za predstavo o vsebini predavanj dodajam še kratka odlomka o ravnotežjih in o harmoniji.

Formalno ravnotežje je enostransko ali večstransko, kjer vsaka stran poskuša ponavljati drugo. Je lahko izmenljivo, statično, simetrija je poudarjena in lahko razumljiva. Neformalno ravnotežje je bolj subtilna oblika, učinek je dinamičen, vključuje dimenzijo časa. Pri okultnem ravnotežju so elementi nanizani okoli ravnotežne točke ali osi, ravnotežje je vzpostavljeno s pomočjo zanimivosti, polja privlačnosti, vidnih napetosti in sile spomina.

Harmonija je emocionalne ali čustvene narave in v tem smislu medsebojno spaja likovne elemente pristnih podobnosti. V arhitekturi je še posebej zaželeno, ker tako ustvarimo nedeljivo kompozicijo

Fotografije: Tomaž Čeligoj

celote. Harmonija pomeni skladnost delov in celote, ki ustvarjajo estetski ali lepotni učinek med duhovnim in čutnim doživetjem.

Mentor Črtomir Mihelj je v vabilu na razstavo zapisal: "Temeljni namen predmeta je, da v zaključnih letnikih študija arhitekture omogoči poglobljeno uveljavljanje urejenosti likovnega preoblikovanja vidne narave v likovno delo. S primerjalno analizo in sintezo zgodovinskega razvoja v odnosu med strukturo umetnosti in tehnologijo grajenja, oblikovanja likovnega dela, uveljavljamo likovni red v procesu posamičnega in družbenega prisvajanja narave, da lahko nastajajo novi, zavestno ustvarjeni likovni izdelki. Celota in njeni sestavni deli so med seboj vzročno povezani in zavezani zakonitostim likovnega reda. Tako postane likovni red zrcalo odnosa med

načeli estetike tehnike in tehnologije gradnje, oblikovanja v smiselni povezavi z razvojem umetnosti prostora."

In tako se je v Štanjelu tisti petek, 15. marca zvečer, začelo! Mentor Črtomir Mihelj je prerezal vrvico, vokalno in instrumentalno divje, po domače razporejena skupina Ana Pupedan pa je še tja do polnoči nesebično razveseljevala goste, ki jih ni bilo malo. Domačini so vsem postregli z izvrstnim teranom in obloženimi kruhki, kraška burja pa je k vsesplošnemu hrupu in veselju tudi prispevala s svojim šviganjem okoli neprizadetih vogalov.

Spletala so se nova znanstva, tekle so besede in vino, v Stolpu na vratih pa je medtem počivala zbirka razmišljanj, ki naj bi pomagala mladim arhitektom pri njihovem doživetju in občutenju prostora - tudi z zakonitostmi likovnega reda.

Kraška vas je ostala sama in tiha. V Stolpu je govorica še vedno živa. V srcih tudi!

Razstavišče Stolp na vratih vodi Jožef Švagelj iz Štanjela.

Za njegovo zgledno urejenost in zares bogat celoletni razstavni program skrbi vsa njegova družina. In tako so Švagljevi skupaj s svojimi prijatelji poskrbeli tudi za prijetno počutje obiskovalcev otvoritve razstave študentov arhitekture, saj jih je po ogledu razstavljenih programov o likovnem redu pred Švagljevo hišo in v njej pričakala bogato obložena miza s tipičnimi kraškimi kulinaricnimi dobrotami in, seveda, s teranom!

Pogovor
z Danijelom Černetom
o multimedijem
projektu Terra Mystica
Carsica

Glasba, ples in Kosovelova poezija

KRAŠKA POKRAJINA KAŽE POT DO GLASBE

Boris Čok

Terra Mystica Carsica je multimedijški projekt skupine mladih, ki v sodelovanju združujejo različne pristope in vrste umetnosti, kot so glasba, ples, poezija, scenografija, kostumografija, video, fotografija in svetloba. Namen intervjuja z Danijelom Černetom je seznaniti bralce revije Kras s projektom. Sobesednik v glasbeni skupini Terra Mystica igra kitaro in orglice, je avtor glasbe in idejni vodja projekta...

Projekt Terra Mystica Carsica je zelo navdušil obiskovalce vaših predstav in požel tudi odlične kritike v časopisih. Nedvomno nosi v sebi veliko ustvarjalne energije... Bi lahko začela nekje na začetku? Kako se je projekt začel?

"Pred približno letom in pol sem glasbo dal v posluš Boštjanu Andrejcu. Najprej sem imel v mislih nastop z računalnikom zaradi zahtevnosti in različnosti glasbenih stilov, vendar me je Boštjan prepričal, da bi bila stvar veliko bolj zanimiva, če bi bila vsa glasba v živo. Pomagal mi je izbrati pravo ekipo odličnih glasbenikov. Sam sem pripravil partiture in vaje so se začele. Glasbeni del projekta smo vadili približno šest mesecev, ob tem pa so hkrati nastajali video, fotografije in ples. Sedaj sodeluje v projektu že petnajst mladih umetnikov in mislim, da se nam bo pridružil še kdo... Ko se oziram nazaj, vidim, da je projekt kot živ organizem, ki raste od nastopa do nastopa in vedno dodajamo kaj novega!"

Projekt ima svoje korenine v skupini Angel Heart, ali ne?

"Ja, res je! Skupina je nastala že leta 1991 v Ljubljani. Od prvotne zasedbe sva v tem projektu sedaj še Veronika Sulič in jaz. Na prvih nastopih projekta Terra Mystica Carsica smo nastopali še pod imenom Angel Heart, pozneje pa smo se odločili, da se ime skupine preimenuje v Terra Mystica. To je bila najprej skladba, ki sva jo napisala z Veroniko".

Kdo vse sodeluje v projektu in kakšni so njihovi motivi, da so se pridružili?

Glasbena skupina Terra Mystica. Od leve proti desni so: Veronika, Patrik, Oghi, Sonja, Luka, Uroš, Danijel in Martin

"Glasbena skupina Terra Mystica sestavljajo poleg mene še: Veronika Silič (vokal), Boštjan Andrejč-Buš (klasična in električna kitara ter flauta), Uroš Maver (klavir, sintesizerji), Patrik Vlačič (bas), Martin Konjajev (tolkala, električni klavir), Oghi Čibej (violina), Luka Čibej (violončelo), Sonja Horvat (violina) in novi član Tomi Purič (bobni). Pri snemanju in na začetku je bobne igral Giulio Roselli.

Video je snemal Dejan Pestator, diasi, oblikovanje plakatov in gledaliških listov je delo fotografinje Vide Klenovšek. V videu plešeta Milan Aleksander Škapin in Petra Počkaj. Nedolgo tega se nam je pridružila še koreografinja in plesalka Tanja Skok. Samo Onič pa nam pomaga pri oblikovanju zgoščenke.

Mislim, da je osnovno gibalno in energija projekta v entuziazmu ali navdušenosti vseh njegovih članov. Nihče se projektu ni pridružil zaradi finančnih razlogov. Motiv je najbrž v tem, da uresničimo projekt, ki bo res nekaj posebnega in v katerem se bo lahko vsakdo izkazal po svojih najboljših močeh".

Kras nastopa kot metafora za skrivnostno deželo. Mi lahko poveš o tem kaj več? Je na to vplivala tudi tvoja preselitev na Kras?

"Moja naselitev na Kras je nedvomno imela vpliv na idejo. Kras sem doživel na drugačen način, kot sem ga poznal prej. Veliko glasbe za projekt je nastalo na Krasu, vendar me v smislu posnemanja etno glasbe ali zvokov, ki so značilni za to pokrajino. Glasba je nastala povsem samostojno, čeprav je imela kraška pokrajina svoj vpliv na navdih pri njenem pisarju. Konceptualno bi projekt razdelili na dve ravni.

Prva raven se dotika razmerja med glasbo in Krasom. Glasba in pokrajina sta povsem samostojna elementa. Vendar se lahko dopolnjujeta in drug drugega obogatita. Kraška pokrajina vodi k globljemu doživetju arhetipa prvotne oblike, ki ga glasba v načelu nosi v sebi. Govorica kraške pokrajine je prav tako simbolična, kot je simbolična govorica glasbe. Kraška pokrajina kaže na pot do glasbe v njenem svetu in obratno.

Druga raven pa se dotika same zgodbe ali sporočilnosti predstave. Gre za potovanje v skrivnostno deželo, ki bi ga lahko primerjali s posameznikovim potovanjem v različne svetove, na primer v svet ustvarjanja kreativnosti ali na deželo, v kateri še nisi bil. Do začetka ta novi svet, ga moraš spoznati od znotraj. Naučiti se moraš njegovega jezika. Vendar

moraš v sebi začutiti prebujenje in željo, da bi sledil odkrivanju tega sveta. Pri tem se moraš izogniti lastni preobrazbi. Na začetku so koraki zelo smešni, kot da bi prišel v drug težnostni prostor, in vse stvari doživljaš z odprtimi očmi kot otrok v cirkusu".

Kako poteka nastop v živo?

"Predstavo sestavljajo trije deli. Prvi del - Potovanje je dia projekcija ob posneti avtorski glasbi in nastop glasbenikov v živo ob video projekciji. Dia in video projekcija zajemata v glavnem posnetke s Krasa in vključujeta elemente plesa, scenografije in kostumografije. Drugi del - Koncert vključuje predvsem vokal. Tretji del - Finale je sklepni del z video projekcijo in živo glasbo. Prvi del je povsem posvečen Krasu, medtem ko so v drugem delu (koncert) tudi skladbe, ki so nastale še pred tem projektom. So pa na drugačen način povezane z njim. V besedah se, na primer, dotikajo ekoloških tem, primerjav pokrajine s človekovo notranjostjo. Kot novost v prvem delu moram omeniti, da bomo vključili še ples v živo in poezijo Srečka Kosovela. Kakor sem že omenil, vedno dodamo kaj novega, zato noben nastop ni popolnoma enak prejšnjemu".

Snemanje plesa na Vremščici za video

Vaša glasba vsebuje različne stile - od klasike do rocka. Uporabljate zelo različna glasbila in izrazne stike. Kako to?

Ko smo že pri glasbilih, naj omenim, da smo samo za snemanje uporabili več kot trideset instrumentov. Na nastopih jih uporabljamo kakšnih dvajset... Skupino sestavljajo tako klasično izobraženi glasbeniki z akademijo kakor tudi glasbeniki, ki se ukvarjajo z jazzom, rockom, alterjem ter z gledališko glasbo, kar nam omogoča, da smo čim manj omejeni z glasbenimi slogi. Menim, da take omejitve zavirajo ustvarjalnost. Različni instrumenti imajo že sami za sebe določene simbolične pomeni in s svojim zvokom sprožajo določene občutke".

Omenil si snemanje. Nedavno ste ves projekt posneli tudi v studiu Hendrix v Kopru..?

"Studijsko snemanje nam je omogočil Radio Koper, ki je tudi izvršni producent projekta. Največ sta nam pri tem pomagala Leja Hedžet in Fabio Rizzi iz glasbenega uredništva Radia Koper-Capodistria. Glasbeni producent projekta pa je Janez Križaj, poznan po delu s skupinami Laibach, Videosex, Lačni Franc, itn. Posneli smo vseh petnajst skladb, ki so del projekta in traja šestdeset minut. Za snemanje lahko

rečem, da je bilo zelo ustvarjalno in da smo se vsi potrudili, kolikor smo mogli".

Zgoščenka ali CD bo tudi multimedialna?

"Zgoščenko bo mogoče uporabljati na dva načina: poslušati po normalnem gramofonu ali uporabljati na cd-romu po računalniku. Na njej bodo posnete slike kraške pokrajine v CD-ROM formatu, kar pomeni, da bo na računalniškem zaslonu mogoče gledati fotografije in hkrati poslušati glasbo".

In kdaj bo zgoščenka izšla? Ali glede na zahtevnost projekta pričakujete tudi kakšno denarno pomoč?

"Sedaj potekajo dokaj določni pogovori, vendar je izid povezan s sponzorskimi sredstvi, ki jih še moramo zbrati. Do sedaj je bil odziv za sponzoriranje zelo slab in zgodilo se je, da so nam že obljubili denar, pa ga nam sponzor ni nakazal, čeprav smo njegovo ime natisnili na plakatu. Pripravljamo tudi daljši video za televizijo, kar pa je tudi povezano z denarjem... V ves projekt smo vsi vložili veliko svojega časa in tudi denarja, zato upam, da bomo v bodoče deležni večjega razumevanja sponzorjev!"

Kje boste nastopali v naslednjih mesecih?

"Prvi večji nastop bo 10. maja 1996 ob 20. uri v Kulturnem centru Srečka Kosovela v Sežani. Koncert organizirata Klub študentov občine Sežana in Kulturni center Srečka Kosovela, za kar se obema organizatorjema tudi na ta način zahvaljujem. Za koncert v maju se dogovarjamo še s Porimorskim dramskim gledališčem v Novi Gorici. Povabljeni smo na Grajski festival v Idriji in na Festival etno glasbe v Tolminu. Več nastopov bo v poletnih mesecih. Zelo si želimo organizirati koncert znotraj grajskega obzidja v Štanjelu!"

Če bi kdo želel organizirati vaš nastop, kam naj pokliče?

"Lahko pokliče mene po telefonu na št. 067/61-706 ali pa piše na Internet, v katerem imamo svojo predstavitevno stran z vsemi najnovejšimi informacijami in po katerem je mogoče tudi na nek način pokramljati z enim izmed članov projekta. Naslov je: <http://ana.fer.uni-lj.si/~maveruro/>".

Nove knjige

Zgodba iz knjige Andreja Arka
"Odklenitev"

GOSPOD CUSCER

Goriška Mohorjeva družba je izdala v okviru svoje redne zbirke za leto 1996 knjigo urednika uredništva kulturnih in literarnih oddaj Radia Slovenija Andreja Arka "Odklenitev". To je dvanaest življenjskih zgodb, dvanaest usod, dvanaest srečanj s prav tolikimi ljudmi v nepričakovanih ali čisto vsakdanjih okoliščinah, ki so vsakomur izmed nas blizu. V njej je tudi zgodba Pogodba, ki smo jo objavili v v 8. številki naše revije z naslovom Dom je naše pribežališče in naš mir... Tokrat pa objavljamo zgodbo Gospod Cuscer, ki kaže, kako je pisec navezan na Kras, Primorsko ter Trst in kako dobro pozna naše zahodno obrobje ter ga čuti s Slovenci, ki živijo na italijanski strani.

Gospoda Cuscerja sem si hodil večkrat ogledovat v lekarno na Mazzinijevi ulici. Bil je ponavadi belo odsoten med pulti, pred katerimi ni manjkalo nakupovalcev. Prvikrat pa sem z njim spregovoril šele dober mesec, preden sem se oženil z njegovo hčerjo: ko sem ga prišel prosit za njeno roko. Marisa, ki je do potankosti pripravila moj nastopni obisk, me je na zadnjih zmenkih ljubko prepričevala samo še o tem, naj govorim karseda mirno in naj se za vsako ceno obvladam.

Kosilo je bilo neke razcvetene majske nedelje na prostem za vilo, kamor sem vstopil kar pri vrtnih vratih. To mi je nekoliko odneslo napetost; odpret je prišla Marisina mlajša sestra Federica s Pippom, škotskim ovčarjem, z mojim starim znanecem s plaž v Marini Julii, kjer sva se bila z Mariso spoznala, in s sprehajanj po kraških gmajnah, kjer sva se spoznavala. Bevska je od radosti in Federica, ki je, tako sem bil prepričan, dobro vedela za svoje poslanstvo, mi je z desnico bliskovito popravila pričesko ter me v svoji najstniški pregnanosti hrupno napovedovala, kot bi prihajal na dvor pred kralja.

Gospoda Cuscerja pa ni bilo.

Ob beli mizi pod pinijami se je motala Marisa in takoj sem ji videl v srce: prav sem do vrat sem zaslišal njen vzdih, ko me je zaznala in si ob tem dajala opravka s pogrinjki, ki so bili že zdavnaj pred tem skrbno razporejeni. Začutil sem, kako sta krošnji zadrževali njeno tesnobo, da se ni mogla izviti navzgor in je začela prenikati še vame.

"Papaa-a!" se je s potke sredi parka zadrila gor v vilo Federica in videl sem, kako se v njej napenja slastna vznemirjenost pred predstavo, ki bi se že morala začeti. Marisa me je še vedno stoje s suhim glasom povabila, naj sedem. Pobožal sem Pippovo glavo in si jo podržal med kolena.

"Juho sem skuhala jaz!" je sladko zagostolela Federica; na mizi pa razen servisa, pribora in cvetja ni bilo še ničesar. Pippo me je milo pogledoval, ko sem lebdel v morečem brezčasju. Zakaj mi ni prišla na misel, da bi si z aperitivom že kje med potjo razklenil dušo?

"Marisa, imaš kaj kratkega?" sem po slovensko dahnil čez mizo, da bi ne bilo preočitno zaradi njene sestre.

Deklico svojega srca - kakor da bi bila ukradena - sem v pol drugem letu kar nekoliko naučil slovensko; bila je negotova v slovnični besedni zaklad pa je imela naravnost osupljivo neverjeten; včasih se mi je zdelo, da bi bili najini sprehodi lahko tudi enolični in dolgočasni, če se ni bi sproti zabavala še z nekakšnim čudnim jezikom. Zadnje čase me je na razglednicah in voščilnicah pozdravljala v kar spodobni slovenščini.

"Še celo jaz sem ga že malo..." je sopnila, ko se je obrnila od vrtnega žara, na katerem so bile steklenice, in mi nalila. Konjak je pustila na mizi.

"Papaa-a!" je spet zavpila Federica.

"Si greš umit roke?" me je povabila Marisa. Ko sva stopala do vodnjaka, se je komaj zadrževala: "Najbrž očeta ne bo. Pa na to nič ne daj. Najpomembneje je, da se imava rada..."

Sunkovito se je sklonila, kakor bi hotela kaj ujeti, da bi ne padlo na tla; skoraj vsi mehki lasje so se ji razsuli pred obraz, kot bi si nanaglo razvezal pšenični snop.

Zapustil sem jo in se nezbrano vrnil k mizi. Pippo se mi je brž zamotal k nogam.

"Papaa-a, mi bomo kar začeli!" je odločila mala in se napotila proti hiši. V zraku je plala natanko tista poznopomladna nedelja, kakršna je bila takrat, ko smo pri nas v Dolu v dvoredih stopali v prvoobhajilnem sprevedu. Čeprav sta odtelej minili dve desetletji, je takratni nemir bil marsičem podoben tokratnemu. Razlikoval se je le po sladki gotovosti svoje potešitve.

"Jetrni cmoki so premalo prepojeni," je zastokala Marisa, čeprav se skoraj ni pritaknila juhe. Federico, ki je edina slastno zajemala sem zagovarjal in še dodal, da na prostem dvakrat bolj tekne. Tako smo se v premolkih pretikali z besedami kot v kakem Fellinijevem filmu.

Nenadoma pa je za mano nekaj tlesnilo, Pippo se je v hipu zganil, bevska in jo udrl v tisto smer. Marisa, ki mi je sedela nasproti, se je začela s prtičkom brisati ustne. "O, končno!" je ploskala z rokami Federica.

"Menda sem jaz tukaj edini, ki vas ne pozna," je gladko izrazil gospod Cuscer, mi kratko podal roko in brž sedel. Marisi je prišlo prav, da me je lahko predstavila in da je očetu postregla z juho. Federica pa je prenehala jesti in je obsedela tiho kot miš. Gospod Cuscer se je popolnoma posvetil juhi, z desnico zajemal, z levico pa si pod brado pridrževal prtiček, kdaj posrebnil in se tako, ne da bi gledal drugam kot v krožnik, začel pomenkovati z mano:

"Marisa pravi, da naj bi bili vi strojni tehnik."

"Da..."

"Pa da menda delate v arhivu. Kako lahko gre to skupaj?"

"V ladjedelnici imam na skrbi veliko zbirko z načrti ladij, žerjavov in druge strojne opreme, pa tudi z dvojniki prodajnih pogodb iz stoletje nazaj."

"Če vodite veliko zbirko, imate gotovo veliko plačo."

"Kar, hvala Bogu; zadoščala bi za Mariso in zame pa še za koga."

"Bravo!" je mahoma zaploskala Federica, gospod Cuscer pa je prenehal srebat juho. Počasi se je s svojim belim obrazom obrnil proti meni; za hip sem pogledal Mariso, zrla je predse.

"Vi ste... Slovan, ne?"

"Da, Slovenec sem, gospod Cuscer," sem odgovoril ljubeznivo in samoumevno, kot bi mu pojasnil, da imam na vsaki roki po pet prstov.

Gospod Cuscer pa se je prijazno obrnil k Pippu in mu podal jušni cmok. Marisa je bliskovito pospravila krožnike na voziček in se napotila z njim po druge jedi. Takoj nato je napadla Federica:

"Papa, koliko pa ti pravzaprav hočeš za Mariso? Jaz bi..."

"Da ne bi morala od mize, Federica", je gospod Cuscer hlastnil proti hčerki, mene pa odsekano vprašal:

"Koga bi volili, če bi bile danes volitve?"

"Odvisno od tega, kdo vse bi kandidiral; se pa ne zanimam toliko za politiko."

"Ne? Za kaj pa se zanimate?"

"Za glasbo; pojem v slovenskem moškem komornem zboru; vsak teden imamo vaje; za sabo imamo že več kot petdeset javnih nastopov."

"V slovenskem?"

"Da, sami Slovenci smo. Vsi Slovenci, še zlasti Primorci in Korošci, imamo izvrstne glasove. To je znano."

"Najboljši pevci na svetu smo Italijani, to menda veste, če se kaj spoznate na petje."

"Toda, oprostite, če kar tako rečem: vi - niste Italijani!"

"A tako? Lej si ga no, kaj bom še zvedel! Prej ti pa reče, da se ne zanima za politiko!"

To je bilo izrečeno mlajši hčerki. Gospodu Cuscerju je njena navzočnost prišla nenadoma prav, ker se je lahko obrnil k njej. Marise pa dolgo ni bilo z jedmi; dogrevala jih je ali kaj. Potem je poklicala še sestro na pomoč. Z gospodom Cuscerjem sva ostala usodno sama. Ubadal se je s Pippom. Juha mu je bila čudno bela lica pod očmi rahlo nadihnili z rdečico, da se je za hip zdel kot kak igralec v gledališki maskirnici.

"Vaši dekleti sta pridni in skrbni, tako urejen vrt imate!"

"Vem, da ste si ogledali hišo tudi od znotraj. Marisa mi je povedala, da vas je spremljala pri klavirju, ko sem bil v službi... Veste, Marisa je še mlada, tudi vi ste še mladi... Marisa bo morala v življenju še kaj izkusiti, potem pa bo marsikaj laže presojala. Morda se bo ogledala še za kako službo, šla kaj po svetu, spoznala ljudi, se dobro naučila kak tuj jezik... Človek se ne sme prehitro zadovoljiti s samim sabo."

"Marisa že zdaj obvlada tri jezike."

"Tri jezike. Katere tri jezike?"

"Enega materinega, enega očetovega in enega svetovnega..."

Gospod Cuscer je po mojem natanko vedel, kaj sem bleknil in ponovno sem se spomnil Marisinih besed, naj bi govoril preudarno in umirjeno. Njegove sive oči so mi hitro povedale, da je kaj podobnega moral slišati že iz Marisinih ust in da sem nezanimiv. Njegov temotni molk me je pehal proč, ven, na ulico, ki je pridušeno hrumela izza žive meje. Iz ozadja sta prizvenkljali sestri z vozičkom in Federica je med zvonkim prigovarjanjem začela nanašati posodje na mizo. Marisa pa se je posvetila razrezovanju ledvene pečenke, potem razdelila prvorezni radič in nalila vino ter me med tem kradoma pogledovala, kot bi hotela razbrati, ali so se stvarti, ko je ni bilo, ugodno razvijale. Izmikal sem se njenim pogledom, sicer me je pa tisti hip bolj pritegnil nastop, ki ga je uprizarjala Federica s svojo brezskrbnostjo:

"Po juhi se prilaže štirideset kapljic vina, to je en požitek, na zdravje!"

Federica je poseg izvedla kar s praznim kozarcem, midva z gospodom Cuscerjem pa sva trčila s polnima in si pogledala v oči: jaz pričakujoč, on nekako - utrujeno. Zdelo se je, da nič ne more razgibati in oživiti bledosivosti njegovih oči. Bil je miren, odsoten in odločen hkrati. Že dalj časa sem vedel, da mi ne nasprotuje zato, ker bi bila z Mariso premlada; nasprotovanje je izviralo iz njegove podzvesti, ko sem ga s svojo navzočnostjo molče klical v tiste gluhe naborke njegove duše, ki so odmev mogoče doslej komaj slutili, glasovi pa se še niso nikoli iztrgali iz njih. Njegovo nasprotovanje meni je bilo, če je mogoče reči, nekakšen tihi, vsekakor privzgojeni prastrah. Drugače si tega nisem znal razlagati, niti po dolgih pogovorih z Mariso ne. Na vsak način pa se mi je to zdelo bedasto in zanj nevredno. Nekoč sva si šla z Mariso ogledat njegov dom v Ažlo. Odkrila sva ga po daljšem poizvedovanju: moral je biti že v slabem stanju, kajti do potresa so menda imeli sosednji kmetje v njem skedenj. Tisti majski utrip zemeljskega srca pa je zgradbo skoraj porušil, kakor

sva videla v nekakšni oddaljeni žalosti. Marisa je šele po vrnitvi od očeta izveklela, da so njegova starša, kakor tudi še oče, govorili "neko drugo narečje". Ena veja na drevesu iz teh korenin se je že malone osušila. Le nekaj jo je še priraščalo v krošnji.

"Gospod Cuscer, kako to, da se vi ne pišete raje Lucerta?"

Ustrašil sem se svoje nenadne predrznosti, kakor se kdaj v sanjah zdržnemo ob nehotenem in nepopravljivem koraku. Marisa me je obupano pogledala, po mojem bi me pod mizo brnila, če bi me dosegla; Federica pa je gledala negotovo in nejeverno. Toda isti trenutek se je zgodilo nekaj, česar si še danes, kadar na to pomislim, ne znam prav pojasniti: gospod Cuscer se je začel tenko, a zvonko hahljati. Prijel je kozarec, klinknil z njim v mojega na mizi in med ostanki svojega hohotanja kratko pribil: "Na zdravje!" Tudi Federica, ki se ji je med tem očitno nekaj posvetilo, je začela delati hrup. Marisa pa je ostala zadržana. Dotaknil se me je občutek, da si je bila nalila nov kozarec.

Potem smo se začeli mimo pogovarjati o drugem in nisem se čudil, da se pomenek ne vrne; sam si ga nisem upal zasukati. Šele ob premolku med posladkom je Federica nanadoma sunkoma zganila z glavo vznak, da so ji lasje poplesali po zraku:

"No, gospod Lucerta, ali ste torej pripravljeni dati svojo hčer gospodu... gospodu Čuku?"

"Kaj tudi ti bi se že rada z njim poročila?" se je gospod Cuscer naredil sprenevedavega.

Z ulice ni več prihajal hrup. Tihi popoldan je legel pod piniji, mi pa smo kar živahno kramljali - o nadvozu, ki so ga začeli graditi nad mestno vpadnico, o napovedanih poletnih koncertih, celo o premožni vedeževalki iz Furlanije, ki ima menda osebno stražo...

Med vso to bledico se je sunkoma pojavil droben vendar izrazit curek krvi: Marisa je z zamajanim glasom oznanila, da se v kratkem namerava odseliti.

"Poroke pa naj ne bo vsaj še letos!" je okretno pristavil gospod Cuscer, kot bi se pri fliperju s pritiskom prsta naglo odzval na padajočo kroglico.

"Odselila se bom kljub temu!"

Zdržnil sem se ob tej Marisini kljubovalni nameri, o kateri nisem prej nič vedel. Upal sem samo, da je ni navdihnili obup, pomočen v vino. Gospod Cuscer je začel ovijati prtiček okoli kazalca, Federica pa se je zasilila s tarnanjem, da bo ostala brez sestrine družbe. Vse skupaj je bilo razumeti kot konec predstave, tragikomedije, ki ji ni bilo videti nadaljevanja. Tudi postavica gospoda Cuscerja je že vstala in me povabila, naj se le še kaj oglasim, tudi če Marise ne bo, saj navsezadnje se poznamo in smo si... domači.

In sta s Pippom odšla v hišo. Federica je začutila, da njeno mesto ni več ob mizi. Vstala je, se poslovila s ponarejenim poklončkom, da bi premostila zadrego in se z nerazločnim pozdravom - kot bi se hotela opravičiti, češ, ni se posrečilo - oddaljila. Z Mariso sva ostala sama. Pogovarjala sva se molče.

Poroka je bila na god Marisine mame Luise Cuscer, rojene Gianfranchi. Marisa je zahlipala že takoj, ko smo vstopili skozi veliki vhod na novo tržiško pokopališče, kamor smo se odpeljali takoj po poročnem obredu. Na materinem grobu pa jo je popolnoma zvil; neustavljivo je ihtela, pod roko sta jo poprijela moja mama in Federica. Ko smo tako zapeto praznje oblečeni sredi zgodnje poletnega dopoldneva častili spomin na mojo taščo, ki je nisem nikoli videl, je za nami zaškrtal pesek: gospod Cuscer, ki ga ni bilo na poroki, je prinesel cvetje svoji ženi in obstal. Moški, ki smo stali bolj zadaj, smo se ozrli, on pa je gledal ženske, mojo mamo in Federico.

Še najbolj pa je vmes videl snežnobelo Mariso.

Brata in jaz smo odstopili in mu napravili pot. Ženske so ga zagledale šele, ko je od strani položil šopek na grob. Pošepnil sem očetu. Sklonil se je h gospodu Cuscerju in ga povabil z nami na svatbo.

"Morda bo pa Marisa kljub vsemu srečna," se je z negotovim glasom odzval gospod Cuscer.

Nove knjige

Izšla je knjiga
dr. Franceta Habeta:

MLINI IN ŽAGE

NA VODNI POGON

NA PIVKI IN

PLANINSKEM POLJU

V ponedeljek, 22. aprila, na predvečer praznika občine Postojna, je njen župan Josip Bajc v dvorani Glasbene šole v Postojni več kot sto prisotnim pokazal novo knjigo krasoslovca, speleologa in naravovarstvenika dr. Franceta Habeta "Mlini in žage na vodni pogon na Pivki in Planinskem polju nekoč in danes". Po njegovam krajšem nagovoru je knjigo predstavil akademik dr. Andrej Kranjc iz Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU v Postojni. Potem pa je o svojem pisanju govoril avtor, ki redno piše tudi za revijo Kras in sodeluje na vseh njenih okroglih mizah.

Nova Habetova knjiga na poljuden način predstavlja podobo življenja in razvoja na prostoru med Nanosom in Planinskim jezerom ter Pivko v zadnjih sto letih. Ohranja del tehniške kulture slovenskega naroda in dokumentirano prikazuje dosežke naših prednikov pri izrabljanju moči vode, ki tonejo v pozabo. Knjiga prinaša resnico o sožitju med človekom in naravo, iz katerega lahko črpamo spoznanja za sedanjí čas. Uvrščena je kot tretja knjiga v zbirko "Ljudje in kraji ob Pivki".

V uvodu v knjigo je postojnski župan Josip Bajc napisal, da je avtor knjige dr. France Habe znanstvenik, ki se je zapisal našim krajem, našemu krasu, naši naravi, naši zgodovini in sedanjemu času. Odkriva tančico o človekovih dejavnostih, ki so še pred nekaj desetletji živele in bogatile naše kraje: predvsem mlinarstvo in žagarstvo na vodah reke Pivke, Nanoščice in potokih Lokve, Slavinščka in Saješčice. Sedaj na Pivškem ne delujejo več noben mlin in nobena žaga, ki bi jih poganjala voda. Postali so le nemi spomeniki naših krajev... Pivški župan Branko Posega pa je pripisal, kako številni, sedaj že zvečine opuščeni ali celo izbrisani mlini in žage pričajo o tem, da smo imeli v naših krajih močno razvito mlinarsko in žagarsko dejavnost. Že letnice, vklesane v portale mlinov in žag, nas vračajo celo v 16. stoletje. Tako je grajski mlin na Lokvi pod Predjamskim gradom deloval že leta 1568. Postavljenih je bilo tudi veliko kmečkih mlinov, ki so jih z žitom zasipali kmetje iz Pivške doline in z bližnjega Krasa. In sredi 19. stoletja se je po zgraditvi železnice Dunaj-Trst razvila tudi žagarska dejavnost, kajti les je postal vse bolj pomembna surovina. Dvajseto stoletje pa je s prehodom od žitne kulture k živinoreji in z modernizacijo lesne industrije pomenilo propad mlinarstva in žagarstva.

"Po Bogataju (Mlinarji in žagarji v dolini Krke, 1982," piše dr. France Habe, "je bilo ob koncu 19. stoletja na Kranjskem okrog 1500 kmečkih mlinov. Po naših raziskavah," nadaljuje avtor, "je bilo v začetku 20. stoletja na Pivškem ob rekah Pivki, Nanoščici, Lokvi, Slavinščku, Saješčici in ob nanoških grapah pod vasjo Strane 36 mlinov in 17 žag. Kmalu po prelomu stoletja pa začnejo mlinarski obrati usihati. Po drugi svetovni vojni se je kriza na področju mlinarstva vedno bolj krepila. Kmetje niso sejali žita tako kot pred vojno, saj je kmet na Pivki vedno bolj prehajal od žitne kulture k živinoreji. Zadnji mlin v Pivški kotlini, ki je prenehal z mletjem 1972. leta, je bil Modrijanov mlin pred Postojnsko jamo."

Novo Habetovo knjigo je založila občina Postojna. Izdalo jo je Društvo za varstvo kraškega okolja Postojna. Piščevobesedilo, opremljeno z 52 fotografijami, načrti, zemljevidi in kopijami dokumentov, je ob lektorstvu Bože Breclj uredil in na 120 straneh oblikoval v lično knjigo Matjaž Marinček iz postojnske tiskarne Lotos, ki je knjigo natisnila v nakladi 2100 izvodov.

Knjigo "Mlini in žage na vodni pogon na Pivki in Planinskem polju nekoč in danes" je mogoče kupiti oziroma naročiti v uradu postojnskega župana za ceno 2400 SIT. Zavrtite telefonsko številko 067/22-617!

Mojstri sproščene poslovnosti

Konferenčna dvorana Perla

V samem srcu zabavišnega turizma, v hotelu Perla v Novi Gorici, vam je odslej na voljo Konferenčna dvorana Perla. Za sestanke, konference, seminarje, predavanja...

S tehničnimi zmogljivostmi, ki lahko zadovoljijo tudi najzahtevnejše.

Z izurjenimi strokovnjaki, ki bodo poskrbeli za brezhibno delovanje vseh naprav, ki si jih boste izbrali.

Raj za sladokusce

Perla je pravi kraj tudi za sladokusce, saj nudi širok izbor gurmanskih priložnosti: od poslovnih kosil in slovesnih večerij do pokušine domačih dobrot in briških ter vipavskih vin. Po napornem dnevu lahko preizkusite srečo v igralnici, se zabavate v diskoteki ali ob radoživem varietetskem programu.

Šport, narava, počitek

Oboževalci športnih aktivnosti bodo obiskali fitnes klub, bazen, tenis, potem pa še solarij, savno, kozmetični ali frizerski salon. In ne zamudite slikovitih izletov v Posočje, Vipavsko dolino, pa v Brda in na Kras.

Seveda vas na koncu čaka sodobno opremljena hotelska soba ali apartma. Za lepe noči, za ustvarjalnost dneva.

HIT Nova Gorica, IX. korpusa 35, 5250 Solkan,
Nova Gorica, tel.: 065 28 221, 27 258,
faks: 065 26 430, 28 885

73779/[3]

KRAS

199604290

Osrednja knjižnica
Srečka Vilharja Hoper
Biblioteka centrale
Srečko Vilhar Copodistria

ptičarni si delimo nebo

V gnezdlh se poraja novo življenje. Ne omenjajte zasebnosti ptic!

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije
mobitel: 0609 62 52 10

Pr
repičani smo,

da morajo podjetja, naravnana v prihodnost,
vgrajevati v vse svoje poslovne dejavnosti
varovanje okolja oziroma naravne dediščine.
Svojo skrb za prostor, v katerem živimo,
izkazujejo tudi v obliki sodelovanja z
Društvom za opazovanje in proučevanje
ptic Slovenije.

mobitel
SLOVENSKI OPERATER NMT & GSM